

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Första kammaren.

Nr 11.

Onsdagen den 18 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Hans excellens herr statsministern *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor.

Herr talmannen yttrade, att han efter överenskommelse med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 21 innevarande månad, företaga val av

dels ledamöter och suppleanter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas,

dels valmän och suppleanter för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård.

Detta förslag antogs.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 3 och 4 samt första lagutskottets utlåtande nr 6.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna, punkten 1.

Till grundlagsenlig behandling hade utskottet i förevarande punkt för riksdagen anmält ett vid lagtida riksdagen år 1922 jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

*Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagen.*

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Under hänvisning till vad jag och mina meningsfränder förut anfört i denna fråga, i vilken enligt min mening förnyad diskussion näppeligen skulle kunna visa sig fruktbarande, yrkar jag, att det nu föreliggande vilande grundlagsförslaget måtte förkastas.

Herr Dahl: Herr talman! Då jag icke deltagit i den tidigare behandlingen av det föreliggande förslaget, torde det tillåtas mig, att jag med några få ord motiverar min ståndpunkt.

Så som denna fråga sedan gammalt lagts upp i den offentliga diskussionen både inom riksdagen och utanför, hava reformens anhängare givetvis fått den tacksammare lotten. Den öppna omröstningen har gjorts till ett etiskt eller moraliskt krav, och den har smyckats såsom ett öppenhetens och frimodighetens

Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

palladium. Därigenom har givetvis reformkravet fått en fläkt av popularitet över sig. Det taktiskt ändamålsenliga i detta grepp på frågan kan man väl förstå. Däremot får jag medgiva, att jag haft mindre lätt att fatta den varma övertygelse, som i många fall tyckts mig stå bakom kravet. För mig har frågan närmast framstått som ett praktiskt spörsmål, som väsentligen faller vid sidan om de principiella grunder, man åberopat.

Det främsta skäl, som åberopats, så vitt jag kunnat följa vad som under de sista åren förekommit i diskussionen, är detta, att offentlighetens grundsats i allmänhet skulle hava godtagits vid behandlingen av våra allmänna ärenden såväl inom som utom riksdagen. Denna sats torde enligt min mening tåla mycket betydande inskränkningar. Redan i fråga om riksdagens förhandlingar saknas bestämmelse i grundlagen om offentlighet, och den föreskrift i detta avseende, som förefinnes i arbetsordningarna, är som bekant villkorlig, beträffande denna kammare till den grad, att det icke erfordras mer än en gemensam viljeyttring av sex av kammarens ledamöter, för att avklippa offentligheten. Beaktas vidare tryckfrihetsförordningens förbud mot offentliggörande av riksdagens protokoll utan vederbörligt tillstånd samt därutöver kammarens rätt enligt § 82 riksdagsordningen att besluta i fråga om tryckning av protokollen, befinner sig väl i alla fall offentligheten, vad riksdagen angår, vara allt utom fastslagen. Och i fråga om hela förvaltningsområdet — från regeringsärendena och nedåt — kan man väl säga, att offentligheten är i ganska hög grad beskuren.

Det säges emellertid, att folket i dess helhet och särskilt respektive väljare, böra hava anspråk på kunskap om röstningen i de olika frågorna, och man anser, att den offentliga kandidaturen och den proportionella valordningen skulle ha givit styrka åt dessa anspråk. Denna punkt innefattar, såvitt jag förstår, frågans kärnpunkt, och denna framstår i sin verkliga innebörd såsom ett politiskt instrument. Att den offentliga kandidaturen eller proportionalsismen skulle ha kvalificerat riksdagsmannens ställning så, att en fortlöpande redovisningsskyldighet gentemot valmännen nu skulle äga starkare fog än förut, en sådan mening saknar, så vitt jag kan bedöma saken, stöd av både lag och skäl. Representanten lär väl nu såväl som tillförene hava att, utifrån den allmänna åskådning han inför väljarna hävdad, pröva olika förslag och handla efter sitt samvete och förstånd. Att förändrade förhållanden kunna föranleda ändrad ståndpunkt i vissa frågor, därmed hava valmännen att räkna. Endast åt den, åt vilken en dylik fri prövningsrätt kan anförtros, bör väl medborgarnas högsta förtroende skänkas. Emellertid, det är mycket rimligt, att såväl det stegrade politiska intresset hos medborgarna som de politiska partiledningarnas registreringsapparat vänta sig en behållning genom borttagande av röstningens förlåt, ty oförnekligt är ju, att bedömandet av åsiktssamhörigheten med representanten därigenom underlättas.

Men då framstår däremot frågan, huruvida ej för representanten eller ur allmän synpunkt svårigheter uppstå, som böra tagas i beaktande. Med andra ord: det gäller i sista hand ett avvägande av praktiska fördelar och nackdelar. Jag förmodar att från diskussionen åtminstone riksdagsmän emellan numera kan avföras en sådan synpunkt, som tidigare, för icke så länge sedan, framhållits till och med i en kungl. proposition, att det vore önskvärt att befria representanten från misstanken att tala för ett och rösta för ett annat. Emellertid vill jag gärna medge, att det även för representanten understundom skulle vara till bättnad att kunna hänvisa till ett omröstningsprotokolls vittnesbörd. Men å andra sidan befarar jag — och häri ligger min huvudanmärkning — att icke sällan detta protokoll skall emot honom utnyttjas på mindre lojalt sätt. Jag skulle tro, att vårt statsskick i större utsträckning än andra länders lägger en mångfald av småärenden under riksdagens beslut. Här öppna sig givande upp-

slag för en vinkelagitation. I större frågor kan icke sällan en ändrad situation påkalla ett ändrat votum mot vad representanten tidigare ställt i utsikt, och slutligen, den propositionsordning, som i kamrarna är rådande, tvingar ju icke sällan en representant att rösta för ett förslag, som han i själva verket icke önskar framgång åt. För att rätt förstå röstgivningen i dylika fall erfordras kommentar, som i regel icke kan ges i protokollet och som icke heller alltid i bygderna kan vara till hands för att möta missförstånd och vantolkning. Med frågan om ärlighet i röstning och oräddhet att vidgå denna ha de erinrar jag nu gjort ingenting att skaffa. Jag hyser den förvissningen, att ingen i denna kammare skulle tveka att, tillsjord, geva rätt besked. Om valmännen därutöver anse sig behöva ett röstningsprotokoll som fyllnadsbevis, då föreligger i varje fall, icke minst ur representantens synpunkt, en förutsättning för ombyte i mandatet.

Jag har alltså kommit till det slutet, att olägenheterna av den öppna omröstningen synas mig övervägande, och jag kommer därför att lägga min röst för avslag i förevarande förslag. Men jag förstår ganska väl dem, som hysa en motsatt uppfattning, och ännu bättre förstår jag dem, som ännu ställa sig tveksamma. Enligt vad jag hört, lär det finnas icke så få sådana, åtminstone inom denna kammare. Och till dessa tveksamma skulle jag vilja tillåta mig att rikta en hänvisning till den ovisshet och meningsskiljaktighet, som råder om röstningsmetodens utformning. Med den skrivart, som valts för grundlagstextens utformning, har omröstningssättet i grundlagen blivit endast ett ord. Hur ordet skall taga gestalt, det får man veta senare, kanske i dag, kanske först en annan dag. Men skall nu reformen godtagas, så vore det väl rimligt, att en någorlunda samlad mening föreläge om tillämpningen, ty det är ju denna, som blir avgörande för ändamålsenligheten av en väsentlig del av riksdagsarbetet. Och då ingen samlad mening här har kunnat åstadkommas, tyder icke detta på, att denna reform, trots de många tillväxtåren, ännu har behov av mognad? Även hos dem, som ägna reformen sympati, synes mig därför tvekan vara väl grundad, och i tveksamma fall bör man ju icke handla.

Jag hemställer, herr talman, om avslag på det föreliggande förslaget.

Herr Thulin: Herr talman, mina herrar! Då den föreliggande frågan behandlades vid 1922 års riksdag, upplyste en talare, att det var 24:e gången, som frågan var före i riksdagen. Först vid 1922 års riksdag vann man emellertid ett positivt resultat, i det att samstämmiga beslut mellan riksdagens bägge kamrar åstadkommas. Då frågan emellertid är en grundlagsfråga, blev resultatet icke definitivt, och det är ju därför vi återigen ha frågan till behandling i dag vid denna riksdag.

Den föregående ärade talaren har framfört åtskilliga betänkligheter gentemot det öppna omröstningssättet. Han har också anfört en hel del skäl, som ansetts tala för reformen, men efter min mening har han inte anfört det skäl, som enligt mitt förmenande är det verkligt avgörande för det öppna omröstningssättets genomförande i riksdagen. Jag skall tillåta mig att peka på, att den följd av riksdagar, vid vilka frågan varit före, torde visa, att frågan visserligen haft svårt att vinna terräng, men denna långa riksdagsbehandling har också ådagalagt, att den föreliggande frågan uppenbarligen hör till dem, som inte låta sig slås ihjäl. Det hittills praktiserade omröstningssättet i riksdagen är tydligen behäftat med sådana brister och låter sig så litet inpassas i det demokratiska samhällsskickets ram, att dess ersättande med den öppna omröstningsformen måste anses vara blott en tidsfråga. Jag håller nämligen före, att den djupast liggande anledningen till det envist återkommande kravet på öppen omröstning är, att endast denna omröstningsform står i överensstämmelse med det parlamentariska styrelsesättet på demokratisk grund. Detta styrelsesätt fordrar just

Grundlagsändringar ang. införande av öppen omröstning i riksdagen.
(Forts.)

Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

full öppenhet i handläggningen av allmänna angelägenheter, och varje medborgare har under detta styrelsesätt rätt att få kännedom om hur beslutet tillkommit. Den öppna omröstningen möjliggör just denna kontroll ifrån de väljandes sida. Det är också anmärkningsvärt, att kravet på den öppna omröstningen blivit allt starkare i den mån demokratiseringen genomförts i vårt statsskick. Med växande majoriteter har första kammaren vid de tillfällen, då frågan varit före, godkänt den öppna omröstningens princip. Den sista resten av motståndet gentemot den öppna omröstningen framträdde vid 1920 års riksdag, då kammaren med fyra rösternas majoritet avsåg reformen, men jag tror, att alla, som känna till läget vid den riksdagen, veta, att detta resultat berodde på en olycklig tillfällighet. Vid 1921 års riksdag registrerades 13 rösternas majoritet för reformen och vid 1922 års riksdag 17 röster. Kammaren har i stort sett samma sammansättning som 1922, och därest ledamöterna inte ändrat mening, bör saken för denna kammars del vara klar. Jag tror icke heller, att någonting kan anföras som motiv för en ändrad ståndpunkt. Inte heller har någon erfarenhet vunnits, som skulle tala för, att det öppna omröstningssättet leder till andra eller värre konsekvenser än dem, som det öppna omröstningssättets motståndare alltid anför.

Fästän jag är klar anhängare av det öppna omröstningssättet, kan jag ju inte förneka, att vissa skäl, dock mera av riksdagspersonlig natur, om jag så får uttrycka det, tala emot detsamma. Det är otvivelaktigt, att det icke längre kommer att bli fullt så bekvämt som hittills för riksdagsmännen att avge sina röster, då rösterna skola avges under offentligt ansvar. Det är sannolikt, att riksdagsmännen ställas inför nödvändigheten att någorlunda penetrera de föreliggande frågorna och vid ståndpunktstagandet taga hänsyn till *alla* på desamma inverkan omständigheter. Men detta är väl ur statsintressets synpunkt i stället en fördel. Väger man de olägenheter, som äro förenade med det öppna omröstningssättet ur riksdagsmännens synpunkt, emot de olägenheter, med vilka det slutna omröstningssättet äro förenade, så tror jag man skall finna, att de förstnämnda olägenheterna äro de minst vägande. De fördelar det öppna omröstningssättet medför och den samklang, vari detta omröstningssätt står till det demokratiska statsskicket, böra efter min mening vara en tillräcklig anledning för anhängarna av detta statsskick att rösta för bifall till det föreliggande grundlagsförslaget, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skall be, herr talman, att få uttala min tillfredsställelse över att, som jag hoppas, Sveriges riksdag i dag kommer att införliva den öppna omröstningen med sina arbetsmetoder. Under mina tidigaste riksdagsår var jag en av de flitigaste motionärerna om den öppna omröstningens införande. *Då* såväl som *nu* var jag fullt medveten därom, att jämväl *den* reformen icke komme att medföra enbart gynnsamma verkningar, utan att också med den vore förbundet åtskilligt, som det skulle kunna vara önskvärt att undgå. Men en totalbedömning av förslaget, ett objektivt avvägande av fördelar och nackdelar ledde mig alltid till den slutsatsen, att Sveriges riksdag borde låta den öppna omröstningen bli den form, varunder riksdagsmännen avge sina röster. Det är därför också en glädje för mig att kunna säga, att så långt jag känner, kommer den politiska grupp, jag tillhör, att fullständigt enhälligt rösta för förslaget om den öppna omröstningens införande.

Herr Dahl yttrade, att tveksamhet i fråga om de metoder, som skulle användas för realiserandet av den öppna omröstningen, borde vara ett skäl och ett tillräckligt sådant att nu icke ge ett godkännande åt det vilande grundlagsförslaget. Jag kan icke finna detta vara fallet. Det är möjligt, att den metod, vid vilken man nu i första ögonblicket stannar, sedermera kan behöva förändras i vissa detaljer eller böra utbytas mot en annan metod, men en sådan möjlighet

förefaller mig icke vara en svårighet av den art, att den bör ställa sig hindrande i vägen för ett godkännande nu av det vilande förslaget om erforderlig grundlagsändring.

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, att yrka, att kammaren måtte godkänna det vilande grundlagsförslaget.

Grundlagsändringar ang. införande av öppen omröstning i riksdagen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Här hava av de föregående talarna hållits anföranden för eller emot den öppna omröstningen. Saken ligger icke fullt så för mig, därför att frågan, huruvida den öppna omröstningen verkligen skall på ett redbart sätt genomföras — jag kan gärna begagna det uttrycket — beror på det sätt, på vilket man vill tillämpa densamma.

Jag får erkänna, att jag försummat mig i denna sak. Jag har närmast svävat i den fullkomligt naiva uppfattningen, att när den öppna omröstningen skulle genomföras, komme det att ske på samma sätt som under en mängd år i Stockholms stadsfullmäktige, där jag länge varit medlem. Där sker en verklig öppen omröstning i varenda fråga, om vilken voteras, och resultatet antecknas självfallet i protokollet, utan att man klassificerar frågorna efter ledarnas anvisningar eller eljest i viktiga och mindre viktiga frågor. Detta har gjort, att jag icke tittat på papperen så mycket, som vederbort, och därför har jag inte varit i tillfälle att väcka någon motion i ärendet. Om jag vetat, vilka anslag, som riktats mot den öppna omröstningens idé och moral, skulle jag givetvis skyndat mig att väcka ett riktigt förslag. Likaledes har det för några dagar sedan sagts mig av en medlem i konstitutionsutskottet, att frågan skulle förekomma först om lördag, men för försiktighetens skull ringde jag upp i går eftermiddag, och då fick jag veta, att den skulle förekomma redan i dag. Det föreligger sålunda nu här ett tvångsläge.

Jag anser, att av de metoder, som kunna användas, är den av herr Forssell i andra kammaren föreslagna den redbara och öppna metoden för öppen omröstning, om jag undantar, att även han vid sitt förslag häftat en bestämmelse, att en tiondel av de röstande skola inom 24 timmar begära röstningens protokollförande för att detta senare skall ske. Enligt utskottets förslag skall detta emellertid ske genast. Man hinner då inte alls samla röster, om man inte gjort det på förhand, men enligt herr Forssell skulle man som sagt få 24 timmar på sig åtminstone.

Fortfarande skall däremot allt talandet ordagrant in i protokollet. Särskilt partiledarna och utskottsordförandena samt jag och herr Winberg få plädera hur mycket som helst muntligt. Om man nu fruktar för protokollets överlastning, vilket dock ej framhålles såsom skälet till dess befrielse i regel från anteckning om besluten, så vore det väl i allo riktigare att sätta tidsbegränsning för pratandet, herr talman, och låta menige mans röster vid besluten i stället komma till protokollet.

Om jag vetat hur saken låg, skulle jag naturligtvis — fastän verkningslöst — infunnit mig vid plenum i går och begärt att det tillfälliga utskottets utlåtande fick förekomma till föredragning före detta grundlagsutlåtande och man sålunda fått fatta beslut därom under förutsättning att grundlagsförslaget sedermera antagits. Nu ligger saken icke på det sättet, utan vi gå här och köpa grisen i säcken, som man säger, och sedan stå vi där både utan tillräckliga motioner i denna kammare och utan tillräcklig handlingsfrihet, när vi komma till nästa ärende. Vid sådant förhållande skulle jag nästan vilja säga, att det nuvarande tillståndets upprätthållande ännu under fyra år är en mindre olägenhet och ett mindre brott mot riktiga principer än en hel generations klavbindande vid det omröstningssätt, som här är föreslaget.

Emellertid stå vi nu inför avgörandet om den offentliga omröstningens princip. Jag har alltid givit den företråde, om än detta fördunklas alltmer

Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

av den funktionaristiska tidsålder, vilken börjar famna oss. Någon redlig tillämpning kan då lika litet förväntas genom ett uppskov. Man måste ta under överbäggande på vad sätt man bäst främjar vår mödosamma väg emot bättre tider och bättre grundsatser. Det ljusnar icke precis över vägarna. Jag kan gärna säga nu, så gott först som sist, att jag för min del har funnit, att vänsterpolitiken i detta land icke på något sätt ruinerats så mycket — många skulle kanske säga totalt, men det blir väl med tiden så — som genom dess ministärbildningar.

Det är icke värt att strida mot utvecklingen. Då jag tror, att formaldemokratien så småningom kommer att gräva sin egen grav, tum för tum åtminstone, är det skäl att påskynda denna utveckling, så ätt realdemokratien, den nya demokratien måtte komma till synes så mycket fortare. Ur denna synpunkt, herr talman, yrkar jag bifall till förslaget om grundlagsändringen, trots dess förfuskande och demoraliserande genom det beslut om tillämpningen, vartill kammaren inbjudes i nästa ärende.

Herr Clason: Beträffande den principiella sidan av saken skall jag fatta mig mycket kort. Frågan ligger enligt min mening så, att det beror på, om man sätter mera värde på, att riksdagsmannen vid röstgivningen skall handla fullt självständigt eller att han skall handla mera partibundet. Jag tror, att det förra är det bästa för riksdagsärendenas avgörande. Jag tror, att det bästa resultatet kommer fram, om riksdagsmännens röstgivning uteslutande sker med stöd av deras övertygelse, deras samvetsgrannhet, deras erfarenhet och deras sakliga prövning av frågorna.

Nu medger jag gärna, att det i många fall torde för ett sådant ståndpunkts-tagande vara tämligen likgiltigt, om man använder den öppna eller den slutna omröstningen. Men det finns säkert fall, då den enskilde kan stå och tveka i realiteten, och då frågan om partibandet och partitycket å ena sidan och frågan om hänsynstagande till den ståndpunkt, dit han innerst lutar, å den andra sidan, kan spela en viss roll, och där är den slutna omröstningen bättre. Kontrollen över, hur representanten handlar, finns i alla fall, men obehöriga påtryckningar — på förhand kanhända — bliva mindre vid den slutna omröstningen.

Emellertid är det icke för att säga detta som jag begärt ordet, utan för att göra gällande en annan sak. Min uppfattning, att förslaget icke nu kan antagas, har ytterligare stärkts genom den oformlighet, den bristande bärighet i formellt och konstitutionellt hänseende, som enligt min övertygelse präglar det läge, i vilket vi för närvarande hava frågan före. När vid tidigare tillfällen under senare år det varit tal om att vidtaga grundlagsändringar, som i viss mån varit sammanknippade med förändringar i vanlig lag eller stadga eller instruktion eller något dylikt, har man, så vitt jag erinrar mig, alltid gått så till väga, att man skjutit upp grundlagsfrågans definitiva avgörande till den tidpunkt, då den supplementära lagen varit klar. Man har följt denna praxis, så vitt jag kan erinra mig, vid alla tillfällen under de senare åren, då en dylik fråga varit före. År 1915 var detta fallet med två sådana förslag till supplementbestämmelser, det ena avseende instruktion för militieombudsmannen. 1918 var det återigen fallet med två likartade frågor. 1921, sista gången vi till definitivt antagande hade före grundlagsändringar, var det fallet med fyra sådana förslag till supplementföreskrifter. Det ena var lagen om borgmästarval, det andra lagen om kommandomål, det tredje var lag om ändringar i vissa delar av vallagen och det fjärde stadgan för val av talmän och vice talmän i kamrarna. Man har i regel gått på det sättet till väga, att man sökt få fram de supplementära lagarna redan vid första riksdag, då grundlagsfrågan var före. Har det icke då gått för sig, så har man

sedan alltid avvaktat att de framlagts och antagits, innan man definitivt antagit grundlagsändringsförslaget. Och skälet är väl både konstitutionellt och formellt fullkomligt klart. Det är oegentligt att definitivt antaga en grundlag, innan man vet, om man enas om de supplementära lagar eller supplementära stadgar, som måste vara en förutsättning för att grundlagen skall verka. Och det kan också hända — jag ber att få instämma med herr Lindhagen däri — att det finns personer, som anse frågan om grundlagsändringens nytta vara beroende på det sätt, varpå de supplementära bestämmelserna äro avfattade.

*Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning
riksdagen.
(Forts.)*

Jag tillät mig därför redan vid 1922 års riksdag peka på den oformlighet, som förelåg däri, att man den gången — och såvitt jag vet första gången på många år — sökte avvika från detta normala behandlingssätt, men man bagatelliserade då saken. Jag måste säga, att vad som här i år inträffat har stärkt mina betänkligheter. Om förslagets anhängare velat gå den väg, som stått dem öppen och exempelvis vid 1923 eller 1924 års riksdag eller eventuellt i god tid vid denna riksdag lagt fram sådana supplementära förslag, om de vidare velat medverka till att man först fått behandla dessa frågor och sedan grundlagsfrågan, då hade man ju fått en fullständig vägledning över på detta område föreliggande metoder. Man hade i det avseendet till och med en bättre vägledning 1922 än man har nu, ty till 1922 års utlåtande var fogad en ingående redogörelse för förhållandena i detta avseende i en mängd främmande länder, där detta förfarande tillämpats, och utlåtandet var dessutom åtföljt av två alternativa förslag. Nu står man, som sagt, utan dessa vägledningar rörande olika metoder. Man ställes tvångsvis inför att antaga ett hastverk på ett område, som man icke känner sig behärska. För min del har jag under de få dagar, som stått mig till buds, sökt underkasta det föreliggande förslaget en granskning, och jag har kommit till det resultatet, att jag anser det lida av stora både formella, konstitutionella och reella brister, men det är ju en sak som jag har att beröra först under följande punkt. Men hela detta förfaringssätt, hela denna metod, att i *detta* fall, då större osäkerhet på grund av vår obekantskap med förhållandena råder än i många andra fall, att, säger jag, just då avvika från det gamla förfaringssättet och söka driva fram grundlagsändringen, innan man vet, hur den i detalj skall tillämpas, det är för mig ytterligare ett skäl att nu yrka avslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Denna debatt har erinrat mig om ett gammalt folkligt talesätt, som lyder: gamla märken stå icke längre.

Då den föreliggande frågan nu, enligt vad man upplyst mig, för tjugufemte gången är före i riksdagen, och riksdagen förlidet år antog den öppna omröstningen, antagligen i förvisningen om, att den nu till vila antagna reformen skulle utan vidare godkännas, hade jag verkligen inte tänkt mig, att det skulle hända — allraminst i första kammaren — att man i denna fråga skulle försöka övertyga varandra i tolfte timmen. Utan jag hade trott att den åtminstone i denna förnäma församling skulle utan vidare gå igenom — däremot tänkte jag mig möjligheten, att man i andra kammaren skulle vilja debattera den, eftersom man är mera talför där. Men vad har skett, mina herrar? Jo, andra kammaren tager hela frågan utan ett ords debatt, men här håller man fortfarande på att söka övertyga varandra! Jag skall emellertid, herr talman, inte lämna det allra minsta bidrag till detta försök, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på antagande av det föreliggande grundlagsändringsförslaget samt vidare på dess förkastande; och

Grundlags-
ändringar
ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på förslagets antagande, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Flera ledamöter begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det i punkten 1 av konstitutionsutskottets memorial nr 1 införda vilande grundlagsändringsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 66.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

Föredrogs ånyo första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i reglementariska föreskrifter för riksdagen.

I en inom första kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 185, hade herr *Bergström, David*, m. fl. hemställt,

dels att, under förutsättning av vissa i motionen omförmälda grundlagsbestämmelsers definitiva antagande, följande bestämmelser angående sättet för öppen omröstning måtte införas i reglementariska föreskrifter för riksdagen, lämpligen såsom § 11:

§ 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställs, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställs votering medelst namnupprop.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttages, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingsalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avger vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter

det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren;

dels att numreringen av paragraferna i reglementariska föreskrifter för riksdagen måtte ändras och därav beroende hänvisningar korrigeras samt att första delens tredje punkt i nuvarande § 11 måtte ändras på så sätt, att efter semikolon insattes följande: »och må sammanräkning av rösterna icke i någondera kammaren äga rum, förrän underrättelse ingått, att namnuppropet i medkammaren avslutats».

Ang. sätet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

I en inom samma kammare väckt, likaledes till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 191, hade herr *Rogberg* hemställt,

dels att kammaren, om det vilande grundlagsändringsförslaget angående öppen omröstning av riksdagen tilläventyrs skulle antagas, för sin del ville besluta, att i reglementariska föreskrifter för riksdagen skulle införas en ny 11 § så lydande:

§ 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställs, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmanar talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställs votering medelst namnupprop.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmanbordet för att över omröstningen föra anteckning. Vid omröstningen iakttages, att ledamöterna uppropas länsvis i den ordning de innehava plats i samlingsalen. Vid första omröstningen under riksdagen göres början med Stockholms stad, vid den andra omröstningen med närmast efterföljande län och så vidare enligt länsordningen i medlemsförteckningen. Närvarande ledamot avger vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren samt låter i kammaren anslå vilken länsbänk är i tur att börja vid följande omröstning;

dels, att numreringen av paragraferna i reglementariska föreskrifter för riksdagen måtte ändras och därav beroende hänvisningar korrigeras samt att första delens tredje punkt i nuvarande § 11 måtte ändras på så sätt, att efter semikolon insattes följande: »och må sammanräkning av rösterna icke i någondera kammaren äga rum, förrän underrättelse ingått, att namnuppropet i medkammaren avslutats»; samt att vederbörande utskott behagade företa de jämkningar i förslagens ordalydelse, som kunde finnas påkallade.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att kammaren i anledning av motionerna I:185 och I:191 och under förutsättning, att det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen av riksdagens antoges och av konungen gillades, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen:

§ 11.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställs, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat, eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställs votering medelst namnupprop.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar, samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttagas, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingsalen, dock att vice talmannen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren.

5:o. Då i fråga, varom uti 65 § riksdagsordningen förmåles, kamrarna fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blivit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voteringspropositioner för den omröstning, som, enligt nämnda §, skall för frågans avgörande i kamrarna äga rum. Sedan sådant förslag blivit godkänt, utsätte talmännen efter överenskommelse dag för omröstning. Vid densamma iakttages, att votering över varje särskild fråga, som blir föremål för omröstning, bör i båda kamrarna samtidigt företagas.

Över var och en sådan omröstning i första kammaren skall protokoll genast därefter uppsättas, justeras och avsändas till andra kammaren, där sammanräkningen av båda kamrarnas ledamöters röster verkställs, varefter utgången av omröstningen ofördröjligen meddelas första kammaren och det utskott, som frågan handlagt.

Sådant ärende skall sättas främst på föredragningslistan för dagen.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Dahl*, som anført: »Det väsentliga syftet med kravet å öppen omröstning i riksdagen torde vara beredande av en ordning för fastställande av, huru ledamöterna röstat.

Detta syfte synes mig ändamålsenligast kunna vinnas genom avgivande av röstsedlar, betecknade med ledamots namn eller platsnummer i kammaren, och upptagande i protokollet eller bilaga därtill av uppgift å ledamöternas röst-

ning. Denna ordning tillgodoser icke önskemålet av omedelbar offentlighet åt de särskilda ledamöternas röstning.

Men dylik omedelbarhet är, enligt min mening, ej önskvärd. Det sensationsmoment, som ingår i kravet på omedelbar kännedom om röstgivningen, faller utanför det legitima syftet med den öppna omröstningen. Och den — verkliga eller förmenta — påverkan, som ledamots röstning skulle kunna öva på annan ledamots röstgivning, bör ej främjas.

Jag har alltså kommit till den mening, att bestämmelserna om den öppna omröstningens verkställande borde utformas med tillämpning av ovan antydda förfarande.

Därest så skedde, skulle ordningen för uppropet äga mindre betydelse.

Vid det omröstningsförfarande, som utskottet förordar, synes mig herr Rogbergs förslag om namnupprop med växlande början vara ändamålsenligt och alltså hava bort — med viss redaktionell jämkning — upptagas i utskottets förslag.»

2) av herr *Reuterskiöld*, som yttrat bland annat: »Vidhållande min förut uttalade uppfattning, att bestämmelserna bort införas icke i reglementariska föreskrifter utan i ordningsstadga och arbetsordning samt därvid utformas klarare än vad nu skett, har jag, då motion härom nu ej förelegat, dock ansett mig kunna i huvudsak biträda det slut, vartill utskottet kommit, ehuru med reservation både mot motivering och formulering.»

Herr **Dahl**: Även den, som icke funnit en ändring av det nu tillämpade omröstningssättet påkallad, bör givetvis söka medverka till en möjligast ändamålsenlig utformning av omröstningsmetoden.

Den anordning som av utskottet föreslås är uppdelad på två linjer, vilka kunna komma till användning antingen vardera för sig eller båda successivt vid ett och samma avgörande — *uppresnings-* och *uppropsmetod*. Även om man i sak godtagger denna anordning, kan man svårligen undgå att finna, att bestämmelserna sakna den reda i uppställningen och den stringens i avfattningen, som äro önskvärda.

Vad nu först uppresningsmetoden beträffar förhåller det sig väl icke så, som reservanten, herr Reuterskiöld förebrår utskottet, att utskottet behandlat detta förfarande som en art av acklamation. Om utskottet konsekvent hade förfarit så, skulle utskottet enligt min mening ha förfarit riktigt. Men utskottet har av uppresningen konstruerat ett slags komposition av omröstnings- och acklamationsmoment. Den får kraft och verkan av omröstning, då vid talmannens tillkännagivande om utfallet får bero, men den måste anses vara begränsad till en acklamationsdetalj, då kammaren går vidare till röstning efter namnupprop. Då utskottet även i senare fallet betecknar uppresningen som omröstning, är detta endast ett bevis på oklarhet antingen i tanken eller i avfattningen.

Emellertid anser jag, i motsats till herr Reuterskiöld, uppresningen utan samband med detaljerad räkning icke fylla förutsättningen för omröstning enligt 60 § riksdagsordningen. Detta lagrum utmärker, att vid omröstning räkning av rösterna skall ske. Alltså menar jag, att därest ett uppresningsförfarande utan räkning skulle inordnas i voteringsapparaten för att söka undvika onödiga omröstningar, så borde detta ha utformats såsom en hjälpanordning, avsedd allenast att giva okulär bekräftelse eller vederläggning av talmannens uppfattning av acklamationen. Det skulle därefter ankomma på ledamoten att avstå från votering. Varom ej, skulle dylik företagas efter namnupprop. Men nu har i stället åt den endast summariskt räknade uppresningen givits kraft av omröstning, och ledamoten skall för att ernå rösträkning eventuellt bli tvin-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

gad att begära votering två gånger. Detta är en anordning, som bestämt strider mot 60 § riksdagsordningen.

Även i övrigt verkar den formella uppställningen oredig och villsam. Man frågar sig, varför det skall behövas en tiondel av kammarens ledamöter för att utverka omedelbart namnupprop, när i alla fall blott *en* ledamot räcker för att efter uppresning tvinga fram upprop. Man finner, att grunden ligger däri, att det i dylik kvalificerad ordning begärda uppropet medför det omständliga upptagandet av de röstades namn. Men riktigare vore väl då att låta det kvalificerade yrkandet anknytas till det moment, som i själva verket avses, alltså till protokollets avfattning.

Jag menar alltså, att om man skall stanna inför ett godtagande av det förslag, som utskottet framlagt, är det erforderligt, att detta förslag undergår en överarbetning, ägnad att bringa de reglementariska bestämmelserna i bättre överensstämmelse med riksdagsordningen. Redan av denna anledning anser jag en återremiss till utskottet vara påkallad. Emellertid kan jag, såsom av min reservation framgår, icke ansluta mig till den metod utskottet föreslagit. Jag kan icke komma till någon annan mening, än att det vore ändamålsenligare att begagna sig av omröstning med röstsedlar, på vilka de röstades namn eller platsnummer i kammaren finnas utsatta, varigenom således omröstningen kommer att kunna fastslås.

Mot detta har anmärkts, att man med ett dylikt förfarande går miste om den omedelbara effekten av den öppna omröstningen. Därpå vill jag svara, att en sådan effekt är främmande för syftet med den öppna omröstningen, som icke är att tillfredsställa den allmänna nyfikenheten och sensationen. Syftet är att fastslå huru omröstningen fallit, och detta nås lika bra med den metod jag föreslår. Därjämte vinnes även, att man icke ens behöver misstänka, att enskilda ledamöter kunna låta sig påverkas av tidigare röstning från personer som hava en mera framstående ställning hos partierna. Det förefaller ur alla synpunkter mera önskvärt, att man på detta sätt även till det yttre friställer ledamöternas röstgivning.

Då jag, herr talman, tillåter mig yrka återremiss till utskottet, har detta yrkande tvåfaldigt syfte, dels detta, att utskottets nu framlagda förslag måtte undergå överarbetning på sätt jag nu antytt, och dels att ett alternativt förslag på grundval av min reservation måtte av utskottet utarbetas för att biläggas dess förslag, även om utskottet eljest stannar vid samma mening beträffande metoden som nu föreligger.

Jag yrkar således, herr talman, återremiss till utskottet.

Herr von Geijer: Herr talman! Det är uppenbart att mot ett förslag av ifrågavarande art, i synnerhet om man tänker på det sätt, varpå det tillkommit, måste framkomma åtskilliga anmärkningar. En ärad talare på stockholmsbänken anförde för en stund sedan, då själva huvudfrågan behandlades, att ordningen i detta fall icke varit den bästa eller den vanliga, nämligen att man redan förut hade färdiga de supplementära lagbestämmelser, som erfordras för effektuerandet av ett antagande av det föreliggande grundlagsförslaget. Då så icke ägt rum denna gång, ber jag att i största korthet få erinra om vilka stora svårigheter förelegat för att över huvud taget få fram *något* förslag. Det var icke alls något förslag till sådana supplementära bestämmelser bifogat den kungl. propositionen. I fråga om vilken väg man skulle gå, då en undersökning här skulle göras, så fanns, tyvärr kan jag säga, ingen annan väg än att gå fram motionsvägen och få saken överlämnad till ett tillfälligt utskott. Den ärade talaren på stockholmsbänken, som jag antydde, hänvisade på, att rätta vägen varit den, som man hittills följt i detta sammanhang, nämligen att man bifogat ett förslag till stadga till den kungl. propositionen, som skulle i grundlags-

enlig ordning behandlas, och då skulle även detta förslag givetvis på grund av ärendets egen natur gått till konstitutionsutskottet. Vi hade nu att råda bot på det rena nödläget, att man skulle taga en lag utan att kunna effektuera den, och då var det som konstitutionsutskottet ingrep och kom med ett utkast, som bifogades dess memorial, då det vilande grundlagsförslaget anmälades till riksdagen. Detta upptogs av en motionär, och i anledning härav tillsattes det tillfälliga utskott, som nu avgivit sitt betänkande, och det är detta som nu föreligger. Förslaget kan givetvis icke anses vara annat än ett hastverk, och man får säga, att befogade anmärkningar kunna göras mot detsamma. Dock skall jag säga, att det hittills icke varit sådana av för mig övertygande art som anförts.

När det nu gällde att finna någon form för detta, mötte det vissa svårigheter, och det var ju icke underligt. Att söka en förebild inom riksdagen var icke möjligt för att få en bestämd form på något som ännu aldrig tillämpats i riksdagen; någon praxis som kunde tjäna till ledning föreligger icke här. Man gick då närmast till stadsfullmäktige i Stockholm, den största korporation inom landet, där öppen omröstning tillämpas, och i huvudsak innehåller föreliggande förslag ungefär de bestämmelser, som finnas antagna för Stockholms stadsfullmäktige, dock med vissa modifikationer. En modifikation, som den föregående ärade talaren har riktat sig emot, är något som här föreslås till antagande, och det är den s. k. upprensningmetoden. Jag vill något uppehålla mig vid de anmärkningar som den ärade talaren riktade häremot, och jag skall då först säga, varför förslaget härom tillkommit. Det är av praktiska skäl. Det är kanske icke alldeles riktigt att blott hänvisa till, att Stockholms stadsfullmäktige icke använda den, ty där finnes icke något behov därav. Vi få ändå tänka på det olika arbetsområde som föreligger för en riksdag och det, som en sådan korporation som Stockholms stadsfullmäktige har sig förelagt. Jag vill blott erinra om ett sådant fall som då ett förslag till lag med många paragrafer föreligger. Då är det påtagligen av behovet påkallat att ha någon lättare och bekvämare omröstningsmetod än att ständigt gripa till ett namnupprop och anteckning av resp. ledamöters vota. Det är den synpunkt som härvid varit ledande, och för min del finner jag, att vad en motionär och sedermera utskottet föreslagit kan vara mycket gott. Nu reste den ärade talaren konstitutionella betänkligheter mot detta, och de hänga tillsammans med vad man lägger in i begreppet »votering». Jag tror att utskottet självt givit anledning till denna analysering — härdragna analysering kan jag säga — av vad 60 § riksdagsordningen innefattar. Det är dess yttrande, då det säger, att utskottet anser, att rätt bör förbehållas envar av riksdagens ledamöter att, även vid anordning av en sådan omröstningsmetod som upprensningmetoden, det oaktat kunna begära namnupprop. Det »synes ligga», säger utskottet »i omröstningsbegreppets natur». Det är kanske detta uttryck som vållat missförståndet, ty huru det än blir, så är eller kan det i vissa fall verkligen vara behov av en räkning, och det var denna tanke som låg bakom. Om man för övrigt tänker sig att vid en omröstning det står 10 på ena sidan och 100 på den andra, är det naturligtvis icke nödvändigt att man räknar alla dessa 100; om man av dessa hundra räknar endast 10 och ser att det är flera, har man fått nog för att kunna konstatera, att det redan föreligger en majoritet.

Men det är alldeles påtagligt, att i många fall, då rösterna närma sig varandra i antal, upprensningmetoden icke kan giva det resultat, som man har tänkt, och då var det en utväg att helt och hållet lägga avgörandet i talmannens hand, så att han skulle bestämma, huruvida räkning skall ske eller icke. Det vore att fortsätta acklamationssystemet med ett okulärt sådant, så att talmannen finge se i stället för att lita till hörselsinnets uppfattning. Men man kunde då befara, antingen att talmannen aldrig skulle våga tillgripa denna metod, eller

Ang. sättet för öppen omröstning i riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

också skulle man göra en lagstiftning, varigenom man verkligen skulle kunna utsätta talmannen för en misstanke, att han därvidlag skulle kunna missbruka den makt, som författningen lade i hans hand. Det föreföll därför utskottet alldeles påtagligt att genom dess förslag man toge saken från den mest praktiska sidan, så att icke något klander kunde riktas mot talmannen för påstådda felaktigheter, om man förbehöll varje ledamot rätt att efter användning av upprensningmetoden begära och erhålla en nominativ uppräknig: namnupprop. Det är således av rent praktiska skäl som detta tillkommit.

Den föregående talaren hade för sin del en önskan att man i stället icke skulle utforma detta såsom en bestämd form av omröstningen, utan giva den karaktären av en hjälpanordning, således en tanke på ett fortsatt användande av acklamationssystemet. Jag tycker att skillnaden därvidlag, om man kallar det hjälpanordning, är obetydlig, fast det rent formellt kan te sig litet annorlunda. Jag kan icke neka till att detta synes mig vara väl subtilt, så att den omständighet, som här anføres, kan enligt min mening icke utgöra tillräckligt skäl för att förkasta förslaget.

Den ärade talaren pekade på de brister som medfölja denna omröstningsmetod, och framhöll att den icke kunde vara det sista och slutgiltiga ordet. Nej, förvisso icke! Den är det första ordet, och det är påtagligt, att metoden kommer att bli underkastad många jämkningar, många förändringar. Jag kan i detta sammanhang och med herr talmannens tillåtelse säga, att det torde ligga inom möjlighetens område, att vi få dessa bestämmelser införda i en bestämd stadga, som skulle få lags karaktär. Emellertid är detta en angelägenhet, som hör morgondagen till, och tills vidare få vi nog nöja oss med den form som givits i det föreliggande förslaget och som redan vid innevarande riksdag skulle kunna tillämpas, om Konungen gillar det. Vi stå nu inför en nödvändighet, och då jag icke kan se, att några tungt vägande skäl anförts mot förslaget, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till detsamma.

Herr Clason: Jag ber först att få taga fasta på vad den siste ärade talaren anförde om att den väg man i denna fråga gått enligt hans uppfattning icke var den rätta vägen, utan att den rätta vägen hade varit att först klarera dessa bestämmelser om omröstningssättet, innan man gick vidare.

I mitt förra anförande tillät jag mig säga, att både ur konstitutionell, formell och reell synpunkt föreliggande förslag vore olämpligt, och jag ber att få något utveckla detta.

För det första kan jag icke finna, att flertalet bestämmelser, som man nu framlagt, äro av natur att tillhöra de reglementariska föreskrifterna; de borde i stället tillhöra kamrarnas arbetsordningar. Normen för vad som bör stå i riksdagens reglementariska föreskrifter och vad som kan och bör av kamrarna sättas in i kamrarnas enskilda arbetsordningar — eller ordningsstadga, såsom det heter för första kammaren — den är icke något godtyckligt, utan den är en sak som bestämmes genom 78 § riksdagsordningen, som säger, att dylika föreskrifter »äger riksdagen eller i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa». Gränsen mellan vad som skall stå i de reglementariska föreskrifterna å ena sidan samt vad som hör till respektive arbetsordningar å andra sidan är alltså beroende av om det är riksdagen såsom sådan, båda kamrarna, eller var kammare för sig som äger att besluta. Om herrarna genomläsa de reglementariska föreskrifterna å ena sidan och arbetsordningarna å den andra, skola herrarna finna, att den gränsen också där är tillämplad, och tillämplad så, att man i de reglementariska föreskrifterna satt in vad man ansett behöva regleras gemensamt för båda kamrarna, under det att till arbetsordningen, resp. ordningsstadgan hänvisats sådant, som man ansett att var och en kammare för sig självständigt kan bestämma om. Vad själva omröstningsbestämmelserna

angår, har man därför delat upp dem på båda hållen, och detta därför, att i vårt land, med hänsyn till den för oss egendomliga gemensamma voteringen för denna behövas föreskrifter, som naturligtvis böra vara gemensamma för båda kamrarna — och de äro sålunda insatta i de reglementariska föreskrifterna — under det övriga omröstningsbestämmelser placerats i kamrarnas arbetsordning resp. ordningsstadga. Nu är det helt visst ingen, som i denna frågas nuvarande läge kan eller vill bestrida, att båda kamrarna kunna, beträffande omröstningen i vanliga fall, ha olika voteringsformer — jag frånsér därvid allt som angår den gemensamma voteringen. Det är för resten något som förekommer i en hel del utländska parlament. Och det blir så mycket klarare, att kamrarna ha denna rätt i vårt land, som vardera kammarens tillfälliga utskott nu stannat i olika beslut just i dessa saker. Jag förmodar, att icke talmannen i någondera kammaren vägrar proposition på ett sådant yrkande.

Men kan man således gå ut från att båda kamrarna kunna ha olika föreskrifter — och jag säger, att det är deras *rätt* att hava det — då är frågan om omröstningssättet i endera kammaren något, som enligt grundlagen »angår kammaren enskilt»; och då är det denna kammare själv, som ensam skall fastställa och ändra bestämmelserna. Men skall kammaren göra det, då måste resultatet tagas in i ordningsstadgan och icke i de reglementariska föreskrifterna. Detta är icke bara en formell sak, utan det är en sak av vikt, även reellt och för framtiden. Ty sätter man in det i de för båda kamrarna gemensamma reglementariska föreskrifterna, då har kammaren bundit sig till att icke göra ändring, utan att samstämmande beslut även från den andra kammaren föreligger, men det är naturligtvis icke lämpligt att binda sig så i detta fall. Alltså, den felplacering, som man nu tillstyrker kamrarna att göra, är icke bara olämplig, utan den är icke förenlig med bestämmelsen i riksdagsordningens § 78. Den betager kammaren möjligheten att ensam besluta rörande något, vari kammaren enligt riksdagsordningen har självbestämmanderätt.

Den föregående ärade talaren förklarade, att han vore fullkomligt övertygad om att på detta område jämkningar kunde behövas, och det är alldeles riktigt; det tror jag också, och just därför är det av vikt, att man förbehåller sig full frihet att göra dessa jämkningar så lätt som möjligt, och det hade man gjort, om man gått den andra vägen.

Jag kan vidare icke heller finna — och jag har sagt det ett par gånger förut vid behandlingen av denna fråga — att de bestämmelser, man här velat sätta in i de reglementariska föreskrifterna, äro fullt förenliga med § 60 i riksdagsordningen, med den lydelse den nu har. Medan § 60 riksdagsordningen föreskriver, att proposition skall *endast* med ja eller nej besvaras, innebär nämligen det föreliggande förslaget, att proposition kan besvaras på tre sätt, nämligen med »ja», »nej» eller »avstår». Nu vet jag, att man häremot kanske vill göra gällande, att den proposition, som i grundlagen omtalas i detta sammanhang, bara skulle vara den proposition som talmannen muntligen framställer; då hade man att inskränka sig till ja eller nej och ingenting annat. Men den tolkningen kan jag icke godkänna. Uttrycket »proposition» använder grundlagen om hela propositionsförfarandet, och den s. k. voteringsproposition, som där omtalas, är ingenting annat än ett skriftligt fixerande av de propositioner, talmannen muntligen framställt. Jag har sagt detta förut och upprepar det nu. Naturligtvis hade det varit möjligt att finna en utväg ur detta dilemma.

Jag skulle även kunna påpeka åtskilliga andra inadvartenser i förhållandet mellan grundlagen och den föreslagna stadgan, men de äro av mindre betydelse, och för ögonblicket skall jag icke gå in på dem, ehuru åtskilliga sådana förefinnas. Men vad sedan beträffar de övriga momenten i denna stadga, så finnas i dessa vissa egendomligheter och vissa bestämmelser, som förefalla mig vara ganska besvärliga att antaga. Jag tänker nu särskilt på vissa bestäm-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

melser i momenten 3 och 4, om det s. k. namnuppropet. Där finnas föreskrifter om — jag använder en term som den förste talaren använde — vanligt namnupprop och kvalificerat namnupprop. De skola vid själva uppropet gå till på samma sätt, men vid det kvalificerade namnuppropet — vilket blott skall anställas om ett visst antal av kammarens ledamöter begär det — och, så vitt jag förstår, endast i det fallet skall jämväl i det tryckta protokollet anteckning göras huru varje ledamot röstat. Vid vanligt namnupprop åter skall ingen anteckning därom äga rum i protokollet. Jag förmodar att det är meningen, att någon sådan icke heller skall förekomma vid sidan av det tryckta protokollet. Det finnes i förstakammarförslaget icke ens föreskrivet vart de vid vanligt namnupprop gjorda anteckningarna skola taga vägen, om de skola bevaras eller icke. I andra kammarens arbetsordning finnes en föreskrift om att de skola bevaras, men icke i första kammarens ordningsstadga. Anteckningarna kunna således i första kammaren omedelbart förstöras, och i protokollet komme bara att stå: så eller så många röster avgåvos å ena sidan, och så och så många å den andra, och så många hava avstått. Den s. k. öppna omröstningen inskränker sig således i detta fall till att en svarar ja, en annan nej och en tredje: jag avstår; och så kunna de närvarande ledamöterna samt pressmännen försöka göra sina anteckningar däröver, om de så vilja, men sedan omröstningen är avslutad, skulle alla officiella anteckningar om denna sak kunna försvinna. Är det emellertid så, att de, som tycka om den öppna omröstningen, äro nöjda med sådana, enligt min tanke egendomliga former, så må det vara deras ensak; jag skall för min del icke klaga.

Men härtill kommer nu en märklig föreskrift i moment 3, därom att det kvalificerade namnuppropet, åtföljt av anteckning i protokollet, endast får förekomma vid den »*slutliga*» voteringen i ett visst ärende, d. v. s. det får icke förekomma vid förvoteringarna, icke vid en votering om proposition eller kontraposition. Så har åtminstone jag fattat bestämmelsen om den slutliga voteringen, och jag tror att denna uppfattning är den rätta; en medlem av utskottet har också upplyst mig om att den är riktig. Nu vet hela kammaren, att med vår propositionsordning den sistnämnda voteringen, om proposition eller om kontraposition, kan vara den avgörande voteringen i många fall. Det var exempelvis så vid de stora huvudvoteringarna i försvarsfrågan föregående år. Där var slutvoteringen alldeles betydelselös, och hela avgörandet hängde på ett par föregående voteringar. Således är man med denna formulering av paragrafen förhindrad att begära kvalificerat namnupprop, d. v. s. namnupprop med anteckning i protokollet, i en viss votering, som enligt vad hela kammaren vet skall vara den viktigaste, men man har tillåtelse att begära sådant namnupprop i en votering, som hela kammaren vet är tämligen betydelselös.

Till dessa anmärkningar vill jag slutligen foga ännu en, och det är, att när utskottet nu har accepterat det föreliggande systemet, förstår jag icke, varför icke utskottet tillstyrker det med de modifikationer, som föreligga i herr Rogbergs motion. Denna går ut på att vid namnupprop man skall börja med växlande länsbankar eller valkretsar. Ett sådant tillvägagångssätt synes vara mycket mer i stil med hela den öppna omröstningens princip och det man vill ha fram genom den öppna omröstningen. Man säger, att man genom denna omröstning vill ha fram större ansvarskänsla hos de enskilda representanterna, större omsikt vid behandlingen av frågorna och större frihet från att rösta slentrianmässigt. Enligt utskottsförslaget komme den öppna omröstningen att ske så, att man skulle börja med stockholmsbanken och sluta med Norrbottens länsbank. Detta kommer, såvitt jag förstår, snarast att medverka till slentrianmässighet. Det bleve tämligen lätt för sent inkommande medlemmar att bara göra sig den frågan: huru röstade herr Trygger, herr Möller, herr Carl Gustaf Ekman eller någon annan av de främst sittande partiledarna, och sedan komme

deras röstning att verka som paroll. Det är denna fara av slentrianmässighet som säkerligen skulle motverkas, om man växlade om och började med olika länsbänkar. Denna växling kan ju ske efter en viss ordning — en sak som jag nu icke skall gå närmare in på — men den komme att medföra, att vid varje plenum varje representant står inför den möjligheten: Det kan bli så, att mitt ja eller nej skall avgivas först vid voteringen, jag har således icke någon vägledning av huru andra ha röstat, och då måste jag själv sätta mig in i frågan så grundligt som möjligt. Detta anser jag skulle under alla förhållanden vara en fördel. Jag skulle också kunna säga, att jag icke anser lämpligt att alla voteringar sluta precis med samma bänk. Det skulle kunna hända, att det står och väger, i det att rösterna fördelat sig tämligen lika, och jag vet icke, varför Norrbottens läns representanter, som jag f. ö. kan hysa stor aktning för, i *alla* voteringar skulle så att säga bilda tungan på vågen genom att kunna kasta sina röster dit, där de bleve avgörande.

Jag har därjämte inte kunnat finna annat än att herr Rogbergs metod är mera sammanhörande med vad detta förslag vill inprägla, nämligen att, så snart debatten är avslutad och votering förestår, alla medlemmar skola vara på sina platser. Vi veta ju, huru det nu går till: man börjar ju på stockholmsbänken, och de som sitta på de andra bänkarna kunna komma in litet senare, då de i alla fall hinna inställa sig till sin röstgivning, och jag är rädd för att det framdeles kommer att fortsätta på samma sätt. Nu förutsätter emellertid hela detta förslag en helt annan ordning. Det förutsättes nämligen att, såsom det heter »efter given varsel» — i förbigående vill jag anmärka, att det ordet förefaller vara litet egendomligt i lagtext; slår man upp Nordisk Familjebok, finna vi att det förklaras såsom varande liktydigt med »en telepatisk impuls» och det blir väl då voteringsklockan som skall giva den där telepatiska impulsen — det förutsättes ju, att själva omröstningsförfarandet icke skall börja förrän samtliga ledamöter äro inne på sina platser. Om man vill tillämpa detta i verkligheten, då är herr Rogbergs metod mycket lämplig, och jag tror, att den skulle i hög grad medverka till, att detta omröstningssätt i verkligheten komme att motsvara vad man därmed avser. Ty vill man icke, att en votering med uppresning skall innebära en förfalskning av ställningen i kammaren, så måste alla ledamöter »efter varslet» vara inne och sitta på sina platser.

Jag vill dessutom erinra, att då 1922 års konstitutionsutskott kastade fram ett par alternativa förslag angående omröstningssättet för att visa, att det i allt fall något prövat saken, så inneburo båda dessa förslag namnupprop med växlande början. Växlande början förekommer även, såvitt jag vet, i ett stort antal främmande parlament. Den förekommer t. ex. i Sachsen, Württemberg, Holland, Belgien, Norge och Danmark. I en del andra parlament åter behöves icke någon sådan metod, ty där har man antingen discessus eller den omröstningsmetod, med rösternas uppsamling i bänkarna, som herr Dahl tyckes anse vara den lämpligaste; och i dylika fall behöver man icke göra några extra anordningar för att avvärja den slentrianmässiga omröstning efter vissa personers paroll, som jag befarar att den av utskottet föreslagna omröstningsmetoden komme att medföra. Har man åter öppen omröstning efter namnupprop, är, tror jag, det regeln att växla början med namnuppropen, och det har man förmodligen gjort med full avsikt och, såsom jag tror, på de av mig nu anförda skälen.

Med anledning av vad jag anført vill jag instämma i herr Dahls yrkande om återremiss för att få ett i formellt avseende bättre utarbetat förslag, och jag hoppas, att man då, även uti arbetsordningarna i stället för uti de reglementariska föreskrifterna skall införa, vad som rör de vanliga voteringarna. Skulle det förslaget icke vinna anklång, kommer jag att rösta för bifall till herr Rogbergs motion.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! När man följt denna frågas behandling särskilt vid årets riksdag, måste man säga sig, att denna behandling tydligen innehåller rätt så egendomliga moment, vari man kan spåra den s. k. parti-regimens synnerligen framträdande behandling av ärendet. För det första gick konstitutionsutskottet in för att ange vissa riktlinjer för den praktiska tillämpningen av den öppna omröstningens princip, och därvid kom man in på en väg, som ingen människa förut hade tänkt sig i samband med denna frågas behandling. Man begränsade möjligheten att t. ex. få en huvudvotering till stånd, som ju var kontentan av den öppna omröstningen, nämligen att man skulle få se hur medlemmarna skulle ställa sig vid voteringen i vissa frågor. Det är således en av de många konsekvenser, vartill man kommer, då demokratin skall till och praktisera ett av sina demokratiska ideal; då bliva dessa så formade, att de verka i den rena reaktionens tecken. Det är icke första gången man haft erfarenhet därav. Sedan emellertid konstitutionsutskottet kommit med detta uppslag, var det en person som motionerade i frågan, och så tillsattes det ett extra tillfälligt utskott — i vilket insattes enbart medlemmar av konstitutionsutskottet, som redan tagit ståndpunkt i frågan. Jag tillät mig vid frågans behandling i kammaren påpeka, att det var ändå litet märkvärdigt. I andra kammaren råkade verkligen en person komma med som icke tillhörde konstitutionsutskottet — och han kom också att ställa sig på en annan ståndpunkt! Sedan denna procedur gått igenom, som var planlagd av de ledande redan från början, kom man att avgöra själva huvudfrågan, innan man hade klart för sig, hur den öppna omröstningen skulle tillämpas i praktiken. Det anser jag också vara en bakvänd behandling av frågan.

Beträffande utskottets föreliggande förslag anser jag först och främst — såsom jag tillät mig påpeka förut — att det kommer att verka i principiellt rent reaktionär riktning. Det kommer nämligen att draga upp vissa förutsättningar för att en votering skall kunna komma till stånd, vilken icke varit nödvändig förut under det svenska riksdagsarbetets historia. Men också i fråga om den rent praktiska tillämpningen anser jag, att det kommer att bliva synnerligen tidsödande. Man har i olika moment infört en procedur som man skall gå igenom för att i sista hand under vissa givna förutsättningar komma fram till en votering, där man anger hur medlemmarna hava röstat. Det kommer således att bliva ett ytterligt tyngande av riksdagsarbetet.

Man invänder häremot, att detta är nödvändigt för att förekomma s. k. okynnesvoteringar och för att icke riksdagsarbetet skall kunna saboteras. Beträffande den frågan skulle jag vilja säga, att det är väl ändå icke de många voteringarna vid innevarande års riksdag som gjort att vi, trots att vi hållit på i fem veckor, egentligen knappast behandlat något enda ärende av betydelse. Jag tror, att det kunde finnas många andra sätt att få riksdagsarbetet litet mera i farten än att just inrikta sig på den punkten, att man omöjliggör eller ställer upp vissa inskränkningar beträffande möjligheter att få voteringar till stånd. Även om jag således tror och kan förstå, att det är mot vissa minoritetspartier man riktar detta, tror jag likväl icke att det kan enbart vara anledningen. Jag tror, att denna begränsning i rätten att få till stånd öppen omröstning skulle kanske lika mycket kunna betecknas såsom exempelvis en »lex Lindhagen». Man vill förhindra, att en oppositionsgrupp som i vissa frågor kanske revolterat mot ledningen — att den skall kunna ställa partiets samtliga ledamöter i den obehagliga situationen, att till riksdagens protokoll få angivet hur de röstat i en viss fråga. Det är icke så ovanligt, det veta herrarna som äro hemma i politiken, att en sak är det politiska programmet och vad man utlovat till valmännen, och en annan sak är

hur man handlar i riksdagen. Så kommer det en situation, som vi komma i, då det om några dagar föreligger en fråga, varom det icke borde vara delade meningar, men där man av partipolitiska och opportunitetshänsyn icke kan vidare vidhålla den ståndpunkt man förut teoretiskt intagit, och då är det alltid otrevligt, ifall någon grupp kan tvinga fram en votering, däri angives huru var och en röstat. Detta är i verkligheten pudelns kärna härvidlag.

Nu skall jag inte uppehålla mig alltför mycket härvidlag, ty jag vill instämna med herr Lindhagen däri, att det naturligtvis är bäst att det får gå till sin spets och att den demokrati, som för varje dag håller på att slå ihjäl sig själv, får utföra detta självmordsarbete så fort och så lätt som möjligt. Därför tager jag det icke så förfärligt hårt, att man nu kommer att fullständigt förfuska den praktiska tillämpningen av den öppna omröstningsmetoden, som man förut slagits för i årtionden och framställt, som om den vore en av demokratiens heliga hörnstenar.

Som jag emellertid icke själv vill vara med om ett dylikt förfuskande, tillåter jag mig, herr talman, att här framställa yrkande om ändring av utskottets nu föreliggande förslag. Det är visserligen tvivelaktigt, huruvida herr talmannen anser detta mitt yrkande kunna upptagas, men det hindrar mig icke att angiva vad jag anser i detta fall böra ändras i utskottsförslaget, så att det i verkligheten komme att bliva ett uttryck för den allmänna omröstningsprincipen, såsom man tidigare åtminstone tänkt sig densamma.

Jag skall be att få hemställa om bifall till punkt 1:o i utskottets förslag. Rörande punkt 2:o hemställer jag om ett sådant tillägg att efter det stycke som slutar med »verkställes votering medelst namnupprop» lägges till: »I bilagan till det tryckta protokollet skall angivas hur varje ledamot röstat.» Rörande tredje punkten har jag uteslutit allt som kommer efter uttrycket »jämligt 65 § riksdagsordningen».

Skulle det vara så, att detta förslag av formella skäl icke kan upptagas till votering, kommer jag att subsidiärt rösta för återremiss till utskottet av förevarande utlåtande.

Herr Bergström, David: Herr talman! Jag vill tills vidare förbigå det sist framställda yrkandet och endast upptaga det av herrar Dahl och Clason gjorda yrkandet om återremiss.

Den siste ärade talaren framlade jämväl en hel del synpunkter, dem han ville göra gällande mot det utskott som behandlat denna fråga, men vilka jag icke anser kunna utöva någon egentlig inverkan på frågans utgång. Då jag kommer att yrka bifall till utskottets förslag och för min del anser, att en återremiss icke är påkallad och skulle tjäna till föga, skall jag fördenskull tillåta mig med några ord belysa några av de anmärkningar som framstälts av herr Clason.

Herr Clason började sitt anförande med att såsom sin mening framhålla, att de bestämmelser, som vi ha velat föra in i de reglementariska föreskrifterna, egentligen höra hemma i ordningsstadgan för första kammaren och arbetsordningen för andra kammaren. Han har därvid hänvisat till 78 § riksdagsordningen, som talar om dessa två olika slag av reglementen eller stadgar. Men § 78 riksdagsordningen drager icke upp några närmare gränser mellan dessa stadgar, utan det har helt naturligt tillkommit riksdagen själv, dess båda kamrar, att, såsom de finna det mest praktiskt, föra in vissa bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen och andra i ordningsstadgan för första kammaren och i arbetsordningen för andra kammaren.

Nu ställer det sig, såsom redan antytts av utskottets ordförande, nog så, att — såsom det har varit och kan bliva tal om — de reglementariska föreskrifterna möjligen framdeles erhålla en annan ställning än för närvarande är händelsen.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Om de för framtiden icke komma att falla under och hänvisas till tillfälligt utskotts behandling, utan till konstitutionsutskottet, framträder det som naturligt, att en del bestämmelser lämpligast böra gå in i de reglementariska föreskrifterna. Även om dessa bestämmelser i viss mån gälla kamrarna var för sig, men naturligtvis gälla under förhållanden, då man kan önska hava en viss likformighet i kamrarnas behandling av frågor, formellt och reellt. Det förefaller mig därför, som om den anmärkningen från herr Clasons sida, med särskild tanke på en möjligen kommande utveckling, icke är av någon större betydelse.

Sedermera har herr Clason framställt den anmärkningen, att det skulle vara grundlagstridigt, då man i detta förslag har sagt, att den röstande, när öppen omröstning äger rum, skall kunna svara antingen »ja» eller »nej» eller — vad som skulle vara grundlagstridigt, om jag fattade honom rätt — kunna svara »avstår». Denna mening har herr Clason velat härleda från en tolkning av bestämmelsen i § 60 riksdagsordningen, att varje proposition skall med ja eller nej besvaras. Det är emellertid att märka att *den propositionen* är en framställning som sker till kammaren i gemen och som där skall besvaras helst med ett ganska brusande ja eller med ett lika brusande nej från andra sidan för att herr talmannen skall uppfatta detta. Den som då icke är beredd att svara av någon anledning, kanske på den grund att han icke har satt sig in i frågan, kanske på någon annan grund, den s. k. kvittningsgrunden, den tiger naturligtvis vid det tillfället.

Men, herr talman, hur går det till, när vi sedermera gå till den hittills brukliga, slutna omröstningen i riksdagen? Då svarar flertalet på *voteringspropositionen* med sin röstsedel — ja- eller nej-sedel — men andra använda en annan form, den kanske icke så mycket tilltalande, med utåtrullad sedel, emedan de icke varit färdiga att giva besked, eller möjligen emedan de kvittat. Det blir ju ingenting annat än en ersättning för den formen, om vid öppen omröstning med namnupprop vissa ledamöter i motsvarande fall ge till svar »avstår», då detta kan vara berättigat. Ty kvittning kan vid vissa tillfällen vara berättigad, och även kan jag äga rätt att ge ett dylikt svar, när jag av en eller annan anledning icke varit i tillfälle att sätta mig in i ett ärende. Jag kan ju ha legat sjuk och kommit upp till riksdagen vid behandling av en viktig fråga, vilken jag icke kunnat sätta mig in i och taga ställning till. Då bör jag vara berättigad att avstå och tillkännagiva, att jag icke är beredd att svara.

Sedermera har herr Clason varit inne på frågan om karaktären av de anteckningar, som göras vid talmansbordet med avseende på omröstningens resultat. Herr Clason förutsätter — det är en ganska egendomlig förutsättning synes det mig — att i de fall, där icke omröstning med namnupprop blivit begärd av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skulle dessa omröstningsprotokoll icke komma att för framtiden bevaras. De skola ju enligt de av utskottet föreslagna bestämmelserna icke föras till det tryckta protokollet. Men herr Clason förutsätter, att de icke ens skulle komma att bevaras!

Hur är det nu i denna stund, herr talman? För närvarande, när en omröstning skett och några av kammarens ledamöter suttit vid talmannens bord och fört protokoll över en omröstning, hur sker det då? Då teckna ju dessa herrar jämte, om jag icke misstager mig, talmannen sina namn under omröstningslistan. Detta resultat bevaras naturligtvis jämte protokollets övriga handlingar sedermera i kammarens arkiv, och alldeles på samma sätt kommer det naturligtvis och måste det komma att gå till hädanefter med avseende på omröstningsprotokollet. Jag förmodar, att det blir tryckta namnlistor, vari markeras huru de olika ledamöterna röstat, och att dessa listor för framtiden komma att förvaras i kammarens arkiv liksom alla andra handlingar, som hava förelegat vid behandlingen av frågor i riksdagen.

Slutligen har herr Clason upptagit två särskilda frågor. Han har pekat på

att vid åtskilliga tillfällen kan det vara av vikt att vid kontrapositionsvotering $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter skulle kunna begära namnupprop med resultat att få omröstningsprotokollet fullständigt infört i det trycka protokollet. Med hänsyn till vad jag nu sagt är det min oförgrifliga mening, att även alla dessa kontrapositionsvoteringars resultat komma att fullständiga föreligga i kammarens arkiv såsom bilaga till dess protokoll. De komma att finnas där tillgängliga, därest någon eller några av kammarens ledamöter skulle vilja åtkomma dem och delgiva dem till allmänheten, om så skulle befinnas nödigt eller nyttigt.

Herr Clason har till sist velat göra gällande att vid öppen omröstning efter namnupprop denna omröstning, vare sig namnuppropet göres obligatoriskt eller endast förekommer i vissa fall, alltid bör ske så, att man börjar med olika län eller valkretsar vid olika tillfällen. Den frågan har varit ganska mycket uppe vid behandlingen i utskottet, och man har tagit i betraktande både den principiella och den praktiska synpunkt, som därvid kunde vara att ägna uppmärksamhet åt. Man har därvid till sist stannat vid den metod, som här föreslagits. Den ansluter sig närmare och naturligare till det som vi äro vana vid här. Vi hava icke kunnat finna, att det skulle vara några fördelar av verkligt vägende slag att ernå genom att gå in på någon ny linje i detta avseende.

Då jag sålunda icke tror, att man har något att vinna med en återremiss för närvarande, och under erinran att, därest framtiden skulle visa, att praktiska olägenheter vidlåda det nu framställda förslaget, nödiga ändringar naturligtvis komma att vidtagas, sedan vi vunnit rikare erfarenhet, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till det framställda förslaget.

Herr Rogberg: Herr talman! Jag ber att få instämma i yrkandet om återremiss. Det har framhållits, att åtskilligt av vad detta utskottsbetänkande innehållit snarare borde stå i arbetsordningen än i de reglementariska föreskrifterna. Däremot har föregående ärade talare erinrat, att riksdagsordningen icke drager upp några gränser för vad som skall stå i de reglementariska föreskrifterna och vad som skall stå i arbetsordningarna, samt att vid sådant förhållande om i framtiden de bestämmelser, som stå i de reglementariska föreskrifterna, skulle gå till konstitutionsutskottet, men däremot bestämmelserna i arbetsordningarna skulle gå till tillfälligt utskott, det vore förmånligt, om en större del av ämnet komme in i de reglementariska föreskrifterna. Huruvida på detta område en inskränkning i den ena kammarens frihet i förhållande till den andra är förmånligt för riksdagen, det överlämnar jag till kammarens ledamöter att själva avgöra. För min del tror jag, att det vore bättre, om mindre komme in i de reglementariska föreskrifterna och mer i arbetsordningen än tvärt om.

När jag genomläste det utkast, som konstitutionsutskottet fogat vid sitt yttrande och som givit anledning till den av den föregående ärade talaren väckta motionen liksom också till min motion, räknade jag ut att det egentligen skulle bliva 8 särskilda tempo, innan man slutligen komme till omröstning med namnupprop. Då jag helst skulle önskat, att vid den öppna omröstningen den metoden användes, att genom lottnings bestämdes, vilken länsbänk eller valkrets skulle börja, lutade jag åt att väcka motion i den riktningen, men jag fann att sådant alltför mycket strider mot den uppfattning som råder i kamrarna. Däremot anser jag, att stora praktiska fördelar skulle vinnas genom möjlighet till växling vid uppropens verkställande, ty jag tror, att därigenom komma kammarens ledamöter att påpassligare än eljest begagna sig av den varsel, som omtalas i utskottets förslag.

Den föregående ärade talaren har liksom utskottet icke haft något annat till försvar för utskottets ställning än det, att det förslag jag framställt är en

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

nyhet, men att utskottets förslag mera sammanhänger med hittills gällande ordning. Detta skäl torde icke vara av någon större betydelse, då vi ju i allt fall övergå till ett alldeles nytt omröstningssätt.

Jag har yrkat återremiss, och följaktligen varken kan eller vill jag yrka bifall till motionen. Men om återremissyrkandet vinner, vill jag med anledning av ett påpekande i den av herr Dahl avgivna reservationen, riktad mot min motion, till utskottet hemställa, att utskottet ville vid förnyad behandling av frågan och vid sympati för min motion utbyta det av mig valda uttrycket »län», resp. »länsbänk» mot »valkrets». Således, då det i motionen talas om län, skulle det i stället talas om valkrets.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag skall be att med anledning av vad några föregående talare yttrat få avgiva några svar.

Anmärkning har framställts mot stadgandet om, att anteckning i protokollet, huru varje ledamot röstat, endast skall kunna ske vid huvudvotering. Utskottet har fullt medvetet föreslagit denna form för att åstadkomma en nödvändig begränsning. Namnuppslagslistorna vid alla voteringar skola ligga kvar som bilagor till protokollet och vara tillgängliga för en var. Någon oegentlighet i systemet synes mig detta icke innebära.

Beträffande vad herr Clason framhöll därom, att enligt § 60 riksdagsordningen proposition endast skall med ja eller nej besvaras, har herr Bergström redan yttrat sig i den delen. Jag vill endast tillägga, att jag i grundlagens ord i nämnda paragraf inlägger den tolkningen, att en ledamot av riksdagen icke har rätt att göra något villkor vid eller amendemang till sitt votum. Vid sådant förhållande har jag icke haft något att erinra emot, att man vid uppropet skulle kunna få svara: »Avstår». Detta är, såsom jag tycker, en nästan oundviklig nödvändighet för att hava kvar möjligheten till kvittning inom riksdagen, en praxis, som sedan många år förelegat och som vi näppeligen kunna undvara. Detta är skälet för den saken.

Sedan har emot bestämmelsen om, att minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter måste hava begärt kvalificerat namnupprop, för att sådant skall äga rum, gjorts den invändningen, att denna siffra, $\frac{1}{10}$, vore godtyckligt vald. Ja, visst är den det. Det blir alltid någonting godtyckligt, när man på detta sätt skall införa en begränsning. Men det föreföll dock såväl delegationen som utskottet som om siffran $\frac{1}{10}$ här vore rätt väl funnen. Den är tagen såsom en lämplighetssiffra och ingenting annat.

Vad slutligen beträffar frågan om, huruvida dessa bestämmelser skola placeras i de reglementariska föreskrifterna eller i vederbörande ordningsstadga resp. arbetsordning, så beror det ju på, hur man ställer sig till det rent formella härvidlag. Herr Clason påpekade, att bestämmelserna i § 65 riksdagsordningen om hur gemensam votering skall ske — och det är detta, som för mig varit avgörande härvidlag — intagits i de reglementariska föreskrifterna, och att det då vore underligt, om icke även själva omröstningssättet skulle betraktas såsom en kamrarnas gemensamma angelägenhet. Att det skulle vara ett hinder för riksdagen enligt § 78 riksdagsordningen att betrakta denna sak såsom en gemensam angelägenhet förefaller mig icke vara ådagalagt. Så mycket hellre har jag slutit mig till denna uppfattning, som jag redan i mitt första anförande påpekat, att mina sympatier gå i den riktningen, att den utomordentligt viktiga frågan angående sättet för voterings verkställande strängt taget borde behandlas i en särskild stadga med lags karaktär. Är man inne på den vägen, är det påtagligt, att man hellre går en väg, som närmar sig den sålunda angivna riktningen, och detta gör man mera genom att taga in hithörande bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna i stället för i den särskilda ordningsstadgan

eller arbetsordningen, varigenom olikheter skulle uppstå på detta viktiga område, vilket icke förefaller mig vara synnerligen lämpligt.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Herr Clason: Herr talman! Jag skall be att få besvara de mot mitt anförande gjorda anmärkningarna.

Det har först sagts, att en återremiss icke skulle tjäna till någonting, då de tillfälliga utskotten sakna motionsrätt. Därpå svarar jag till en början, att det tillfälliga utskottet naturligtvis, om det vill, har rätt att med ledning av kammarens överläggning upptaga herr Rogbergs motion. Det har förekommit, att förnämligare utskott än tillfälliga utskott på liknande sätt upptagit förslag, som en kammare velat få fram, då den återremitterat ett ärende. Men vidare är förhållandet det, att motionsrätten kvarstår, då det gäller kammarens arbetsordning. Jag tror knappast, att kammaren skulle vägra framställandet av en motion nu, lika litet som kammaren förut vägrade herr Rogberg att väcka sin motion. En återremiss skulle således mycket väl kunna tjäna sitt ändamål.

Vad beträffar frågan om, var dessa bestämmelser skola ha sin plats, i de reglementariska föreskrifterna eller i ordningsstadgan, så har herr Bergström enligt min mening orätt, då han påstår, att § 78 riksdagsordningen i detta fall icke uppdrar någon gräns. Enligt § 78 är det kammaren och icke riksdagen, som fastställer bestämmelserna i sådana mål, »som angår kammaren enskilt». Vad vi här ha att avgöra, är, huruvida kammaren har rätt att själv bestämma över sitt omröstningssätt, och jag tror, att det är fullkomligt klart och av ingen bestritt, att detta område tillhör kammaren enskilt och att kammaren enligt § 78 riksdagsordningen här äger rätt att bestämma.

Herr von Geijer har invänt, att ingenting skulle hindra kammaren att i alla fall sätta in bestämmelserna i de reglementariska föreskrifterna, om kammaren så önskar. Herr von Geijer yttrade, att han, då han hade sympatier för att få in dem i en stadga med lags karaktär, vore benägen att gå så långt han kunde åt det hållet. Nu får jag säga, att det vid en formell tolkning av grundlagsbestämmelser knappast synes mig lämpligt att åberopa, huruvida man har sympatier för en helt annan lagstiftning eller icke, utan man har att tolka dem efter deras ordalydelse. Vad som här är avgörande är naturligtvis, att om man sätter in bestämmelserna i de reglementariska föreskrifterna, låter den ena kammaren, såvitt jag förstår, sin beslutanderätt rörande ändringar bindas av medkammarens beslut, och detta är, vad jag här vill värja mig emot. Emedan jag i likhet med alla talare, som uppträtt, finner dessa bestämmelser vara i behov av förändring och förbättring, anser jag, att man icke från början bör ordna det så, att man, om man här kommer överens om en viss förbättring, skall vara bunden av att den andra kammaren också vill hava samma förbättring.

Vad angår förhållandet mellan § 60 riksdagsordningen och dess stadgande om propositions besvarande samt här ifrågavarande föreskrifter, har jag icke på något sätt bestritt lämpligheten av att man kan svara »jag avstår», »jag har kvittat», eller ungefär vad som helst — och speciellt »jag har kvittat» — men frågan gäller icke, om det är lämpligt att få in sådana föreskrifter, utan det gäller, om man kan sätta in sådana föreskrifter om en propositions besvarande i en ordningsstadga eller i reglementariska föreskrifter, när det står något direkt motsatt i grundlagen. Detta är den formella sidan av saken. — Eftersom jag är inne på detta, kan jag nämna, att det i ett av de utländska parlamenten går till så, att när några ledamöter svarat »jag avstår», slutar debatten med att talmannen till alla dessa framställer en fråga om anledningen till att de avstått. Då kommer det fram, om det berott på kvitning eller något annat. Detta är nu emellertid mera vid sidan av ämnet.

Både herr Bergström och herr von Geijer ha mot mig gjort gällande, att jag skulle hava gjort mig skyldig till ett misstag, då jag läst dessa bestämmelser

Ang. sätet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

så, att omröstningsresultatet vid det kvalificerade namnuppropet skulle bevaras i protokollet, men att omröstningsresultatet vid de vanliga anteckningarna icke skulle bevaras. Jag får verkligen säga, att om något annat är herrarnas mening, är jag ganska ursäktad, för att jag icke läst bestämmelserna så. Den jämförelse herr Bergström gjorde mellan det nuvarande omröstningssättet och det blivande haltar naturligtvis. Såvitt jag förstår är denna stadga skriven så, att i båda fallen skall till protokollet komma det av talmannen tillkännagivna slutresultatet: »Så och så många hava röstat ja, så och så många hava röstat nej.» Detta skall antecknas på en lista vid voteringen, liksom det sker för närvarande. Att jag trodde, att det icke var meningen, att anteckningarna skulle bevaras, berodde därpå, att vad som motsvarar anteckningarna vid det nuvarande omröstningssättet, nämligen de lappar, på vilka fyra ledamöter av kammaren göra anteckningar om avgivna ja- och nej-sedlar, aldrig bevaras. Men jag har ytterligare följande skäl. I andra kammarens arbetsordning är för närvarande en helt annan procedur föreskriven. Det förekommer för övrigt en olika procedur i de båda kamrarna så till vida, att i första kammaren protokoll föres av fyra ledamöter utan sekreteraren och i andra kammaren av fyra ledamöter med sekreteraren. I andra kammarens arbetsordning heter det: »Den av sekreteraren över valet *förda anteckning* skall med hans underskrift bestyrkas samt därefter *fogas vid valprotokollet* för att *jämte detta* förvaras.» När andra kammaren går över till ett annat slags anteckningar, skola dessa alltså med valprotokollet bevaras. Jag antog att utskottet jämfört de båda kamrarnas arbetsordningar, och då utskottet icke i första kammarens ordningsstadga satt in, vad som står i andra kammarens arbetsordning om bevarande av de primära anteckningarna jämte protokollet, föranledde detta mig att tro, att utskottet menade något, som ledamöter av detsamma nu påstå, att utskottet icke menat. Jag vill härom då för det första säga, att i en sådan här viktig fråga, då det gäller att skapa en ny serie handlingar, som nu icke förekomma, kunde väl utskottet ha uttryckt saken så tydligt, som har skett i andra kammarens arbetsordning. För det andra vill jag säga, att det enligt min mening stöter på rätt egendomliga förhållanden, om man icke vill, att ifrågavarande uppgifter skola stå i det tryckta protokollet, men att precis detsamma skall stå i anteckningar, vilka, såvitt jag förstår, äro offentliga. Jag tror icke, att sekreterarens anteckningar äro hemliga, utan att vem som helst av kammarens ledamöter kan taga del av dem och offentliggöra dem. Vad är det då för skillnad mellan det kvalificerade och det icke kvalificerade namnuppropet? Jag kan åtminstone för min del icke finna, att skillnaden är så synnerligen stor. Det kan ju bliva fråga om kostnaden för någon sida i protokollet, men det kan väl inte vara avgörande i denna fråga.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Mot det förevarande utskottsförslaget har jag redan tillåtit mig polemisera något i mitt första anförande och skall nu be att litet närmare få utveckla min syn på denna sak.

Till en början vill jag i allmänhet anmärka, att vi i stället för *en* omröstning, som vi nu hava och som, såvitt jag förstår, även det antagna grundlagsförslaget förutsätter, få *fyra* olika slags omröstningar: en med bara uppresning och allmänt förklarande, att det är övervägande majoritet för ett visst yrkande, en mellansort med uppresning och upprop utan anteckning i protokollet, en annan mellansort på talmannens bud med upprop utan uppresning och utan anteckning i protokollet och så slutligen den sista omröstningsmetoden, som består av omedelbart upprop jämte anteckning i protokollet. Detta sistnämnda voteringsätt äger rum, endast om det lyckas att genom agitation uppdriva ett föreskrivet antal medlemmar, som begära, att ett så naturligt och redbart sätt skall tillämpas.

Vad nu angår tidsbesparingen, kan man väl icke gärna påstå, att det här förfarandet kommer att bespara kammaren någon tid i jämförelse med den nuvarande omröstningen. Jag tror, att andra kammarens utskott har rätt, då det skriver, att utskottet vågar »utgå ifrån att det nu omförmälda omröstningssättet» — d. v. s. den av andra kammarens tillfälliga utskott förordade metoden med omedelbar omröstning utan vidare — »till och med skulle visa sig mindre tidskrävande än det hittills tillämpade. Det enda, som skulle kunna verka fördröjande, är uppenbarligen röstavgivningen, men rimligtvis kan icke denna behöva taga samma tid i anspråk, som för närvarande tillsammans påkallas för röstavlämnandet och de slutna sedlarnas öppnande och antecknande.» Det är också min erfarenhet från stadsfullmäktige, att detta omröstningssätt går ungefär lika fort som den slutna omröstningen eller till och med fortare, då man frånräknar röstsedlarnas öppnande. Det beror nu också på vem som ropar upp. Den gamle sekreteraren Rubensohn i stadsfullmäktige gick på med väldig fart, så att man verkligen fick svara geschwind. Nu ha vi en annan, som läser dubbelt så långsamt och tittar nästan på varje ledamot. Det är obehövt, men det tar i alla fall inte någon så särdeles skrymmande tid. Det är däremot givet, att om man vill komma därhän, att uppresningen skall bli det vanliga omröstningssättet, och stannar därvid, blir detta en tidsbesparing i jämförelse med vad som nu är förhållandet. Men då går hela reformen blott ut på att vinna tid och icke på att tillämpa den karaktärsdanande princip, som här skulle få ett uttryck, och den öppenhet inför folket, som man talat om.

Det har nu också åberopats, att man här stöder sig på främmande länders exempel. Men man skall inte taga för gott något, därför att det tillämpas i främmande länder. Som bekant har parlamentarismen i de flesta främmande länder inrättat sig efter en fullt utbildad partiorganisation, där individen icke betyder särdeles mycket. Detta är sannerligen snarare avskräckande än efterföljansvärt. Vår grundlag har ju till skillnad från de flesta andra enligt den gamla svenska rättsuppfattningen sökt bygga på respekt för individen såsom den faktor, som man närmast måste taga hänsyn till. Under sådana förhållanden passar exemplet från främmande länder icke alls.

Vidare är det ganska påtagligt, att detta förslag är en kompromiss. Det lär ju till och med vid det tillfälliga utskottets gemensamma sammanträde ha uttryckligen förklarats, att det tillkommit för att man i partier, vilka anses vara anhängare av offentlig röstning, skulle kunna tillfredsställa en del medlemmar, som fortfarande hysa tvekan om dennas lämplighet. Man kasserar med andra ord en del av den offentliga röstningens etik och tillämpning för att få med sig medlemmar, som icke äro vidare livade för den offentliga omröstningen. Därför har det också blivit en sådan förskräcklig soppa utan några grundsatser.

Nu tillkommer dessutom, att utskottets förslag är en ganska söt lukt för partiledarna, ty de känna, att de här ha ytterligare ett vapen i sin hand, som de icke hade förut, att kunna dirigera sina tvångsvis inkallade trupper bättre än med den nuvarande ordningen.

Om jag sedan går till detaljerna, ha vi först den s. k. *uppresningen*. Jag kan icke finna annat, än att detta omröstningssätt strider mot den antagna grundlagsparagrafen. Där står det: »Då voterats skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och anslås, samt omröstningen strax därefter verkställas.» Jag vill fästa uppmärksamheten på att »votering» är ett latinskt ord och »omröstning» den svenska översättningen därav. Orden ha alltså icke olika betydelse. »Men ej må proposition göras», heter det sedan vidare i paragrafen, »om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas.» Här är det således egentligen fråga om ett kringgående av detta grundlagens bud. Man vill genom en fint vid sidan av grund-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

lagen söka åstadkomma, att detta tydliga bud om en verkligt saklig omröstning åsidosättes.

Uppresningen innebär dessutom också en större press på individerna. Jag har icke förstått, varför man icke valt metoden att räcka upp en hand. Det är en mindre självövertvinnelse, men att tvinga en person, som är tveksam, om han vågar eller icke vågar, att resa sig i hela sin längd och stå och skylta på det sättet, är ett mera demoraliserande omröstningssätt än ett blott uppräckande av handen. Vid uppresningen får folket slutligen icke veta, var det har sina representanter, inte ett spår mer än förut. Man kastar den stora reformens andliga innehåll över bord. Inte ens vi, som äro här församlade, kunna få veta det. Jag som sitter överst där uppe och har överblick över salen kan tjänstgöra som spion för mig själv och titta på ledamöterna i den mån de ej skymma varandra och det korta ögonblicket medger det. Men de som sitta här nere och ha de andra i ryggen, kunna icke veta, om dessa resa sig, och kunna ej utöva någon kontroll alls. För resten är det här inte meningen, att man skall kontrollera varandra, utan att var och en skall rösta som en fri man.

Nu säger också vårt utskott följande trevliga sak, som jag ber herrarna fästa sin uppmärksamhet vid: »Å andra sidan synes en väsentlig fördel ligga däri, att tillfälle beredes till begagnande av uppresningsmetoden, en anordning, varigenom i vissa fall ett avgörande lätt och säkert kan vinnas utan att individuell rösträkning äger rum.» — Ja, »lätt och säkert!» Utskottet kunde lika gärna ha skrivit »lättvindigt», så hade det varit riktigare. — »Utskottet vill i detta sammanhang även betona, att denna metod i stor utsträckning användes i främmande länder och i vissa representantförsamlingar utgör *det vanligaste sättet* för omröstnings verkställande.» Där ser man, vad utskottet vill komma till, nämligen att detta skall bliva det vanliga sättet för omröstnings verkställande. Det är ett fullkomligt överbordkastande av den stora principen och av det stackars folkets rätt att få veta något ute i bygderna. Men det är en hjärtesuck i utskottet och från partiväsendet, och det är vad jag reser mig emot. Mitt inre uppreser sig mot uppresningen!

Men så har man sagt: »Tänk så bra att man kan hindra okynnesvoteringar!» För att hindra okynnesvoteringar skall hela principen kastas över bord. Men vad är okynnesvoteringar? Vem avgör det? Ja, alla partiledare anse, att varje begäran om votering, som strider mot deras avsikter, är en okynnesvotering. Deras trupper bli också lätt chikanerade av att på order till allmän kännedom nödgas rösta ofta nog mot sina grundsatser, ja mången gång mot all ära och redlighet. Här ha vi alltså ett medel till påtryckning och till demoralisering av det politiska livet i ännu högre grad än man redan kommit till. Omröstningen och allra minst den offentliga är till bara för att utröna majoriteten. Den har ock till uppgift att visa hur landet ligger eller att fästa större uppmärksamhet för en ny riktig sak, som börjar kämpa sig fram mot fördomarna och intresselösheten.

Hur ställer det sig för övrigt med de kulturhistoriska anspråken? Nu kan man åtminstone, när man studerar en frågas framkomst i världen och dess törnbeströdda vandring, konstatera, att det då och då var så många för och så många mot och att det har utvecklats sig så och så. Men med uppresningen som det vanliga omröstningssättet kommer det i protokollet endast att stå, att en övervägande majoritet var emot förslaget eller något dylikt, och då får man icke ens denna lilla upplysning, som man nu har av protokollet.

Så har man då för skams skull medgivit, att *en enskild ledamot skall kunna begära omröstning*. Det är den enda garanti, som finnes i detta förslag. Men denna omröstning skall först föregås av en uppresning, så att vederbörande riktigt skall förstå, att om han aldrig så gärna vill begära votering, är det inte hans nu vanliga lagliga rätt, utan det får karaktären av en okynnesvotering.

Det är inte så roligt att betraktas som en obehaglig individ, och även med de bästa avsikter och det största mod drager man sig i det längsta för något sådant.

Vidare skall, underligt att säga, omröstningen alls icke antecknas i protokollet. Det säges icke någonstades i detta betänkande, varför icke denna omröstning, såsom nu sker i stadsfullmäktige och som jag i min oskuldsfulla barnatro antog följa av sig självt, skall antecknas till det tryckta protokollet. Nej, till och med omröstningslistorna lära de ursprungliga förslagsställarna tänkt sig, att man skulle stoppa i papperskorgen efter en tre, fyra dagar. Nu lär det vara avsikten att bevara listorna på något sätt, så att folket i Skåne och Haparanda kan få resa till Stockholm och studera i någon outgrundlig arkivgömma sina representanters åsikter. Framtidens människor, som forska i hävderna, skulle också möjligtvis genom tidsödande arkivletningar i huvudstaden kunna få reda på, hur riksdagens ledamöter på sin tid röstat i en viss fråga. Detta är så galet, att en ytterst moderat person för en stund sedan sade till mig, att detta är den fullständigaste humbug!

Sedan kommer den stora omröstningen, då ledamöternas mening verkligen får inflyta i det tryckta, över landet spridda protokollet, så att folket lättare kan få veta något. Jag har talat med herrar Hamrin och Forssell, som jag tycker i det stora hela föreslagit en redbar procedur. Bägge sade, att de voro inte alls livade för sitt tillägg, att en tiondel av kammarens ledamöter skola behöva göra framställning om, att det tillkännagives i protokollet, huru ledamöterna röstat, men det är en så stark opinion från partihåll för även denna garanti mot offentligheten, att de tyckte sig på något sätt böra gå den till mötes. Men de skulle intet hellre önska, än att även detta tillägg bortfölle.

Enligt det nu föreliggande förslaget, som har mest vind i seglen, skall man på förhand före omröstningen ha upptrummat denna tiondel, d. v. s. 23 personer i andra kammaren och 15 i första kammaren, föreställer jag mig. Man får springa omkring med en lista, och det får man naturligtvis börja med dagen förut eller ett par, tre dagar i förväg för att bestämt förvissa sig om att medhinna namninsamlingen under förutsättning att något intresse för protokollsföringen över huvud kan anbringas. I minoritets- och framtidsfrågor blir det i synnerhet vanskligt.

Här stå vi således inför ett utpräglat krasst partiväsende, som på detta sätt vill besudla våra förhandlingar och förvandla oss till partiträlar i högsta grad.

Vad kommer till exempel att hända vid behandlingen av en sådan fråga som försvarsfrågan? Jo, det är en kamp mellan partiledningarna om hur många arméfördelningar det skall vara och kanske om hur tjockt pansaret skall vara i våra krigsfartyg. Det ena partiet vill ha det så, det andra vill ha litet mindre och det tredje ännu litet mindre, allt efter vad man tror sig våga för de numera dock tämligen oskadliga valmännen. Detta anses såsom stora frågor och då börjar man i god tid namninsamlingen för att var och en skall kunna inpiska sina vederbörande med hotet att de få skylta i det tryckta protokollet och således skola förstå vad deras frid tillhör. Men hur skola vi, som exempelvis vilja opponera för avrustning, vilket enligt min mening är en ännu viktigare sak för mänsklighetens framtid, få till protokollet antecknat, vilka som röstat för avrustningen eller icke? Vi veta icke, vilka som tänka göra det. Då det inte står på något partiprogram eller i någon partiparoll för tillfället, vet ingen människa, vilka som komma att göra det. Även om man i förväg har korn här på 15 personer, vilja de kanske icke skriva på. De ha inte ledningens tillstånd och tycka måhända, att det blir obehagligt för dem att manifesteras sin ståndpunkt. Deras röster komma aldrig till protokollet. Alla stora kulturfrågor, som måste börja helt smått, komma icke heller med i våra tryckta protokoll, så att man får se, hur de i sin begynnelse och under sitt framskri-

Ang. sättet för öppen omröstning i riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

dande utvecklat sig i parlamentet och hur olika personer och partier tagit ställning till dem.

Det är lustigt, att det i detta fall är högermän, som framföra det naturliga och radikala förslaget — om man nödvändigt skall kalla ett naturligt förslag för radikalt — under det att den förenade vänstern står här med ett reaktionärt förslag.

Nu föreligger här ingen motion, och det är mitt fel, ty jag har som sagt varit för naiv och trott för mycket på sunda förnuftet. Om man nu skall yrka något, ville jag helst yrka, vad jag sagt, nämligen öppen omröstning i varje fall utan möjlighet för situationer och partiledningar att gruppera ärendena efter olika värde och vidare, att allt antecknas till protokollet. Men om icke det bifalles, ville jag åtminstone, att de båda mellanslagen av omröstning efter upprop, som icke kommer till protokollet, måtte fullkomligt bortfalla och valet stå mellan uppresning och sedan protokollförd omröstning. Då blir det i alla fall någon möjlighet för den offentliga omröstningens princip och de olika förslagen att komma till sin rätt. Men nu får detta icke yrkas och en återremiss är lönlös, helst utskottet antagligen icke heller anser sig kunna taga upp detta yrkande. Därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hela hemställan.

Vad blir då följden? Jo, vi ha redan beslutat, att det skall vara öppen omröstning. Första kammaren avslår det nu föreliggande förslaget. Kommer då ingen impuls från andra kammaren, som kan föranleda ett nytt beslut, blir saken helt enkelt den, att de bägge talmännen följa grundlagens bud och anordna öppen omröstning och sedan göras anteckningar därom i protokollet liksom om allt annat, som sig i kammaren tilldrager. Då ha vi fått, vad jag tycker är det enda renhåriga. Så har det också gått till i huvudstadens stadsfullmäktige. Där skall öppen omröstning äga rum, men det har icke antagits någon särskild stadga därför, utan det anses falla av sig självt, att den öppna omröstningen i varje fall skall ske utan klassificering av ärendena, och resultatet kommer till protokollet.

Det har sagts av någon till mig, att det blir så ekonomiskt betungande för statsverket att införa namnen i protokollet. Jag har redan erinrat i mitt förra anförande, att detta är en viktig sak, och den utgiften tål nog statsverket, när det tål så mycket annat ofantligt mycket dyrare. Det blir inte någon så stor skillnad i kostnad. Skall man söka göra någon indragning, bör man i stället minska anförandenas längd men icke hindra menige man att åtminstone på det sättet få vara med i protokollet, att de där var och en få uttala sig och giva sin mening tillkänna. Det är en mycket viktigare sak än att få antecknat obegränsat långa och ofta långrandiga motiveringar.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Då jag hörde den siste ärade talaren, kunde jag icke värja mig för det intrycket, att han egentligen och med fog talade mot den öppna omröstningen, men att hans argumentering emot det sätt för den öppna omröstningen, som utskottet tillåtit sig förorda, har lika fog, det har jag mycket svårt att förstå. Talaren slutade med ett avslagsyrkande. Det är det första avslagsyrkandet i dag och, som jag hoppas, kanske också det enda. Den ärade talaren ansåg, att ett avslag endast skulle betyda, att talmannen sedermera blott följde grundlagen, men talmannen råkar också få lov att följa den ordningsstadga och den arbetsordning, som gälla för kamrarna och som, därest icke något förslag nu antages, bliva oförändrade. Det som talas i dessa om slutna omröstning, kan naturligtvis icke tillämpas, men den metod, som i övrigt föreskrives, torde böra tillämpas. I första kammaren bliva alltså av kammarens talman tillkallade fyra leda-

möter att sätta sig vid bordet för att föra protokoll, och protokollet blir då precis som nu. Talmannen och de fyra ledamöterna skriva under, men jag vet icke, vad det skulle finnas för grund till att fordra, att namnen på de röstande skola införas i det protokollet.

Jag tror, att det är riskabelt att utan vidare avslå utskottets förslag, men jag tror, att det är lika riskabelt att besluta återremiss. Det är det andra yrkandet, som framställts här i dag och som vunnit stor anklang åtminstone bland talarna. Vad betyder en sådan återremiss? Jo, den betyder efter dens utläggning, som framför allt gått in för det, dels att utskottet skall få tillfälle att ånyo taga ståndpunkt till den motion, som föreligger från en ärad ledamot här i kammaren angående en förändrad ordning för valkretsarnas uppropande vid omröstningen, dels, att det därigenom skulle kunna bli tillfälle till framställande av nya motioner med kammarens tillstånd. Jag tror, vad det senare beträffar, att det vore en rätt riskabel väg, om man, då man icke iakttagit motionstiden och den lämpliga tidpunkten, när utskottet tillstattes, för att då begära kammarens tillstånd att på en gång få framlägga motioner för utskottets prövning, sedan utskottets betänkande föreligger, ginge in på den linjen, att yrka återremiss i hopp om eller i avsikt att det skall väckas nya motioner. Jag tror, att vi på det sättet komma in i en ständigt fortgående serie av nya förslag utan att komma till ett verkligt slut, och jag tror icke heller, att det är behöfligt, att vi göra det. Efter min uppfattning skulle en återremiss betyda, att första kammaren sätter sig i efterhand. Andra kammaren behandlar nu sitt tillfälliga utskotts betänkande, och då andra kammaren stannat vid det ena eller andra förslaget, kommer i alla fall dess beslut att delgivas denna kammare, som då har att i anledning därav fatta beslut och taga frågan under förnyad prövning. Men att vi på så sätt helt enkelt skulle sätta oss i efterhand och säga: »Vi vänta och se, vad andra kammaren gör», det tycker jag icke är första kammaren fullt värdigt. Är det så, att vi då i enhetens och endræktens tecken vilja uppgiva något av vad vi här tänkt oss, är det naturligt, att vi göra det, men jag kan icke finna, att vi i förväg böra säga: »Vi ha ingen mening i denna fråga. Vi ha visserligen inga andra motioner än de som nu äro behandlade, men deras mening dela vi icke, och vi dela icke någon annan heller. Låt oss vänta och se!» Jag tror, att det är en ganska dålig väg.

Beträffande åter i sak den ärade nyssnämnde motionärens förslag, som går ut på att kretsarna skulle uppropas i växlande ordning, har utskottet redan prövat den frågan, och jag för min del tillåter mig starkt betvivla, att en återremiss i denna punkt kommer att leda till någon som helst ändring av utskotts majoritetens ståndpunkt. Man kan hysa sympati för den tanke, som ligger bakom förslaget, och erkänna det berättigade i denna tanke, men jag tror, att det också är klokt, om man tager hänsyn till den erfarenhet, som vi syndiga människor ändå åter och åter vinna här i kammaren. Jag tror icke på det »karaktärsdanande», moraliska och uppfostrande elementet i riksdagens verksamhet, utan jag tror verkligen, att om vi inte äro tillräckligt »karaktärsdanade» och utvecklade förut, så inte sitta vi här i skola för att bli karaktärer. Jag tror icke heller, att det är möjligt att räkna med annat, än att kammarens ledamöter hädanefter som hittills under långa debatter och överläggningar komma att befinna sig antingen i lärummet eller i byffén eller nere i matsalen, såvida de icke befinna sig vid schackbordet eller någon annanstädes. När så votering skall ske, blir det en rusning in, och jag undrar, om denna rusning kommer att motverkas och ordningen att befrämjas genom att ingen faktiskt vet, var voteringen skall börja — ty det kommer i verkligheten ingen att minnas. Som det nu är, vet man, vilka som börja. Alla andra taga saken med ro och komma så

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

småningom efter. Vill man, att alla skola sitta på sina platser, innan omröstningen börjar, får man taga god tid på sig, innan alla komma dit, och sedan får man dessutom stänga dörrarna, och därefter kan man tänka sig, att man börjar med den ena valkretsens då och den andra valkretsens då. Men jag kan icke finna, att det är någon praktisk sannolikhet för att man genom en sådan anordning med bibehållande i övrigt av nuvarande förutsättningar skall komma till något annat än rena virrvarret. Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att det är lämpligt med en återremiss.

Som kammarens ledamöter kanske bemärkt, har jag reserverat mig mot utskottets betänkande, icke mot slutet och icke mot den princip, som där uttalar — ty trots vad som sagts finnes där en princip — utan mot formuleringen och mot motiveringen. För motiveringens skull har jag ingen anledning att yrka återremiss. En omformulering åter skulle enligt min mening vara synnerligen lycklig, men jag måste säga i denna punkten liksom i den förra, att utskottet, såvitt jag förstår, icke kommer att göra någon omformulering, och under sådana förhållanden tjänar en återremiss rakt ingenting till.

Men därtill kommer, att utskottet, som redan påpekats, icke har någon förslagsrätt, och då så är förhållandet, kan jag icke heller vinna det syfte, som jag eljest gärna skulle vilja främja, nämligen att vi finge bestämmelserna införda i ordningsstadgan och icke i de reglementariska föreskrifterna. I den punkten har ju talaren på stockholmsbanken anslutit sig till min uppfattning, och jag tror, att den meningen kanske efter hand mer och mer skall vinna terräng. I allt fall är det dock fäfängt att nu tala om, hur det blir, ifall de reglementariska föreskrifterna kanske en gång komma att falla under konstitutionsutskottet eller bestämmelserna om omröstningen införas i en stadga. Jag tror, att vi tills vidare få hålla oss till vad som nu föreligger och vad som nu erfordras. Vad som nu erfordras är, att kammaren beslutar om den ordning, som skall tillämpas, och om de nödvändiga ändringar, som måste göras i vår egen ordningsstadga och våra reglementariska föreskrifter.

Härom vill jag säga, att det förslag, som konstitutionsutskottets bilaga innehåller och som sedermera upptagits av motionärerna i denna kammare och av det tillfälliga utskottet nr 3 tillstyrkts, är det, som jag i princip fullständigt ansluter mig till. Man kan naturligtvis säga, att detta tillfälliga utskott är ett extra utskott, men det finnes ingenstädes i grundlagen stadgat, att de tillfälliga utskotten i kammaren endast skola vara två. Tvärtom har i motiven till grundlagen förutsatts, att man tillsätter ett tillfälligt utskott för varje särskild fråga, som kan behöva utredas. Det är en fullkomligt riktig tillämpning av den tanken, som ligger bakom grundlagen, då man valt detta tredje tillfälliga utskott. Personalen i utskottet är det kammarens sak att välja. Nu är den vald, och det får kammaren själv stå för. När jag säger, att den princip, som först konstitutionsutskottet och sedan det tillfälliga utskottet nr 3 gått in för, är den riktiga, vill jag från början framhålla, att denna min uppfattning icke alls grundar sig på någon slags mening om den öppna omröstningens karaktär eller princip eller syfte, ty hela den saken gillar jag icke, och den är mig komplett likgiltig. Det hindrar icke, att jag, då vi nu skulle fatta beslut om införande av öppen omröstning, har tagit ställning till frågan: »Vilket är det mest *praktiska* sättet för öppen omröstning?» Om man går ut ifrån att öppen omröstning i sig med nödvändighet innesluter namnupprop, kan jag förstå den opposition, som riktats mot förslaget. Men om man i likhet med mig icke anser, att »den öppna omröstningen» säger någonting alls om metoden, kan jag icke finna annat än att det ena sättet är lika gott som det andra, och då är frågan, vilket som är det mest praktiska. Det säges, att omröstning genom uppresning icke kan komma i fråga, emedan detta skulle strida mot grundlagens anda, och man säger, att det icke är någon skillnad mellan votering och omröstning. Ja, visst kan man

översätta votering med omröstning, men det är heller ingenting som hindrar, att lagen kan använda det främmande ordet och det inhemska ordet i olika bemärkelser. Grundlagen använder också ordet votering i en vidsträcktare bemärkelse, nämligen så, att det omfattar hela akten, varigenom dels voteringsproposition bestämmes och justeras, dels omröstning verkställs, medan den med omröstning blott avser ledamöternas anslutning till ja- eller nej-propositionen. Om man då för tydlighetens skull vidhåller, att omröstning allenast betyder ställningstagande för eller mot, är man säkrare, än om man jonglerar med orden litet efter behag. Jag får därför för min del säga, att en sådan upprensningmetod på intet sätt strider mot grundlagen, som endast föreskriver, att omröstningen skall ske öppet.

Utskottet har gått in för att en sådan upprensning bör äga rum, men att, om man därvid finner anledning att vara tveksam om resultatet, en enda kammarledamot skall kunna begära räkning, vilken sker genom namnupprop. För min del har jag hela tiden hävdat, att detta icke var nödvändigt, utan jag har ansett det vara en svaghet i utskottets förslag, att en sådan räkning på en endas yrkande skall äga rum. Men det är nu föreslaget, och jag har i den punkten blivit överröstad. Det kan naturligtvis här lika väl vara en som flera, och vad som för mig är huvudsaken är att betona, det bestämmelsen icke är grundlagsfordrad, fast den naturligtvis icke heller är grundlagsstridig. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi, när vi ha denna öppna omröstning, som vi nu skola införa bestämmelser om, redan i grundlagen hava fastslagit, att det först skall vara ett acklamationsförfarande. och därefter kommer eventuellt denna räkning. I främmande författningar behöver man icke något acklamationsförfarande. Där är propositionsordningen en annan. Man går från det mindre till det större och tager punkt för punkt med avseendrande av det ena tillägget efter det andra. Vi ha vår votering med proposition och kontraposition. Den skola vi ju nu behålla, och utom den öppna omröstningen skall allt förbli oförändrad. Men man får därför icke sammanblanda två olika saker och tro, att votering alltid skall vara räkning. Vid slutet omröstning är votering alltid räkning, emedan det icke kan gå till på annat sätt, men vid öppen omröstning behöves sådan icke och är där alltså icke något nödvändigt moment såsom vid den slutna omröstningen.

Jag skulle också vilja säga ett ord om det kvalificerade namnuppropet. Jag har inom utskottet yrkat, att det skulle bortfalla, därför att jag icke kan se, att det är någon skillnad mellan det kvalificerade namnuppropet och det enkla namnuppropet, vilket jag ville beteckna som räkning. Det är blott en synvilla, att det är något annat. Hur går det till? Jo, när namnupprop har begärts, skall talmannen kalla fyra ledamöter att föra protokoll. Det kan icke ske som hittills med att anteckna »ett, två, tre, fyra, fullt» o. s. v., utan man måste ha tryckta namnlistor, och i dessa sätter man in en etta i ja-kolumnen, nej-kolumnen eller avstår-kolumnen. Det är en sådan tryckt lista, som skall bliva det protokoll, varom ordningsstadgan talar, och underskrivas av talmannen och fyra ledamöter. Det är den handling, som i ordningsstadgan kallas för protokoll, men den föres icke utan vidare in i det tryckta protokollet. Den tillhör riksdagshandlingarna, och där finnas alltid namnen. Utskottet har gått ut därifrån — det är visserligen stridande mot svensk teori, det erkänner jag gärna — att man kan hava en rättsordning, som icke är skriven, och vi i första kammaren äro i praxis vana att vid våra förhandlingar följa en rättsordning, som visst icke är skriven. Skulle vi sätta in allt i ordningsstadgan, bleve det en vidlyftig omformulering och omparagrafering. Vi veta, att det går lika bra och lika säkert på den praktiska väg, som vi hittills följt. Vi behöva därför endast ändra anteckningssättet i praxis och i stället för det nu brukade begagna anteckning å tryckta namnblanketter, som sedan, liksom nu anteckningslapparna, försvinna, fast det offi-

Ang. sättet för öppen omröstning i riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

ciella protokollet, som är uppsatt på samma sätt, icke försvinner. Därför är hela det kvalificerade namnuppropet överflödigt. Vill man emellertid ha ett sådant, är det naturligtvis ingenting som hindrar, att man har en bestämmelse därom. Jag menar endast, att detta har förvillat omdömet och förvirrat dem, som läst utskottets betänkande och förslag, då de lagt in mera i bestämmelsen därom, än som skäligen får inläggas däri. Om man nu sätter in i det tryckta protokollet, hur de enskilda ledamöterna röstat, eller icke, det är likgiltigt; det är blott en kostnadsfråga. Jag tyckte för min del, att detta var något så underordnat, att man icke hade anledning att reservera sig på den punkten. Man kan ändra det, om det någon gång framdeles skulle anses behöfligt.

Sedan skulle jag endast vilja tillägga, att när man har sagt, att uttrycket »avstår» icke skulle vara förenligt med grundlagen, har jag mycket svårt att förstå skälet för denna uppfattning. När vi nu haft den slutna omröstningen, har det gått så till, att ett namnupprop företagits, men var och en, som icke velat lämna en röstsedel, har kunnat låta bli, och något annat har icke behövts. Men när man skall ha öppen omröstning med namnupprop, varvid man naturligen skall avgiva sitt votum, måste man på något sätt konstatera, att man icke vill avgiva sin röst. Detta »avstår» betyder endast ett konstaterande under omröstningen, att man icke röstar. Åtgärden förefaller mig att vara praktisk, när man har ett öppet omröstningssätt.

Visserligen anser jag som sagt, att formuleringarna kunde vara bättre och att platsen för bestämmelserna icke är den riktiga. Emellertid har jag icke velat begagna tillfället att väcka någon motion i en fråga, som jag hoppades icke skulle behöva bli aktuell, men jag kan ju framdeles, om jag så skulle finna lämpligt, väcka förslag om ändring vid en kommande riksdag. Som saken nu ligger, förefaller det mig i varje fall vara det naturligaste, att jag yrkar bifall till vad utskottet hemställt, trots att jag icke är ense med utskottet i alla punkter vare sig beträffande motivering eller formulering. Något bättre förslag än detta, när man ser på, vad som praktiskt kan genomföras, tror jag icke kan komma fram.

Jag vill till sist tillägga, att när den siste ärade talaren yttrade, att utskottet avsåge, att uppresningen skulle bli den normala omröstningsmetoden, har han träffat huvudet på spiken. Vi mena, att om man vid de tusentals voteringar, som äga rum, lätt och ledigt men icke lättvindigt kan komma ifrån saken med uppresning, så är ofantligt mycket vunnet. Jag skulle vilja säga, att då är den öppna omröstningen vänd till godo trots sin oriktiga utgångspunkt.

Herr Rosén: Herr talman! På grund av allt, som talats och skrivits om anledningen till, att man måste hava detta exercisreglemente, som jag skulle vilja kalla det, vid omröstningarna, som utskottet föreslagit, har jag tillåtit mig att göra en liten utredning om, hur det ställde sig i första kammaren vid fjolårets riksdag med allt det arbete, som de »tusentals» voteringarna, för att citera herr Reuterskiöld, skulle ha föranlett. Det kan möjligen intressera kammarens ledamöter att få någon upplysning om resultatet av denna undersökning. Jag har icke medräknat några beslut om riksdagsskrivelser och sådana småbeslut och sålunda endast tagit med beslut i frågor, som förelegat. Det var omkring 1,400 beslut, som fattades utan votering och utan att något särskilt yrkande utom utskottets framställdes. Vidare fattades 80 beslut utan votering, fastän olika yrkanden under överläggningen framställdes. 128 beslut — alltså inga tusental! — fattades genom votering. Det innebär, att var elfte eller tolfte fråga avgjordes genom votering. Jag har då icke medräknat de 14 gemensamma voteringar, som ägde rum förra riksdagen. Det har sagts, att det varit så många kontrapositionsvoteringar. Av dessa 128 voteringar var det 8 om kontraposition. Det var alltsammans. En votering ägde rum beträffande

framställande av interpellation. I 28 av voteringarna segrade nej-rösterna, i 2 voteringar avgjordes utgången av den förseglade sedeln, och i 31 voteringar var röstskillnaden mindre än 15 röster. Det är litet svårt att säga, vad som menas med »okynnesvotering». Jag kan emellertid för min del icke räkna det som okynnesvotering, om högerpartiet, som förfogar över mindre än en tredjedel av kammarens röstetal, skulle begära votering i en fråga. Sådana voteringar, där nej-rösterna fått mindre än en tredjedel av de avgivna rösterna, voro i första kammaren 28. Räknar man som okynnesvoteringar alla, där nej har fått mindre än 25 procent av de avgivna rösterna, så var antalet 8. Och det var inte herr Lindhagens voteringar allesammans! Det var ungefär hälften. Sekreteraren har nämligen i flera fall varit vänlig och angivit, vem som begärt votering. Man har sagt att det skulle vara fråga om en lex Lindhagen — det kan lika gärna vara en lex Hederstierna. Det har sålunda under fjolårets omkring 40 arbetsplena icke mer än 8 gånger förekommit vad man brukar kalla okynnesvoteringar.

Det kan således inte bli så tidsödande, om namnupprop äger rum varje gång det begäres votering. Nu föreslås som villkor, för att man skall få en uppsomröstning protokollförd, att minst en tiondel av ledamöterna begär detta. Hur skulle det exempelvis ha ställt sig i ett fall i fjol i en votering om en lönefråga? Den avgjordes i denna kammare med 15 röster mot 5. En tiondel av kammarens ledamöter är 15. Om majoriteten genast efter voteringen hade enats om att begära att få sina namn inskrivna i protokollet, så hade det nätt och jämt kunnat gå, men om en av dessa 15 hunnit avlägsna sig eller icke velat vara med om protokollföring, så hade *majoriteten* i kammaren inte haft möjlighet att kräva sådan! Jag föreställde mig, när vi fattade beslut om öppen omröstning, att det skulle bliva en verklig omröstning, d. v. s. med upprop och protokollföring, men så blir det icke på det här sättet.

I domstolar, åtminstone i krigsrätter, tror jag, att den ordningen gäller, att de yngsta och oerfarnaste skola rösta först. Så är det i statsrevisionen också. De mera erfarna skola rösta sist. Nu har jag ingenting emot, att stockholmarna här i kammaren betraktas som de oerfarnaste och att norrlänningarna få heder och ära av att vara de mest erfarna och avgöra utgången. Men nog tror jag, att det vore rättigare, om man vände på saken, så att vi få rösta först och herrarna på stockholmsbänken rösta sist. Herr Rogbergs förslag är ju en medelväg, som jag för min del tycker är ganska förnuftig, nämligen att vi finge börja bänkväs, som han föreslagit.

Jag kan icke finna, att huvudsaken är, att vi skola komma så fort som möjligt från ett plenum, utan huvudsaken lär väl ändå vara, att vi avgöra ärendena så förståndigt som möjligt. För att det skall kunna ske, fordras det, att man försöker sätta sig in i de olika frågorna, och det tvingas nog ledamöterna att göra mera allmänt, ifall det blir namnupprop vid varje votering. Jag kan sålunda icke vara med om det föreliggande förslaget.

Herr Reuterskiöld har ju talat så varmt för det förslag han varit med om att tillstyrka i utskottet, och han har framställt saken, som om det inte funnes någon annan möjlighet än att gå på det förslag, som den från konstitutionsutskottet detacherade avdelningen uppgjort. Men det påstås från annat sakkunnigt håll, att det skall finnas en annan möjlighet, och det är, som herr Lindhagen angav, att man helt enkelt avslår detta förslag. Då kommer frågan igen. Gör man det, får man namnupprop, och det är precis vad jag vill ha. Under sådana förhållanden, och då jag litat på den uppgiften, ber jag att få yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Då jag förvissat mig om att herr talmannen anser formella hinder möta för att framställa proposition på det

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

av mig förut framställda yrkandet, ber jag att få återtaga detta. Jag yttrade förra gången, att jag subsidiärt skulle rösta för återremiss, men jag måste vid närmare eftertänkande över frågans läge erkänna, att det är skäligen litet vunnit med en återremiss. Däremot har även jag kommit till den uppfattningen, att det riktigaste, såsom saken nu ligger, är att avslå utskottets föreliggande förslag. Herr Reuterskiöld framhöll alla de vådor detta skulle medföra, men jag vill säga, att om han har rätt, är det endast en följd av att vi kommit in i en återvändsgränd på grund av det sätt, varpå frågan behandlats. Herr Reuterskiöld var den, som inledde exempelsamlingen på att utskottets förslag ingalunda är så tilltalande, men han säger, att det här skulle uppstå ett virrvarr, om man avslår förslaget. Jag tror inte det är så farligt, utan det ordnar sig nog. Antingen framkomma nya förslag under denna riksdag, eller också få vi nästa riksdag nya motioner, då vi hunnit sätta oss in i saken. Detta är så mycket lämpligare, som jag anser, att en verkligt praktisk tillämpning av det öppna omröstningsförfarandet ovillkorligen sammanhänger med användandet av vissa mekaniska anordningar, medelst vilka själva omröstningen kan försiggå på ett par tre minuter, varvid det samtidigt antecknas, hur varje ledamot har röstat. Det förefaller mig märkvärdigt, att man icke på allvar tänkt på den saken, utan i stället kommer med ett förslag som detta, vilket i sådan grad utökar arbetet i jämförelse med vad förhållandet varit förut.

I frågans nuvarande läge förenar jag mig således med dem, som yrkat avslag på det föreliggande förslaget.

Herr Thulin: Herr talman! Jag har föranletts att begära ordet av de yrkanden, som senast framstälts.

Beträffande det gjorda yrkandet om återremiss vill jag endast anmärka, att andra kammaren numera avslagit ett där framställt förslag om återremiss. Det tjänar därför ingenting till, att denna kammare beslutar återremiss.

Vad därefter angår det framställda avslagsyrkandet, vill jag framhålla, att det icke torde komma att gå till riktigt så, som herr Lindhagen trodde. Han förmenade, att därest det föreliggande förslaget nu avslöges, talmannen skulle hava att blott och bart taga hänsyn till vad som står i grundlagen och att i följd härav tillvägagångssättet skulle bliva detsamma som i Stockholms stadsfullmäktige. Såsom herr Reuterskiöld redan påpekat, lär emellertid konsekvensen av ett avslag bliva, att det kommer att tillämpas fullkomligt samma förfarande som för närvarande vid omröstningarna endast med den skillnaden, att varje ledamot i stället för att avlämna en sluten sedel kommer att säga ja eller nej, vilken röstgivning rösträknarna notera liksom nu genom ett streck för varje ja- eller nej-röst. Anteckning i protokollet av de röstades namn kommer sålunda icke att äga rum och ett omröstningssätt i så högtidliga former, som herr Lindhagen önskar, icke att förverkligas.

Det föreliggande förslaget är givetvis icke utan sina brister. Jag har för min personliga del, då frågan var före i utskottet, önskat, att man skulle slå in på en annan väg, nämligen ett discensusförfarande, men det går icke alltid, som man önskar. Det föreliggande förslaget är en kompromiss. Det är en medelväg mellan olika önskemål, som framkommit i konstitutionsutskottet. Jag tror, mina herrar, att det föreliggande förslaget är lämpligt som en utgångspunkt för organiserandet av det öppna omröstningsförfarandet i riksdagen, och det är i övertygelse härom, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall tillåta mig att, så kort jag kan, uppta några anmärkningar, som äro gjorda mot det föreliggande förslaget.

Herr Clason fäste sig vid grundlagens bestämmelse, att varje proposition skall

med ja eller nej besvaras. Detta har utskottet enligt mitt förmenande iakttagit. Propositionen kommer att besvaras med ja eller nej. »Avstår» är inte något svar på propositionen utan tillkännager, att personen i fråga inte röstar. Och detta är inte något annat än vad som sker vid alla våra voteringar. Titt och tätt äro personer inte i tillfälle att rösta. På den direkta framställningen från talmannens sida svara somliga, andra inte. Och vid den slutna voteringen rösta vissa inte. Sälunda tror jag inte vi behöva få några gråa hår för den saken.

Vad sedan beträffar samma talares anmärkning, att varje kammare har rätt att besluta ett voteringssätt för sig och att det därför inte bör stå något om det i de reglementariska föreskrifterna, så vill jag fråga: kunna inte kamrarna, om de ena sig om att begagna samma voteringssätt, sätta in bestämmelserna därom i de reglementariska föreskrifterna? Jag tycker, att det vore orimligt att fränkänna dem denna rätt.

Vad slutligen angår samma talares anmärkning, att man skall begära votering två gånger, när uppresningsmetoden användes, så svarar jag: det är inte fallet. Man begär votering en gång, men voteringen kan försiggå i olika stadier. Man kan använda först det ena sättet, som är vigare, och om inte det anses till fyllest, övergår man till det andra. Men vid detta senare tillfälle begär man inte votering, utan namnupprop, och det är en annan sak.

Jag kommer så in på det förfaringssätt, som här väckt så mycken förargelse, nämligen uppresningen. Vi ha i vår oskuld menat, att detta skulle vara ett synnerligen bekvämt och praktiskt sätt för att inte behöva sätta den stora voteringsapparaten i gång. Det må vara, som herr Rosén säger, att det inte är så farligt, om denna apparat användes, men vi tycka i allmänhet, att det är bra, om man kan inbespara tid. Uppresningen kan betraktas som votering lika så väl som någon annan. Var finnes det någon definition på vad öppen votering vill säga? Det må väl vara öppen votering, om en person reser sig upp. Han ger därmed för alla tillkänna, att han röstar på det ena eller andra viset. Om man vill, kan man lägga märke till honom, att han röstat så och så. I stadsfullmäktigförsamlingarna är det allmänna tillvägagångssättet, att man uppropar namnen, men de antecknas inte. Och jag antar, att när man i landstingen nu skall börja praktisera den öppna omröstningen, man kommer att förfara på samma sätt, alltså utan namnlistor.

Herrar Lindhagen och Rosén tyckas mena — om jag fattat dem rätt — att detta icke är riktigt utan att för var och en borde antecknas, huru han röstat. Ja, herr Lindhagen beredde mig en liten besvikelse. Jag vill uppriktigt säga, att jag för min del, när jag var med om förslaget, just hade herr Lindhagen i tankarna. Han är ju vår främste arbetsgivare i fråga om voteringar här i kammaren, och jag tänkte: genom uppresningen besparas herr Lindhagen obehaget, som det förefaller mig att han ibland har känt, att nödgas driva en sak till votering; han får nu ändå tillfälle att se, hur många han har med sig. Det trodde jag han skulle vara högst belåten med, ty då slipper han besvara med hela den stora voteringsapparaten. Men det är ju så här i världen, att de mänskliga förväntningarna oupphörligt svikas, och så har det varit även här.

När herr Lindhagen kommer i tagen, så råkar han, förefaller det mig, i en viss extatisk stämning, i vilken han utmålar de konsekvenser, som kunna uppstå av ett visst förslag, på ett alldeles fruktansvärt sätt. Han talade så nu om detta stackars folk, som inte får veta, hur det röstat. Jag måste säga, när jag ser på verkligheten och hur den gestaltar sig, att jag tror, att detta stackars folk tar den saken ganska lugnt. Jag har inte märkt, att det rätt någon särskilt stark indignation hos detta stackars folk därför, att vi här haft slutna omröstning. Och att det begär, detta stackars folk, att i varenda fråga få reda på, hur det röstat, det tror jag är en överdrift. Men det finnes stora frågor, beträffande vilka förhållandet är ett annat, och då har man tillfälle att erhålla denna om-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

röstning med namnupprop och få namnen antecknade, vare sig anteckningen sedan tryckes i protokollet eller fogas såsom bilaga till riksdagens handlingar. Jag tror alltså inte det finnes någon anledning att måla ut denna sak så förskräckligt. Vi ha som sagt avsett att kunna få använda ett viggt och bekvämt voteringsätt. Är det någon, som inte är nöjd med det, har han full rätt att begära namnupprop. Om herr Lindhagen, som ömmar för det stackars folket, är rädd för att det skall bli bedraget, har han rätt att begära votering med namnupprop. Utskottets förslag är därför ingenting som berättigar till spök-målningar.

För övrigt må till sist erkännas, att jag, under det jag sysslat med detta, haft en känsla av, att det inte är lätt att förutse, hur en anordning kan komma att verka i praktiken. Men detta är ingen grundlagsfråga, utan bestämmelserna kunna ändras, om de skulle visa sig olämpliga. Jag har dock den tilltron till detta förslag, att det skall utfalla ganska bra i praktiken, och därför tycker jag, att man bör kunna göra ett försök därmed.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottsförslaget.

Herr Clason: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att lämna ett par repliker. Jag skall mycket kort svara på herr Hellbergs yttrande, då han sade, att även om saken principiellt hörde till kamrarnas arbetsordning, så kunde kamrarna besluta att införa dessa bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna. Ja, det skulle vi kunna, om icke grundlagen sade, att varje kammare skall besluta för sig i detta ärende. Detta är det formella skälet, och det reella är det, att om man sätter in dessa bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna, så förhindrar man kamrarna från att var för sig ändra bestämmelserna. Men herr Hellberg var ju ense med mig om, att det är svårt att här förutse verkningarna och att det vore bra att få möjlighet för vardera kammaren att här kunna genomföra ändringar.

Sedan var det åtskilliga invändningar mot mitt yrkande om återremiss. De ha huvudsakligen kommit från utskottets sida, och jag känner till det där. Ett utskott vill aldrig ha återremiss, men det är kamrarnas rättighet att besluta återremiss i frågor, »om», som det heter i grundlagen, »ämnet anses fordra ytterligare utredning», och det tror jag denna debatt i högsta grad visat vara fallet just med den nu föreliggande frågan.

Herr Thulin gjorde gällande, att därför att andra kammaren avslagit återremissyrkandet, skulle inte första kammaren kunna bifalla det. Detta tyder för mig på en fullkomlig missuppfattning av hela frågans läge. Det är ju så, att vardera kammaren i denna fråga skall besluta fullkomligt för sig själv. Om andra kammaren avslagit yrkandet om återremiss, hindrar detta ej, att vi besluta om återremiss till vårt utskott, så att detta återkommer med ett nytt betänkande.

Nu har man sagt, att utskottet inte kan ändra ståndpunkt. Ja, under sådana förhållanden, om utskottens mening vore avgörande, skulle man ju aldrig yrka återremiss. Men nu har det även av medlemmar i utskottet erkänts, att bestämmelserna äro otydliga, och det har av oss andra påpekats otydligheter i dem, varpå man icke givit tillräckligt upplysande svar. Därtill föreligger i denna fråga fortfarande motionsrätt, och det kan då komma fram åtskilliga förslag, som tidigare icke varit före. Det heter i grundlagen, att »i frågor, som röra någondera kammaren enskilt, så ock i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad». För såvitt man betraktar detta som en fråga, som rör kammaren enskilt — och det är principiellt det enda riktiga — kan det motioneras i densamma, och då är utskottet skyldigt att belysa synpunkter och metoder, som förut icke på något sätt kommit fram. Det kan inte hjälpas, att såsom

den här frågan pressats fram, har det blivit ett hastverk, som visserligen några få varit närmare initierade i, men som det stora flertalet av kammarens ledamöter säkerligen stått rätt främmande för.

Mot herr Rogbergs förslag gjorde herr Reuterskiöld gällande, att om det ginge igenom, så visste ingen, var omröstningen började. Detta föranleder mig till den repliken, att även utskottets medlemmar då inte torde ha läst herr Rogbergs motion, ty om jag inte missminner mig, skall enligt hans förslag i sammanhang med varje votering särskilt anslås, vilken länsbank är i tur att börja vid följande omröstning. Så mycket kan väl förutsättas, att ledamöterna skola vara inne i kammaren, att de skulle kunna taga reda på detta.

Herr Reuterskiöld gjorde också gällande, att herr Rogbergs motion skulle kräva, att alla skulle sitta på sina bänkar vid en omröstnings början. Men det förutsätter ju uttryckligen utskottets eget förslag genom de föreskrifter, som däri påbjudas angående upprensningmetoden.

Jag tillåter mig alltså fortfarande vidhålla mitt yrkande om återremiss, och jag vågar hemställa till de ledamöter av kammaren, vilka liksom jag känna sig rätt ovissa, huruvida utskottet i denna punkt träffat det rätta, och som vilja garantera åt kammaren dess rätt att självständigt fatta beslut om ändring i dessa föreskrifter, när de en gång blivit fastställda, att biträda detta yrkande.

Herr Dahl: Herr talman! Endast ett par ord. Särskilt herr Reuterskiöld har velat göra gällande, att en återremiss vore ändamålslös, därför att ingen motion föreligger syftande på annan metod än den här föreslagna och utskottet vidare skulle sakna initiativ. Jag ber härtill få anmärka, att mitt återremissyrkande väsentligen hänförde sig till äsikten om behovet av jämkning i fråga om behandlingen av upprensningmetoden. Jag har velat göra gällande, att den ställning, som denna metod fått i de reglementariska föreskrifterna, i det att den fått karaktären av omröstning, strider mot § 60 riksdagsordningen. På denna punkt har jag icke blivit vederlagd. Visserligen har jag blivit motsagd av herr Reuterskiöld, men herr Reuterskiöld har, såvitt jag förstår, icke läst den bestämmelse till slut, som han syftade på. Denna lyder så: »Omröstningen skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade...» etc. Det framgår av denna ordställning alldeles tydligt, att även med den formulering, som § 60 fått i den nya avfattningen, förutsattes, att det skall vara räkningsförfarande; alltså kan det summariska förfarandet med upprensning icke anses fylla förutsättningarna för en verklig omröstning. Enligt min mening erfordras sålunda en omformulering, och redan med denna motivering är ett återremissyrkande fullkomligt befogat.

Vad beträffar herr Rogbergs motion, lider den av vissa brister i avfattningen. Orden »länsvis» och »länsordning» borde utbytas mot »valkretsvis» och »valkretsordning». Det skulle kanske kunna framställas yrkande redan i denna ordning om sådan ändring, men det är dock ändamålsenligt, att återremiss även på denna punkt sker, då det, såvitt jag förstått, uttalats ganska livliga sympatier för herr Rogbergs motion på skilda håll, även från dem, som anslutit sig till utskottsförslaget.

Jag vidhåller således, herr talman, mitt yrkande om återremiss.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att meddela, att andra kammaren redan fattat beslut i frågan. Den har med 107 röster mot 96 antagit herr Engbergs m. fl. reservation, som överensstämmer med första kammarens tredje tillfälliga utskotts förslag. Under sådana förhållanden anser jag, att vi här i kammaren, för att nå likformighet, böra fatta samma beslut, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Den omständigheten, att andra kammaren fattar beslut, bör väl inte vara avgörande för första kammaren. Om man anser, att det är en riktig tillämpning av den öppna omröstningen, att den sker rent och klart för varje fall, behöver man ju inte böja sig för en majoritet i andra kammaren, utan denna kammare bör här, om den har annan uppfattning, vara karl för sin hatt och laga, att kyrkan kommer att stå mitt i byn.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle avslås; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag å utskottets hemställan.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits återremiss.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 40;

I anledning härav uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens tredje tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 56.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i ordningsstadgan för riksdagens första kammare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnd. *Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 165, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Osberg* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästkommande riksdag inkomma med förslag till ersättning åt expropriationsnämnd.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet med stöd av vad däri anförts hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Tjällgren* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnder.

Herr *Tjällgren*: Herr talman! Då jag jämte herr *Johansson* i Kälkebo tillåtit mig att mot utskottets föreliggande utlåtande avge en reservation, skall jag be att i all korthet få yrka bifall till denna reservation. På de skäl, som vi där anført, ha vi ansett, att utskottet bort tillstyrka herr *Osbergs* motion om ändrade bestämmelser i fråga om ersättning åt expropriationsnämnd.

Herr *Osberg* har i sin motion föreslagit, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t till nästkommande riksdag inkomma med förslag till ersättning åt expropriationsnämnd».

Ehuru utskottet i början av sitt utlåtande medger, att »från olika håll framkomna, å gjorda erfarenheter grundade uttalanden synas väl giva stöd för motionärens uppgift, att i åtskilliga fall till ledamöter av expropriationsnämnd utgått i förhållande till det å saken nedlagda arbetet oskäligt hög ersättning», har utskottet emellertid »icke funnit anledning frångå sin i fjolårets utlåtande intagna ståndpunkt» utan hemställt, »att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda».

Det huvudsakliga skäl, som av utskottet i fjol anfördes, var, att därest part ansåg, att kostnaderna vore för höga, kunde part vädja till domstol. Nu bekväva vi naturligtvis ej, att domstol, i de fall då frågan om ersättning till expropriationsnämnd hänskjutes till densamma, kommer att i regel pröva denna fråga grundligt och sakligt, men vi tro, att det skulle vara lyckligt, om domstolarna sluppe ifrån denna prövning. Jag har också hört flera domhavande, som äro av denna mening.

Jag tror, att det kan inträffa, och jag vet också, att det har inträffat fall, då en part, ehuru han ansett, att expropriationsnämnden begärt för hög ersätt-

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

ning, likväl icke gjort någon framställning om ändring härutinnan till vederbörande domstol, utan av helt naturliga skäl underlåtit detta. Vi reserverar ha i likhet med motionären ansett, att man på detta område, i likhet med vad på ett flertal andra områden sker, skulle kunna ha bestämda taxor för såväl arvode som reseersättning.

Nu var denna fråga uppe i fjol, och under den debatt, som då uppstod i båda kamrarna angående densamma, utvecklades skälen såväl för som emot den då framburna motionen. Jag anser det därför icke nödigt att nu ingå på någon längre debatt, utan jag skall, som sagt, inskränka mig till att i all korthet yrka bifall till den av mig och herr Johansson i Kälkebo avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Greve Spens: Jag undrar, om den ärade föregående talaren har fullt satt sig in uti, huru expropriationsmål behandlas. Det är så, att varje expropriationsmåls handläggning börjar och slutar inför rätten. Expropriationsmål instämmas till rätten och expropriationsnämnd tillsättes inför rätten. Av expropriationsnämnd fattade beslut överlämnas jämte nämndens protokoll till rätten, som har att pröva nämndens beslut i vissa i expropriationslagen angivna hänseenden och besluta om ersättning till nämnden, därest överenskommelse därom ej träffats. Det är då en helt enkel sak för den av parterna, som är missnöjd med den av nämnden begärda ersättningen, att anmäla missnöje hos rätten, då ärendet där förekommer. Domstols handläggning av en sådan anmälan kan, enligt min mening, icke gärna anses mindre tilltalande för nämndens ställning, såsom reservanterna påstå. I varje fall bör icke detta hindra part ifrån att tillse, att han icke får betala mer än skäligt för nämndens arbete.

Det är så, att expropriationsärenden äro av den mest växlande beskaffenhet. Somliga kräva mycket arbete och lång handläggning, under det att andra endast kräva mycket litet arbete och mycket kort handläggning. Att ersättningen i fråga om alla dessa ärenden skulle bli lika kan icke vara riktigt. Genom att överlämna prövningen till rätten kan man vara förvissad om — även på grund av det sätt, varpå ersättningsfrågor av domstolarna hittills avgjorts — att ersättningsfrågan skulle bliva bedömd på det mest rättvisa och säkra sätt, som gärna är tänkbart. Detta har också framhållits av lagrådet vid expropriationslagens tillkomst och av lagutskotten, då ärendet tidigare varit före här i riksdagen.

Jag skall också be att få påpeka, att med ett för alla fall bestämt ersättningsbelopp kan det bli svårt att få de bäst kvalificerade och de mest kompetenta personer till ledamöter i nämnden. Vid invecklade och svårlösta expropriationsfall kan det lätt inträffa, att sådana personer icke vilja åtaga sig uppdraget att vara ledamöter i nämnden för den ringa ersättning man bestämt på förhand.

Reservanterna ha i slutet av sin reservation sagt, att det skulle vara en tänkbar utväg att bestämma ersättningen i enlighet med vad som gäller för nämndeman i vattenrättsdomstol, med vilket uppdrag ledamotskap i expropriationsnämnd enligt utskottets mening kan i stort sett jämföras. Det är väl ändå icke så, att dessa nämndemän i vattenrättsdomstolar äro fullt likställda med samtliga ledamöter i expropriationsnämnd. De ärenden, som handläggas av expropriationsnämnderna, äro ju av den mest olikartade beskaffenhet, och det fordras ofta högre och mera mångsidiga kvalifikationer för att sitta i en expropriationsnämnd än för att sitta som nämndeman i en vattenrättsdomstol. Utom ordföranden i expropriationsnämnden får ibland även någon av ledamöterna för nämndens räkning utföra särskilt arbete före eller mellan nämndens sammanträden och han bör då hava ersättning för dylikt arbete.

Det är mycket beklagligt, att — såsom framhållits här vid upprepade tillfällen och även nu i dag — det har betalats alltför höga ersättningsbelopp åt

expropriationsnämnder. Men av vad jag nu framhållit, torde med full klarhet framgå, att detta varit parternas eget fel, som icke använt sig av den rätta utvägen att hos expropriationsdomstolen anmäla missnöje med den begärda ersättningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Då jag i denna fråga kommit till en annan uppfattning än den, åt vilken andra lagutskottet i föreliggande betänkande givit uttryck, skall jag be att med några ord få motivera, varför jag i detta ärende kommer att rösta med reservanterna.

Jag har fått det intrycket, att denna fråga är en sådan, som just på grund av det sätt, på vilket den gång på gång återkommer, har ett kriterium på, att det verkligen ligger något bakom den tanke, som av motionären, herr Osberg, och även av andra motionärer vid åtskilliga tillfällen blivit inom riksdagen framförd.

I detta sammanhang ber jag att få erinra om, att bakom tanken i motionen vid något tillfälle stått en så eminent och, enligt vad jag i riksdagen vid tidigare tillfällen iakttagit, så erfaren man som förutvarande kommunikationsministern Lübeck, vilken måste antagas i alldeles särskilt hög grad ha kännedom om de missförhållanden, som här av motionären påpekats. Herr Lübeck har, såsom framgår av handlingarna, ställt sig bakom samma tanke som den, som nu blivit föremål för övervägande.

* Jag vill också säga, att andra lagutskottet vid innevarande års riksdag liksom de lagutskott, som tidigare haft frågan under behandling, alldeles utan reservation understrukt, att missförhållanden i detta fall förekommit och att man kunnat påvisa, att till ledamöter i expropriationsnämnder i ett stort antal fall utgått ersättningsbelopp, som måste betraktas som oskäligt höga. Såsom jag sade, framhålles också detta i lagutskottets nu föreliggande betänkande.

Medan jag uppehåller mig vid realfrågan, vill jag också nämna, att jag under gårdagen hade tillfälle att tala med en av riksdagens ledamöter, som jag också anser vara på detta område mycket erfaren, och han fällde det yttrandet i sammanhang med det spörsmål, varom vi talade, att han aldrig kunnat förtjäna pengar så lätt som då han varit ledamot av expropriationsnämnd. Detta är ett i och för sig ganska belysande uttryck, då det kommer från en person, som har erfarenhet på området. Detta om den saken.

Sedermera vill jag till den ringa verkan det hava kan också erinra om, att jag själv vid åtskilliga, ja, jag kunde säga många tillfällen prövat frågor om ersättning åt ledamöter i expropriationsnämnder, och utan att ingå på någon närmare exemplifiering vill jag säga, att jag ständigt haft det intrycket, att de ersättningar, som faktiskt utgått till ledamöter i expropriationsnämnder, varit alldeles för höga. Jag ber att få framhålla, att jag för närvarande endast håller mig till ledamöter i expropriationsnämnder och icke talar om ordförandena i sådana nämnder, vilka givetvis ha en annan ställning, vartill jag skall komma senare.

Sedan vill jag påpeka ytterligare en sak till stöd för min ståndpunkt, och det är den: vi ha samma utgångspunkt i detta lagstiftningsärende som den, vilken, såsom framgår av handlingarna, var utmärkande för det första förslaget till ändring i expropriationslagstiftningen. I det förslaget utgick man ifrån den grundsats, för vilken motionären gjort sig till talesman här, nämligen fastställande av några närmare bestämmelser i fråga om ersättning till ledamöter i expropriationsnämnder.

I 1910 års kommittébetänkande talade man om, att man i 1866 års förordning tydligen hade utgått ifrån, att ersättning i allmänhet icke skulle begäras, varefter man konstaterade, att utvecklingen gått i annan riktning.

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.

(Forts.)

För min del vill jag i detta sammanhang taga fasta på särskilt en sak. Det är så, att vi få komma ihåg, att efter de senaste lagändringarna har uppdraget att vara ledamot i expropriationsnämnd mycket mera betonat kommit att framstå som ett förtroendeuppdrag. Det är så, att det är landstingen, som utse vissa personer, som ha allmänna kvalifikationer för att kunna fylla dessa uppgifter, och då ligger redan häri en grund för, att man icke från början kan säga, att den eller den ledamoten är så mycket mera kvalificerad än en annan ledamot, att han redan av denna anledning kan ställa sina krav på ersättning så högt, som kan vara fallet.

Sedermera var det så, att de av den första kommittén föreslagna grundsatserna kommo att ändras efter den granskning lagrådet underkastade ärendet, och detta stödde man på huvudsakligen samma grund, som nu av andra lagutskottet åberopas, nämligen att det är omöjligt att finna någon så när fix grund för bestämmandet av ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd.

Lagrådet sade, att en del invecklade expropriationsärenden krävde ett tidsödande förberedande studium av handlingarna, åtminstone från ordförandens sida. Jag ber, mina herrar, att få påpeka, att redan lagrådet underströk detta, som jag tycker är kärnpunkten, nämligen att tyngdpunkten av arbetet åligger huvudsakligen ordföranden i expropriationsnämnden. Det är min uppfattning, att det förhåller sig så. Det svåra arbetet inom en expropriationsnämnd faller väsentligen på ordföranden. Ordföranden har att utreda frågorna och taga reda på de svårigheter, som förefinnas i äganderättsavseende och även i andra avseenden.

Men jag säger, att när man talar om detta, att expropriationsärendena äro så olikartade, att de betinga så olikartad ersättning, som faktiskt utgår, kan detta icke så starkt åberopas som stöd beträffande expropriationsnämndens övriga ledamöter. Jag har en känsla av, att det arbete, som expropriationsnämndens övriga ledamöter i olika fall utföra, till stor del är ganska likartat. Det rör en besiktning, och denna är i allmänhet i det ena fallet lika besvärlig som i det andra. Det är givet, att det kan förekomma mer eller mindre besvärligt arbete, men i stort sett är arbetet av ganska likartad beskaffenhet.

Det är detta, som jag anser vara den huvudsakliga grunden, varför man, då man utgår ifrån, att oskäligen ersättning utgått, borde kunna finna en grund för bestämmande av vissa fixa ersättningsbelopp åt ledamöter i expropriationsnämnd. Jag vill säga, att ordföranden intager en helt annan ställning, och detta framträder också, mina herrar, då jag kommer till den fråga, som innebär den huvudsakliga invändningen mot motionen, nämligen den, att man har den garantin, att häradsrätten prövar, i de fall då överenskommelse ej kunnat träffas, föreliggande krav på ersättning från såväl ledamöter som ordförande i expropriationsnämnd.

Då vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att den prövning, som häradsrätten består dessa ärenden, huvudsakligen är en formell prövning. Detta gäller huvudsakligen, då det är fråga om prövning av ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. Häradsrätterna sakna material för att kunna bedöma, i vad mån ledamöter i expropriationsnämnd i ena eller i andra fallet gjort så mycket eller haft så olikartat arbete.

Vad beträffar ersättning till ordföranden vill jag säga, att i expropriationsakten, sådan den kommer till häradsrätten, finnes rätt mycket material för att kunna bedöma vad ordföranden haft för förberedande arbete för utredning av frågan och annat. Det är så, som den föregående ärade talaren framhöll, att häradsrätten följt expropriationsärendet från början, och häradsrätten sitter därför inne med kunskap om det arbete, som ordföranden nedlagt. Därför är den prövning, som häradsrätten kan göra, betydligt starkare, när det gäller ordfö-

randen. Men när det gäller ledamot, har åtminstone jag den känslan, att prövningen är bra litet materiellt tillfredsställande.

Greve Spens ställde saken så och sade, att part kan anmäla missnöje och tvinga fram saklig prövning från häradsrättens sida. Detta är naturligtvis riktigt, men jag tycker, att detta faller tillbaka mer eller mindre, särskilt då det gäller småfolk med bristande kunskap om sina rättigheter. Bättre är då att godkänna en viss princip och försöka lagstifta efter denna princip.

Detta är i huvudsak vad jag velat säga och huvudskälet för att jag kommer att rösta med reservanterna i detta ärende.

Slutligen vill jag anlägga en principiell synpunkt på denna sak. Jag har den uppfattningen, att det är en tendens inom de intellektuella yrkena, om jag så må säga, att i allmänhet taga alldeles för mycket, ja, oskäligt betalt. Det finnes knappast någon gräns för vad man anser sig kunna begära för det ena eller det andra uppdraget, det må nu gälla advokater, läkare, tandläkare eller andra intellektuella yrkesutövare. Jag tycker, att med den tendens, som i dessa tider gör sig gällande att vilja driva ned löner och andra ersättningar till normal standard, det skulle vara riktigt att åtminstone gå med på en utredning, i vad mån man i föreliggande fall kunde komma in på en riktigare bog, nämligen den för vilken motionären i sitt förslag gjort sig till talesman.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rosén: Herr talman! Utskottet påpekar, att motionären framkastat tanken på tillitandet av skilda ersättningstaxor allt efter värdet av den egendom, som de särskilda expropriationsförrättningarna avse. Utskottet anser, att ett sådant sätt att lösa frågan skulle vara föga ändamålsenligt, och därom är jag fullkomligt överens med utskottet. Som stöd för riktigheten härav skall jag nämna ett enda exempel. För några år sedan begärde statens järnvägar att få expropriera en så kallad fägata vid en järnvägsstation i södra Norrland, där marken icke kunde anses särskilt värdefull. Expropriationsnämnden taxerade denna fägata, som, om jag minnes rätt, hade en areal av 600 kvadratmeter, till omkring 50,000 kronor eller bortåt 100 kronor per kvadratmeter. Man får, tror jag, ganska värdefull mark i Stockholms stad för det priset.

Om arvodet till expropriationsnämnden skulle utgå efter det värde, som nämnden sätter på egendomen, skulle man komma till ett lika orimligt resultat icke bara i fråga om arvodet utan vad värre är även i fråga om värdet av egendomen. Jag kan icke underlåta att säga, att det av mig anförda exemplet — och det finnes flera sådana — icke tyder på, såsom greve Spens förmenade, en strävan efter att få de lämpligaste personer att verkställa sådana förrättningar, som nu är i fråga.

Staten får betala oskäligt mycket i arvoden, när det gäller expropriationsnämnder, och kanske ännu oskäligare, när det gäller skiljenämnder. Det är icke ovanligt, att ett par tre jurister, som samlas ett par tre timmar två eller tre gånger för att avdöma ett sådant mål, taga för sig 3 à 4,000 kronor vardera, och det betecknar jag som i hög grad oskäligt. Det är så, att det allmänna, och det gäller icke bara staten utan även landstingen, på allt möjligt sätt klås, när det är fråga om uppdrag av denna beskaffenhet.

Jag anser för min del, att den av reservanterna begärda utredningen bör komma till stånd, och för den skull ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Linder: Herr talman! Det har här sagts, att den omständigheten, att denna fråga kommit igen så många gånger, skulle visa, att det måste ligga något i den. Ja, det är nog så, att det har förekommit missförhållanden på

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser,
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.

(Forts.)

denna punkt. Förra året hade vi ju emellertid en motion, som precis liknade den, som vi nu hava före. Då diskuterades skälen för och emot, och skälen voro då desamma, som förekommo vid den tid, då denna fråga först var uppe, vid expropriationslagens antagande. Man utgick att börja med, såsom herr Luterkort mycket riktigt omtalat, från att det skulle vara efter mera bestämda mått. ersättning skulle utgå, men vid närmare prövning fann man, att detta icke var riktigt, utan att ersättningsfrågan borde prövas fritt, allteftersom i varje fall förelåg anledning. De skäl, som voro bärande för denna uppfattning, äro desamma, som komma igen nu, och jag kan icke, efter det studium av frågan jag företagit, finna, att man kunnat förebära något som helst nytt i saken. Att missförhållanden förekomma bestrides ej, men vi få icke taga det på det sättet att vi, bara därför att vi höra, att det är ett stort belopp det gäller, genast tro, att det är ett missförhållande, ty det kan verkligen vara på det sättet — min erfarenhet säger mig detta — att om beloppet har varit stort, så har det också fordrats mycket arbete i ärendet. Jag tror icke, att det är en lycklig väg att schablonmässigt låsa fast det hela efter viss taxa. Jag tror det är bra mycket bättre, att ersättningsfrågan får prövas, såsom nu sker, av rätten.

Det säges, att rätten icke skulle hava tillräckligt material för att pröva en sådan ersättningsfråga. Detta kan jag icke finna vara riktigt, ty vid tillfället för rättens bedömande föreligger allt det material, som rimligtvis kan föreligga. Jag finner det högst märkvärdigt, om icke rätten, med sin nämnd, som känner ordsförhållandena, skulle kunna på ett riktigt sätt yttra sig om denna sak. Handlingarna i ett ärende ge oftast full upplysning om det besvär, som expropriationsnämnden haft.

Jag tror för övrigt icke, att häradsrätterna äro så släpphänta i denna sak, som man vill göra gällande. Tvärtom föreligger, så vitt jag har mig bekant, en mycket stor kritiklusta med avseende på dessa ersättningar, precis som förhållandet är, då det är fråga om rättegångskostnader och ersättningar i allmänhet: man ser mycket noga upp med dessa.

Nu har det sagts, att det skulle vara onödigt besvär att infinna sig på tinget eller att till domhavanden ingiva en skrivelse om, att man anser beloppet vara för högt. Detta tal anser jag vara ganska egendomligt. Om det är sant, som det sägs, att expropriationskostnaderna ofta skulle vara de mest betungande, då det gäller expropriation, kan jag icke finna, att det är *onödigt* besvär, att man infinna sig vid rätten och bestrider ohemula anspråk; det bör väl i stället ligga i medborgarens intresse. Man får väl fordra, att han i någon mån bevakar sin rätt. Det är nog på den punkten så, att man vill, att yxan skall gå. men att man icke själv vill hålla i skaftet utan vill att rätten själv reglerar proprio motu. Det är klart, att om parten själv infinner sig vid rätten och säger ifrån, att han anser det begärda beloppet vara för stort, och han protesterar emot det, så får denna protest en helt annan effektivitet, därför att man ser parten framför sig och han då kan lägga till rätta, vad som särskilt har stött honom. Det kan ju hända, att beloppet på någon viss punkt är av den beskaffenheten, att han särskilt vill göra anmärkning i det avseendet. Jag tycker därför, att man borde med rätta kunna fordra, att han infinner sig på tinget eller hos domhavanden och där framställer sin anmärkning.

Herr Luterkort säger, att han själv har varit i tillfälle att pröva sådana här ersättningsanspråk vid åtskilliga tillfällen och att det varit hans uppfattning, att dessa anspråk varit för höga. Men om icke herr Luterkort reserverat sig mot dessa utan varit ense med de andra i rätten, så ha väl beloppen varit rättvisa, förmodar jag.

Ja, jag kan icke finna annat än att det sätt, varpå för närvarande denna prövning sker, är det mest tillfredsställande, och jag har icke vunnit den övertygelsen vid den behandling av detta ärende jag varit med om i utskottet och

annorstädes, att det skulle vara bättre att införa taxa, efter vilken det hela skulle bedömas.

Jag ber därför för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Detta är åter en jordfråga, ty det är ett spørsmål om hur landets jord skall på rimliga villkor få utnyttjas och begagnas för olika ändamål av landets medborgare. Här är det emellertid icke fråga om annat än sådan jord, beträffande vilken staten redan genom sin lagstiftning har sagt, att den får exproprieras för visst ändamål och beslut därom kommit till stånd. För att detta beslut då också skall hava något gagn, måste man se till, att de, som behöva jord och som få sådan på det sättet, icke bliva plundrade på samma gång till följd av bristfälligheter i författningarna, ty då har institutet till stor del förfelat sin uppgift.

Jag hade tänkt säga detsamma som herr Luterkort slutade sitt anförande med, nämligen att det i vår tid föreligger ett ofantligt uppskörtande av parterna från alla möjliga uppdragsgivare i sådana här frågor. Det är en ren skandal — om man nu får begagna ett så överilat uttryck — hur det exempelvis går till i en mängd skiljenämnder i detta avseende! Det har till och med blivit ett yrke att vara skiljeman och taga oskäligt betalt.

Även ett vittne, som kommer inför domstol, vet ofta icke, hur mycket han skall kunna hugga för sig i vittnesersättning, om han är högt inkomsttaxerad eller anser sig vara en pamp på sakkunskapens område. Jag väckte för många år sedan en motion om taxor för vittnen och ansåg, att man borde betrakta deras inställelse som ett förtroendeuppdrag alldeles som det sker i tysk lagstiftning, där redan före världskriget intet vittne fick mer än 10 mark, tror jag, i vittnesersättning för själva besväret, oavsett samhällsställning. Den motionen bifölls också av riksdagens båda kamrar. Sedan låg riksdagskrivelsen hos en byråchef i justitiedepartementet inemot 10 år, tror jag, och remitterades icke en gång till processkommissionen. Först nyligen härom året avfördes denna riksdagskrivelse utan vidare i departementet från dagordningen. Därav se herrarna, hur oerhört svårt det är att med anlitande av riksdagsrepresentationen för svenska folkets små eller större livsintressen få bukt med jobberiets och herremaktens övergrepp i sådana fall som dessa. Det finns intet annat sätt att gå till väga här, om man överhuvud taget vill göra något, än att få sådana uppdrag betraktade såsom förtroendeuppdrag. Redan det fordrar ett fastslående i lagstiftningen, så att det icke överlämnas till prövning av förtroendemännen själva eller eventuellt några häradsrätter, med deras vitt skilda uppfattningar om saken och deras merendels formella bedömning av dessa frågor, i vilka de förresten, som herr Luterkort mycket riktigt anmärkte, icke äro i tillfälle att bilda sig någon ingående uppfattning om vad som är skäligt eller icke. Och allra minst lyckas detta, så länge det anses skäligt att hugga för sig hur mycket som helst, så länge det är en landssed att göra så. Hur många häradsrätter får man då upp, som anse sig på rak arm kunna bryta emot denna landssed? Den vägen går det icke att komma fram på, herr Linder.

Betecknande är också, att 1866 års expropriationslag utgick ifrån att expropriationsnämnd icke skulle begära någon ersättning alls, men om de skulle begära något — vilket innebar en uppmaning att icke begära något — så skulle det vara så och så. På det sättet uppfattade man saken då. Men sedan kom det en ny tid med dess materialistiska inslag och en oblyghet på detta område utan gränser, och nu har den moraliska uppfattningen från 1866 års expropriationslag slagit om till sin raka motsats.

Då nu motionen, som klagat över detta missförhållande, kommit igen gång på gång, ser man därav att den måste vara grundad på verkliga missför-

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

hållanden. Utskottet ålar sig emellertid fram emellan makligheterna och sakens natur samt kommer till slut till ingenting. Om man åtminstone, såsom herr Linder påstod, kunde säga, att det inom häradsrätterna finns en kritiklusta! Det vore för övrigt bra, om man kunde börja därmed i andra lagutskottet och icke bara visa detta lugna välbefinnande och säga, att allting är bra som det är. Det är denna kritiklusta, som jag uppmanar herr Linder att utöva även i andra lagutskottet och icke blott i sin häradsrätt.

Om ledamotskap i expropriationsnämnd nu tages såsom förtroendeuppdrag, blir det självklart, att vederbörande då icke skall ha ersättning mera än för sina självkostnader. Vill man vara mycket generös, kan det bliva en liten anspråkslös påspädning därutöver i dessa tider, då folk nödvändigt alltid vill tjäna något extra. Men då får väl till och med en sådan hög herre som ordföranden uppgiva, vilken tid han använt. Det är ju en stor klass människor, som få taga betalt efter timpenning, och det kan väl en så doterad herre bekväma sig till också någon gång för det fattiga folkets skull. Det är endast på det sättet man kan komma till någon rätsida på detta problem.

Redan det att begära ändring hos häradsrätt fordrar en självövertvinnelse, då man vet, att det lönar sig så litet och på många håll anses vara ett direkt misstroende votum emot nämnden, och svenska folket drar sig ju gärna för att vara ogentilt. Lagen måste skydda oss, så att vi icke behöva uppträda på detta ogentila sätt emot nämnden och ge den misstroende votum. Det är detta skydd, som svenska folket begär i denna fråga och ingenting annat.

När man sedan kommer till häradsrätten, vilken olika praxis! Domhuvanden avgör i regel och nämndemännen sitta där och följa honom oftast, imponerade av hans ämbetes ofantliga auktoritet. Han kanske själv är en sådan man, som tager för sig alla möjliga sådana förtroendeuppdrag. Han gör då ingen ändring i förhållandet. Har han däremot intet förtroendeuppdrag, kanske han står solidarisk med klassen. På andra ställen tycker han kanske, att ersättningen är bra hög, men hur skall han kunna bedöma, att landsseden i detta fall är överträdd. Det kan han icke. I alla fall har även domhuvanden och häradsrätten en ofantlig nytta av att vid en sådan här prövning, som man utan någon särskild eftertanke kastat över dem, få en lag, som skyddar mot obilliga uppgifter lagda på häradsrätten.

På dessa skäl, herr talman, anser jag det minsta, som är att begära av folkrepresentationen, vara, att den bifaller reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Petré, Bror: Herr talman! Den siste talarens anförande gör det nödvändigt för mig att yttra några ord i denna fråga, och jag vill då koppla vid, där herr Lindhagen slutade, och säga, att den bild han ger av våra häradsrätter står fullständigt i strid med förhållandena där, sådana de numera äro.

Jag har på grund av min tjänst en nära känning med dessa förhållanden, och jag vill inlägga en bestämd gensaga emot den uppfattningen, att beslutet i häradsrätterna numera på det av den föregående talaren skildrade sättet skulle färgas av ordförandens uppfattning. Det är möjligt, att det varit så i herr Lindhagens ungdom, men det är icke så nu, då lekmännen i häradsrätterna i allmänhet hava mycket större sakligt inflytande, icke minst i frågor av denna natur, än herr Lindhagen tror.

I själva sakfrågan skulle jag också vilja säga några ord. Det är tydligt av den debatt, som här förts, att olika meningar finnas i frågan, å omse sidor färgade av de erfarenheter var och en haft i dessa ting. Jag vill vitsorda, att det uppenbarligen å åtskilliga håll finnes en mycket starkt rotad uppfattning om, att det skulle vara klokt att lägga om ordningen för dessa ersättnings

bestämmande efter de linjer, som motionärerna föreslå. Utan tvivel ligger det på många håll åtskillig erfarenhet till stöd för den uppfattningen.

I andra lagutskottet hava vi i år på nytt prövat om denna fråga och hava vi gjort detta utan att hava känt oss vara bundna av tidigare uppfattning i frågan. Resultatet av den ingående överläggningen i frågan med därunder lämnade erfarenhetsrön från skilda delar av landet blev, att av sexton ledamöter i utskottet fjorton kände sig övertygade om att det är bättre att hava den nuvarande ordningen å detta område, än att lägga om den efter motionärens mening.

Jag vill från egen domstolserfarenhet vitsorda, att det i fråga om expropriationsärenden finnes mycken oskälighet och försök till uppskörtning, som i dem sticker fram, och jag vill giva herr Lindhagen fullkomligt rätt på den punkten. Emellertid är min erfarenhet i dessa frågor tillika den, att denna oskälighet allra mest kommer till synes ifrån de parter sida, som begära ersättning. Har man haft tillfälle se, huru uppdrivna parternas yrkanden i hithörande ärenden gång efter annan äro, ja nästan regelbundet, kan man icke underlåta att fälla ett starkt omdöme därom. Jag vill tillika säga, att denna uppskörtningsmöjlighet även har samband därmed, att den, som expropriationen riktas emot, på förhand vet, att han ej har någon olägenhet av att framställa än så oskäliga anspråk. Även om han på förhand varit erbjuden ett ersättningsbelopp, som vida överstiger det i expropriationsärendet honom tillerkända beloppet, är det ändock så, att all av ärendets handläggning följande kostnad skall under alla förhållanden falla på den exproprierande. Detta gör, att parter, som äga insikt på detta område, understundom icke draga sig för att under handläggningen vid häradsrätterna åsamka den exproprierande mycket större kostnader än som behövdes. De använda sig sålunda av ombud från andra orter, utveckla sina ersättningsanspråk i utförliga skrifter och åberopa vittnesbevisning rörande anspråkens befogenhet, allt i fullt medvetande om att kostnaden i alla händelser skall drabba den exproprierande och icke falla på dem själva. Jag vågar tro, att det i den delen skulle vara skäl att överväga — vad som ock i en tidigare debatt i detta ämne för något år sedan uttalades — om det icke vore anledning införa en föreskrift, att ifall expropriationsnämnden komme till lägre ersättningsbelopp än den exproprierande på förhand bevisligen erbjudit av handläggningen föranledda kostnader, skulle efter prövning kunna komma att påvåla motsidan. Sannolikt skulle i så fall en del hithörande ärenden komma att uppgöras utan tillitande av expropriationsförfarande.

Jag vill också vitsorda, att, innan den nya lagen tillkommit, från just expropriationsnämndsledamöternas sida ofta framställdes ersättningsanspråk, som innefattade mycken oskälighet. De utsågos då på annat sätt än nu. De kommo ofta långt bortifrån och deras anspråk lågo ej sällan utanför det rimligas gräns. Men sedan den nya lagen tillkommit — det är åtminstone min uppfattning — ligger det härutinnan bättre till. Ledamöterna, alla boende inom länet, äro nu endast fem, mot förr nio, till antalet och rätten utser två, vanligen närboende. Många gånger är det ock så, att överenskommelse träffas på förhand om en mindre nämnd och att även ersättningsförhållandena ordnas upp på förhand genom överenskommelse. Det är endast å de fall, då i saknad av överenskommelse avgörandet kommer till rätten, som motionen har avseende. Av herr Luterkort hava vi hört, att han fullständigt delar den uppfattning, som utskottet företräder, såvitt angår ordföranden i expropriationsnämnden. Herr Luterkort har, liksom jag, i sin domarverksamhet stått dessa förhållanden nära och därvid bibragts den meningen, att i den delen utskottets resonemang är riktigt.

Jag vill ock framhålla, att 1910 års kommitté var i fråga om ersättningens bestämmande åt ordföranden av alldeles samma mening som vi i utskottet och

Ang. ändrade
bestämmelser
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.

(Forts.)

herr Luterkort, ty kommittén sade, att ersättningen skulle bestämmas av rätten, om överenskommelse icke kunde träffas. Detta kan nog ej heller rent praktiskt taget läggas på annat sätt. Motionärens, herr Osberg, ståndpunkt är emellertid härutinnan den, att det skulle i lag skrivas in vissa grunder, efter vilka ordförandena i expropriationsnämnderna skulle få ersättning åt sig bestämd. Jag vill i den delen instämma i vad herr Luterkort därom sagt och vågar hålla före, att det skall visa sig ogörligt att skriva in några grunder för bestämmandet därutinnan, utan torde det få överlätas åt rätten att därom träffa avgörande.

Den huvudsakliga tvistefrågan gäller väl närmast de andra ledamöterna i expropriationsnämnden. Beträffande dem är det tydligt, att det kan vara skilda meningar om vad som är det lämpligaste. Herr Luterkort och andra driva den meningen, att arbetet är så likartat för dessa, som icke äro i ordförandes ställning, att man mycket lätt kan reglera saken för deras del genom bestämmelse om visst dagtraktamente jämte reseersättning enligt viss klass i resereglementet. Jag har en annan mening i det hänseendet. Väl tror jag, att det i många fall är så, exempelvis då det gäller att exproprieras markområden till vägar, eller expropriation för elektriska stolpledningar eller exempelvis för ett litet tomtområde — då det ju närmast gäller att blott taga reda på tomtpriset för bredvidliggande fastigheter — att ingenting skulle hindra, att man därvidlag hade bestämda taxor att följa. Men det finnes andra expropriationsärenden av helt annan, kvalificerad natur, beträffande vilka det icke är riktigt att fastställa en fix ersättning.

Det har av reservanterna sagts, att det skulle vara »mindre tilltalande» och icke ägnat att stärka nämndernas anseende, ifall det komme några ersättningsyrkanden, som icke till fullo av rätternas fastställdes. Jag tror icke på det talet. Det är ett konstruerat tal. Jag skulle kunna draga en liten parallell med fall, som jag själv varit med om åtskilliga gånger, då det gällt bestämmande av ersättning för inställelse åt jurymän. Icke är det väl någon, som vill påstå, att en sådans anseende på något sätt bliver nedsatt, därför att vederbörande rådstuvurätt, som har att pröva skäligheten av ett utav honom framställt ersättningsanspråk för uppdragets fullgörande, något nedsätter detta.

Den föreliggande frågan är närmast en erfarenhetsfråga, herr talman, och min erfarenhet säger mig, att det är klokare att behålla den bestämmelse, som i denna del nu finnes, och så lita till, att expropriationsdomstolen, som ju följt ärendets gång, är skickad att bedöma dessa ting. Långt ifrån att underdomstolarna å landet i detta fall skulle, på sätt herr Luterkort gjort gällande, brista i förmågan att med omsikt bedöma denna fråga, huru ersättningen skäligen skall utmätas, är det min uppfattning, att det i häradsrätterna finnes en sund skepsis emot alla ersättningsanspråk av hithörande slag, samt att de prövas och gallras på ett helt annat sätt nu, än som kanske skedde i herr Lindhagens ungdom.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr **Rosén**: Herrar Petré och Linder anse det vara fullt betryggande, att rätterna pröva denna arvodesfråga. Det finns ett annat område, där rätten ofta prövar arvodesfrågor, och det är, då det gäller ersättning till sådana rättgångsbiträden, som förordnats av Konungens befallningshavande. Då *skall* ju rätten i varje fall pröva arvodets skälighet, men detta har missbrukats i så hög grad att, om jag icke är illa underrättad, åtminstone ifrån ett håll en myndighet påpekat, att någon rättelse bör ske och åtgärder måste vidtagas för att nedbringa dessa arvoden, som i *varje* fall äro av vederbörande domstol

godkända. I dessa fall har domstolen haft reda på hur mycket arbetet ombudet eller biträdet haft i målet, men då det gäller expropriationsnämnd kan rätten knappast, åtminstone icke alltid, bedöma den frågan. Det är sålunda, såvitt jag förstår, icke så betryggande som herrar Petré och Linder påstå.

Jag undrar, om det är så, att parterna hava reda på i alla fall, när ersättningsfrågan skall prövas av domstolen. Det lär förhålla sig på det sättet, att de icke alltid hava reda på den saken eller hur mycket expropriationsnämnden begärt i arvode. Vanligtvis är det också så, att parten representeras av en jurist och att det är denne, som sköter saken även i det avseendet. Som bekant äro juristerna av ganska olika uppfattningar. Varhelst tre jurister äro församlade råda i regel minst fyra olika meningar, men gäller det arvodesfrågor, tror jag det råder bara en mening ibland dem, och den är, att de skola ha det mesta möjliga. Jag medger, att det finns vissa undantag, men de äro mycket lätt räknade.

I många fall — och det är dem jag särskilt har i tankarna nu — gäller det här staten och landstingen. De representeras alltid av jurister, och åtminstone är det så med statens representanter, att de äro mera flotta av sig och icke vilja ge sig in på sådana småsaker som att staten skulle pruta på ett arvode. Nej, betala allt vad som begäres!

Herr Luterkort: Jag vill för att undvika missförstånd säga, att jag givetvis måste understryka vad herr Petré sade om arbetssättet i våra dagar hos våra häradsrätter. Det är faktiskt så, åtminstone där ledningen är den rätta, att också nämnden är med framför allt vid prövningen av sådana här ärenden, men det hindrar icke, att såväl ordföranden som häradsnämnden sitta där och icke kunna bedöma frågorna, om de sakna verkligt material för bedömning av de grunder, efter vilka ersättningen skall utgå. Detta har jag sagt, och det vidhåller jag, att i den akt, som kommer in till häradsrätten, saknas tillfredsställande material för bedömning av expropriationsnämndsledamöternas arbete. Jag har visserligen stor aktning för den auktoritet, som särskilt utskottets ärade ordförande representerar i dessa frågor, men jag måste säga dels, att jag anser herrar Linder och Petré bevisningsskyldiga, och dels att de brustit i den skyldighet, som åligger dem, att bevisa, nämligen att skillnaden i arbetet för expropriationsnämndsledamöterna i de olika fallen är så stor, att den kan betinga de fruktansvärt stora skillnader, som dagligdags komma till synes i dessa arvodeskrav.

Sedan förde herr Petré in diskussionen på frågan om de materiella förutsättningarna enligt expropriationslagen. Han sade, att det visserligen kunde ha en inverkan på arvodesprövningen, om man fick in den principen, att man kunde sätta ersättningen lägre, än som från början hade krävts. Jag menar, att om herr Petré har denna uppfattning, så ligger däri ett stöd för den nu framförda tanken, att kostnaderna för expropriationsförfarandet böra nedbringas jämväl i nu förevarande hänseende.

Sedan vill jag endast tillägga, att det visat sig, åtminstone såvitt min erfarenhet ger vid handen, att även där man försöker begränsa ersättningskravet som t. ex. vid tillämpningen av nya konkurslagen, enligt vilken man nu skall ha specificerade uppgifter på vad dessa utredningsmän gjort, så inträffar det ändå, trots detta, att man stadgat så oerhört detaljerade uppgifter på vad dessa förvaltare och rättens ombudsmän gjort, att arvodena springa upp till de mest orimliga belopp, och trots att vi ha sådana grunder att gå efter, är det ändå svårt för rätten att bringa ned beloppen till det rimliga. Hur mycket svårare är det då icke i ett sådant fall som det här ifrågavarande. Det har lämnats obestritt från herrarnas sida, att vi icke ha något verkligt material för att pröva

Ang. ändrade
bestämmelser
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

ersättningen till expropriationsnämndsledamöterna. — jag talar fortfarande icke om ordföranden.

Slutligen vill jag för egen del säga, att det är *principen* det gäller för mig. Jag vill ha en begränsning i arvodena, och därför önskar jag en utredning om grunderna för bestämmandet av skälig ersättning åt dessa förtroendemän, och då tycker jag för min del, att jag icke har något annat att göra än vidhålla min principiella uppfattning i detta fall.

Herr **Petrén, Bror**: Jag vill endast till herr Rosén lämna en saklig uppgift rörande vederbörandes kännedom om tidpunkten för hithörande ärendens slutbehandling vid rätten.

I vanliga fall skjuter rätten upp tiden för meddelande av beslutet i ärendet till en viss dag, vilken, efter det handläggningen vid rätten i dess tidigare del slutförts, bestämmes i samråd med expropriationsnämndens ordförande, allt efter den tid han anser nämnden behöva för beslutets fattande i värderingsfrågorna.

I annat fall förklaras åter målet vilande, och då är det enligt lagen ålagt vederbörande domstol att inom fjorton dagar före dagen för beslutets meddelande i brev underrätta parten om den förnyade handläggningen för meddelandet av nämndens beslut. Det är då som vederbörande part har att, om han anser det av expropriationsnämndsledamöterna fordrade ersättningsbeloppet för stort, göra invändning därom för att så låta rätten pröva den frågan efter vad den kan finna vara skäligt.

Vad beträffar herr Luterkorts replik till mig vill jag endast säga, att mig synes bevisskyldigheten, om vi nu skola tala med juristernas språk, ligga litet annorlunda till, än han ansåg. Vi hava nämligen haft en lag i detta ämnet gällande sedan några år, vid vars tillkomst den nu föreliggande frågan ingående dryftats. Den, som vill yrka ändring i lagen, tillkommer det väl då närmast att visa behovet av denna ändring och icke den, som önskar behålla lagen i den lydelse den härutinnan har.

Jag skall icke i övrigt upptaga kammarens tid längre i den föreliggande frågan.

Herr **Lyberg**: Då jag allt sedan den nya expropriationslagens tillkomst i regel tjänstgjort som expropriationsnämndsordförande inom Kopparbergs län, ber jag att få säga några ord, i synnerhet som det nu förefaller, som om man vore tämligen ense om, att frågan om ersättning åt *ordförande* i expropriationsnämnd bör fränkopplas. Ätminstone synes man ense om att icke lägga samma synpunkt på den frågan som på frågan om ersättning åt övriga ledamöter i expropriationsnämnden.

Jag vill då säga, att jag å ena sidan naturligtvis måste medge, att ledamöternas arbete i allmänhet är mera likartat, och att det är lättare för den skull att i lag fixera ersättning för dem än vad som kan anses gälla beträffande ordförandens arbete. Men just denna omständighet synes mig å andra sidan ådagalägga, att det bör vara lättare för en domstol att utan lagstadgad taxa pröva frågan om ersättning åt ledamöterna än att pröva frågan om ersättning åt ordföranden.

Det förekommer dock utan tvivel icke så sällan fall — jag har själv varit med om sådana —, då en ledamot av expropriationsnämnd måste nedlägga åtskilligt arbete utanför sammanträdena i nämnden. Jag tänker mig, att så oftast brukar vara fallet i stora expropriationsmål: han måste söka mellan sammanträdena sätta sig in i och taga reda på prisläget inom orten och mera dylikt. Det är bland annat detta, som gör att det blir svårt att fixera ersättningen i lagen.

Alltså, det är omöjligt att i lag fixera ersättning åt ordföranden. Därom torde alla vara tämligen ense. Denna prövning måste förbehållas domstolen.

Men det är enligt min mening betydligt svårare för domstolen att verkställa denna prövning än att pröva ersättningen åt nämndens övriga ledamöter. Jag vågar påstå detta gentemot herr Luterkort, ty *i regel* rör sig frågan om ersättning åt dessa ledamöter icke om annat än dagarvoden. Men, såsom jag sagt, det finnes fall, då det kan bli fråga om ersättning för arbete även emellan sammanträdena, och då går det icke att i lag fixera ersättningen i form av sådana dagarvoden. Så har jag sett saken och jag kan icke förstå annat än att den starka kritik, som riktades mot 1910 års kommittéförslag, däri man upptog fixa ersättningsbestämmelser, var fullt befogad.

Jag vill därjämte säga, att det väl ändå icke är så, att, *om* vi inskränka frågan till att egentligen röra ersättning åt andra ledamöter i nämnderna än ordföranden, vi här skulle tala om ersättning åt juristerna och de »intellektuella yrkenas» män. Ty min erfarenhet är, att dessa nämndledamöter mycket sällan kunna betecknas så. De äro i regel jordbrukare, industriarbetare eller med dem likställda, och man brukar ju i allmänhet icke kalla dem intellektuella yrkesmän. I regel äro de ej heller jurister.

Vidare måste jag säga, att det icke kan vara för mycket begärt, att de, som äro missnöjda, giva sig till känna inför rätten. Jag ger herr Luterkort rätt i, att det är mycket svårt för en domstol att *ex officio* pruta ned ersättningen, att göra detta utan att det kommit in anmärkningar; men jag kan icke följa honom, då han säger, att man icke skall låta »småfolk» vara beroende av nödtvånget att göra anmärkning mot oskäligt ersättningskrav. Detta, först och främst därför, att i regeln är det icke småfolk, som är expropriande. Jag medger, att särskilt i fråga om många av dem herr Lindhagen tänker på — sådana, som han särskilt ömmar för och som han vill giva expropriationsrätt — att i fråga om dem uttalandet erhåller giltighet, *om* vi få en mera omfattande expropriationslag, vilket jag för min del icke är säker på skulle vara så lyckligt.

Jag tror alltså, att vi råka ur askan i elden, om vi ge oss in för en annan linje beträffande ersättningsbestämmande än den, som praktiserats under de sista åren. Jag vill för övrigt tillägga, att, om på detta speciella område skall lagstiftas så som ifrågasattes, det förefaller mig, som om man borde taga upp frågan i den större omfattning, som en och annan synes önska. Varför skall det, som nu föreslås, uteslutande gälla ledamotskap i expropriationsnämnd? Varför icke även uppdraget som juryman och — vad herr Rosén omnämnde — uppdraget som rättegångsbiträde och en del andra likartade uppdrag?

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan under uttryckligt erkännande dock, att åtskilliga fall av missbruk förekomma.

Herr Tjällgren: Jag begärde ordet i anledning av greve Spens' yttrande. Greve Spens uttalade den förmodan, att jag icke riktigt satt mig in i den fråga det gäller, och jag ansåg mig då ha rätt att uttala samma förmodan beträffande greve Spens. I varje fall vände sig greve Spens mot den punkt i vår reservation, där vi peka på att man skulle kunna bestämma denna ersättning efter samma grunder, som gälla för nämndemän i vattenrättsdomstolarna. Han säger, att man kan naturligtvis icke jämföra de kvalifikationer, som äro erforderliga hos en ledamot i expropriationsnämnd, med dem, som äro erforderliga för vattenrättsnämndemännen, vilka han ville jämställa med nämndemännen i våra häradsrätter, om jag fattade honom rätt. Alltså anser greve Spens, att kvalifikationerna hos expropriationsnämndsledamöterna i regeln äro högre än hos häradsrätternas ledamöter, men det oaktat vill greve Spens, att just de senare skola pröva de beslut, som de högre kvalificerade, expropriationsnämndsledamöterna, fattat. Jag kan för min del icke förstå, att ett sådant förfarande kan vara riktigt. Jag anser fortfarande, att ledamotskap i expropriationsnämnd är ett förtroendeuppdrag, och kan då icke förstå, varför det skulle gälla andra be-

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
om ersättning
till expropria-
tionsnämnd.

(Forts.)

stämmelser i fråga om ersättningen till dessa än i fråga om ersättningen för andra allmänna uppdrag.

Jag måste också uttala min förundran över att det här från domarhåll göres så stora ansträngningar för att behålla denna prövning fortfarande hos domstolarna. Att nu endast två ledamöter av utskottet icke kunnat gå med på utskottets beslut, anser jag ej utgöra hinder för kammaren att besluta i enlighet med reservationen, till vilken jag fortfarande yrkar bifall.

Herr Lindhagen: Gentemot ett par andra talare vill jag ytterligare fastslå, att det stora felet i detta fall är, att den svenska rätten har den utgångspunkten, att vederbörande få själva bestämma sina arvoden, och sedan gäller det för parten i allmänhet att kullkasta och för domstolen att pröva vad de själva bestämt. Det förstå väl herrarna vilken ofantlig övermakt den har, som äger rätten att själv först bestämma sitt arvode, och hur svårt det är att få detta kullkastat med det misstroende, som alltid ligger i att man på det sättet prutar av vad som en gång begärts. I den tyska lagen är det på det viset, att det uttryckligen föreskrives, att en medlem i en skiljedomstol icke får bestämma sitt arvode. Enligt svensk lag skall han själv bestämma sitt arvode. Det är denna svenska lagens efterblivenhet på detta område, som man någon gång bör komma till rätta med, och det sker icke annat än genom bifall till den reservation, som här framlagts i lagutskottet av två ledamöter av bondeförbundet. Det gläder mig, att bondeförbundet kanske har mer känsla för jorden än jag trodde — ibland då det gäller sådana här småsaker —, men däremot, herr talman, är det alldeles givet, att löntagare i städer och stationssamhällen få svårt att uppfatta utan föregående träning vad som ligger bakom dessa jordfrågor, och de bli då i utskottet på detta sätt alldeles ofrivilligt offer för juristerna, som ha träning i att snärja in den ovane lekmannen i sina garn. Jag tror till och med, att man i denna fråga skulle kunnat, ifall det vore något kvar av den gamla patriarkaliska konservatismen, som leyde vid sekelskiftet, frammana en känsla av det billiga i detta, ty de stora jordägarna ha i alla fall en viss känsla av samhörighet med jorden. Men i en handvändning har nu den gamla patriarkaliska konservatismen utslöcknat och i stället en aktiekonservatism intagit dess plats, och den är ju omöjlig på jordfrågans område i alla väder och vindar.

Jag begärde särskilt ordet för att säga, att jag vill visst icke »avkoppla» ordföranden. Varför skall han avkopplas? Han är väl icke en så förfärligt gentil herre, att han icke också kan gå i koppel? Denne ordförande, han skriver bara en räkning för sitt besvär och sina omkostnader på en sjutusen kronor — — (Herr *Lyberg*: Nej, så mycket har jag aldrig begärt.) Ja, jag tar bara till, för att det skall låta någonting. Han begär i alla fall ett stort belopp och han verifierar det icke alls. Varför kan ej en sådan ordförande specificera sin arbetstid ungefär. Då få vi tro honom på det, ty det blir ändå okontrollerbart, men om han får ersättning enligt den uppgiften, så är det väl gudi nog tillräckligt. Sedan bör lagen säga, att för den och den arbetstiden skall det betalas högst så och så mycket, ty här är det icke meningen, att detta skall vara någon biförtjänst och att man skall förtjäna kovan på detta, utan det är ett förtroendeuppdrag, och då skall han icke ha mer än som är rimligt och skäligt med hänsyn till det intresse, som han tjänar och som skall betala det. Jag vill på det högsta avråda från att ordföranden fortfarande blir en sådan där fribytare utan alls slags kontroll.

Så sades det av herr *Lyberg*, att här skola vi lagstifta för alla fallen på en gång eller ock icke alls. Varför? Jo, det är ett så bekvämt sätt, och man brukar så ofta i utskotten vilja omfatta allt i universum på en gång, när man därigenom kan komma ifrån ett föreliggande förslag i en del av det hela. Då

blir följden, att ingenting blir gjort. Det är dock så, att somliga bli födda till miljonärer och andra till fattighjon, och det går för sig med en sådan olikhet. Varför kan man då icke även här bland dessa pampar, som i alla fall komma att finnas till under en lång tid på grund av en dålig världsordning — varför kan man icke tillåta vissa av dessa pampar att för ett förtroendeuppdrag få litet mer än andra pampar? Världen är full av orättrådighet, herr talman.

Ang. ändrade bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

(Forts.)

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Luterkort: Bara ett par ord.

Gent emot herr Lyberg vill jag säga, att det är visst icke fråga bara om småfolk, utan precis lika mycket om vilken stor expropriation som helst, och jag kan säga, att huvudinvändningen var, att jag gjorde till principfråga, huruvida man skall fortfarande betrakta detta såsom ett förtroendeuppdrag eller icke.

Till herr Petrén kan jag slutligen tillåta mig att ge en juridisk replik. Herr Petrén talade om bevisskyldigheten. Jag vill säga om den, att denna rättgång utspelas inför första kammaren, och kändande är andra lagutskottet, som säger, att det är så olika ställt med avseende på arbetet för olika expropriationsnämndsledamöter. Det är därför kändanden här är bevisskyldig och icke jag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Tjällgren och Johansson i Kälkebo vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande, nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Tjällgren och Johansson i Kälkebo vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 63.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande expropriation av mark till uppförande av byggnader för ideellt ändamål.

Om ändring i bestämmelserna ang. expropriation av mark.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 12, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Berge* hemställt, att riksdagen måtte besluta viss närmare angiven ändrad lydelse av 1 § 8 och 104 § av lagen den 12 maj 1917 om expropriation, vilka lagrum innehölle bestämmelser, avseende expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor m. m.

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
expropriation
av mark.*
(Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Berge: Herr talman! Som motionär vill jag först tacka utskottet för den uppmärksamhet och det utrymme det ägnat min motion.

Men enligt min mening har utskottet i alla fall nonchalerat betydelsen av de förslag till ändring i expropriationslagen, som jag framlagt. Det gällde att i 1 § 8 mom. utbyta ordet »väsentlig» mot »avsevärd» och i 104 § införa orden »med lämpligt läge». Men ändringsförslagen voro tydligen alltför måttfulla, och detta har dömt dem.

Utskottet säger, att ändringen ej har någon nämnvärd praktisk betydelse, och häremot ber jag att få inlägga min gensaga. I nära fyra år har jag följt den av utskottet omnämnda ansökan om expropriationsrätt, som avslogs av Kungl. Maj:t den 24 mars 1924. Då efter ett par år ansökningen remitterades till kommunalfullmäktige för deras hörande, avgåvos fem röster för och åtta mot. Fem fullmäktige avstodo från att rösta. Kommunalfullmäktiges beslut blev utslagsgivande, trots reservation från de fem, och efter detta fick jag under hand meddelande, att ansökan skulle komma att avslås. Detta var ungefär två år tidigare än Kungl. Maj:ts beslut fattades. Således, $\frac{5}{13}$ ansågs icke vara en »väsentlig» del av befolkningsrepresentationen i detta fall, men att $\frac{5}{13}$ är en *avsevärd* del, lär väl ingen kunna förneka. Tidigare hade från en hel del korporationer inkommit vederhäftiga intyg om att de voro i hög grad intresserade av att expropriationsrätt beviljades. Dessa korporationer räknade sammanlagt över 500 familjemedlemmar. Då hela kommunen hade ungefär 1,600 medlemmar, ansågs icke 500 vara en »väsentlig» del av befolkningen, men att dessa 500 utgjorde en *avsevärd* del, lär väl ej kunna bestridas. Detta nu med anledning av att utskottet säger, att ändringen från »väsentlig» till »avsevärd» icke skulle ha någon nämnvärd betydelse, medan jag anser, att ordalydelsen delvis varit utslagsgivande.

Det andra ändringsförslaget gäller inskjutande av orden »med lämpligt läge». Faktum är, att de korporationer, som tagit initiativet till och understött ansökningen, ha i många, många år använt denna skogsbacke, å vilken expropriationsrätt söktes, som mötes- och festplats, just därför att den hade ett lämpligt läge. De lokala förhållandena äro verkligen — jag känner mycket väl till dem — sådana, att oobebyggd mark, som det heter i lagen, med lämpligt läge icke kunnat uppbringas på något annat ställe inom viss rayon. En landsväg går mitt igenom den cirkel, som tänktes uppdragen i enlighet med vad utskottet anför, och det är den enda större vägen, och nästan all mark omkring denna landsväg är uppodlad och har ett fåtal ägare. Även andra omständigheter göra, att man måste säga, att mark med lämpligt läge icke finnes att uppbringa inom en viss rayon.

Min övertygelse är således, att denna ansökan ej hade kunnat avslås, om lagens lydelse varit sådan, som jag i min motion föreslagit. Och att, såsom jag i min motion framhållit, den nuvarande lagen och dess tillämpning i andra fall verkat avvärjande och förhindrande, vågar jag påstå. Såsom jag nämnde, blev det bekant, att avslag skulle komma att ske redan ungefär två år, innan Kungl. Maj:ts utslag bekantgjordes, och redan dessförinnan hade man på känn, att det icke skulle gå för sig att få ansökningen beviljad. Alltnog, detta har verkat avvärjande och förhindrande. Med anledning av det anförda kan jag ej annat än yrka bifall till motionen.

Herr Petré, Bror: Med anledning därav att den föregående talaren yrkade bifall till sin motion vill jag säga, att utskottet ingalunda avsett att nonchalera de i motionen gjorda ändringsförslagen. Tvärtom hava vi i utskottet gjort oss

den mödan att i departementen undersöka för de år, den nya expropriationslagen varit i kraft, i vad mån det därunder förelegat ansökningar om expropriation och huruvida man i berörda ansökningsärenden kunnat spåra behov av ändring i de punkter, som motionen avser. Det fanns således inom utskottet ett ärligt syfte att gå motionären till mötes genom att undersöka, i fall det fanns något bärande underlag bakom ändringsförslagen.

Angående det särskilda ansökningsärende, som det här gäller, vill jag vitsorda, att det har legat osedvanligt lång tid under Kungl. Maj:ts bedömande. I december 1922 var utredningen i ärendet slutförd, efter att det två gånger varit utremitterat till länsstyrelsen, och beslutet föll först under en senare regerings tid, nämligen i senare hälften av mars 1924.

Emellertid skulle jag vilja inlägga en liten gensaga mot den bevisföring, motionären för, då han säger, att det är å dessa två av hans motion berörda punkter som det har berott, att ansökningen i detta fall icke bifallits av Kungl. Maj:t. Gå vi nämligen till Kungl. Maj:ts utslag, finna vi, att det som gjort, att ansökningen icke bifölls, icke sammanhängde med frågan om det var »väsentlig» eller »avsevärd» del av befolkningen, som önskade expropriation, utan skälet var, som det står överst på sidan 10 i utskottsutlåtandet, »att den till expropriering avsedda marken icke visats vara belägen å sådan ort, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark mötte på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samme eller ett fåtal ägare». Det var skälet, varför ansökningen icke bifölls. Det gällde således icke frågan, om »avsevärd» eller »väsentlig» del av befolkningen stödde uppfattningen om behovet eller icke.

Beträffande det andra i motionen berörda lagrummet hava vi tillåtit oss påpeka, att en ändring av den innebörd, som motionären däri har begärt, icke heller skulle i ringaste mån hava inverkat på det föreliggande ärendets avgörande. Varför bifölls nämligen ej ansökningen? Jo, därför, att det icke rådde sådant förhållande, att all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samma eller ett fåtal ägare. Det visade sig nämligen, att 100 enskilda fastighetsägare funnos inom en cirkel av 3 km. radie. Det var detta förhållande, varpå ansökningen föll. Även om det nu påkallade tillägget av orden »med lämpligt läge» gjorts, skulle med den motivering, som ligger till grund för beslutet, ärendets utgång ändock hava blivit densamma.

Nu vill jag giva motionären rätt i hans uppfattning därutinnan, att när det gäller att i ärenden av detta slag bedöma, om »erforderlig mark» föreligger eller ej, så bör man också taga hänsyn till, om marken har »lämpligt läge» för det ändamål, det gäller. I detta avseende ger jag honom som sagt rätt.

Att utskottet icke kommit till annat slut än det gjort har även samband därmed, att vi fått belägg för, att blotta tillvaron av lagen med dess bestämmelser i nu förevarande hänseende under årens lopp har verkat så, att frivilligt avstående av mark för nu avsedda ändamål har skett i ej oväsentlig utsträckning. Det har då synts oss, att man för vidtagande av ändring i lagen i den av motionen åsyftade riktningen behöver ett fylligare bevismaterial än vad som här förelegat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det enhälliga utskottsutlåtandet i frågan.

Herr Berge: Herr talman! Jag skall med anledning av den föregående talarens yttrande be att få säga några ord.

Enligt min uppfattning och enligt vad jag fått upplysning om från vederbörligt håll — jag kan säga, på sätt och vis från justitiekanslern — skulle ansökan ha beviljats, om det hade befunnits, att saken hade vunnit majoritet inom kommunalfullmäktige. Detta må vara nog, tycker jag, för att motivera försla-

*Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
expropriation
av mark.
(Forts.)*

Om ändring
i bestämmel-
serna ang.
expropriation
av mark.

get att sätta »avsevärd» i stället för »väsentlig». Med »väsentlig» menar man majoritet, men med »avsevärd» kan man icke mena det.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Här ha vi också en liten eller kanske, rättare sagt, en ganska stor jordfråga, som får kämpa sin egen kamp och icke kan påräkna något understöd från lagutskottet. Det är återigen den där bevisskyldigheten, som man alltid nu lägger på dessa frågor här i riksdagen. Folk skall nämligen alltid kunna bevisa allting, när de komma fram med sina bekymmer, men det finns väl dock vissa bekymmer, i fråga om vilka det ligger i sakens egen natur, att det skall förhålla sig på ett visst sätt. De, som skriva lagarna, böra därför göra dem så, att när sådant inträffar, som helt naturligt kan ske, lagarna också räcka till för att täcka behovet i det fallet. Nu blir det emellertid företrädesvis en juridisk formell syn på saken: allting skall bevisas.

Det här är nu också en lagstiftning, vilken tillkommit, som lagutskottet självt säger, under mycket stora svårigheter på grund av lagstiftningens nyhet. Man hade icke förut tänkt sig, att för folks andliga behov det också kunde behövas en bostad, och att när folket icke kunde få den på annat sätt, det skulle finnas möjlighet att få ett stycke tomtmark även för dessa människor, när enskilda jordägare icke ville bifalla ett sådant krav. Man tänkte särskilt på sådana fall, när stora jordbolag och stora gods, som behärska mark på vidsträckt område, icke äro villiga att avyttra mark.

Nu har emellertid just andra lagutskottets ordförande fäst uppmärksamheten på en annan brist i lagen, nämligen den, att om det förhåller sig så, som han sade, att det finns hundratals enskilda jordägare i trakten, så blir den gällande lagen verkningslös, om alla dessa säga nej. Man kan då icke få någon mark från de stora bolagsjordar, som ligga i trakten. Det ideella ändamålet, folkets kamp att få bestå sig med en själ och en bostad för densamma, blir obeaktat på grund av dessa hänsynslösa formella synpunkter. Det är klart, att man kan icke begära, att en liten jordägare skall avstå något av sitt lilla område, men det är fel, att därför att det finns hundra små jordägare, som icke kunna och vilja det, man icke skall få taga någon mark från den stora jordägaren, som lätt kan avstå densamma. Redan där, herr talman, ha vi en flagrant brist i lagen, som icke behöver bevisas, utan man förstår på grund av sitt sunda förstånd och sin samlade erfarenhet, att det helt enkelt är lämpligt, att en sådan brist avhjälpes.

Vad nu angår den här frågan, ha, vilket legat nära till hans, kommunalfullmäktige hörts och majoriteten har uttalat sig emot saken. Vad är då en »väsentlig» del av befolkningen? Jo, härvidlag har den prövande myndigheten ingen annan utväg — och det ligger ofta mest för den — än att taga saken formellt. Huru skola vi kunna bedöma, vad som kan anses vara en »väsentlig» del av befolkningen? Jo, en tillfällig knapp majoritet på en kommunalstämma eller bland kommunalfullmäktiges närvarande medlemmar har uttalat sig emot. Aha, alltså stödes icke kravet av en »väsentlig» del av befolkningen, och lagen är alltså icke tillämplig på fallet. Därför skall man icke skriva lagarna på så sätt, att det fordras att olägenheterna skola kunna bevisas, utan lagen skall skrivas så, att den tillgodoser behovet, när det någon gång uppkommer, och det uppkommer genom sakens egen natur. Detta är den bästa vägen och att föredraga framför juristernas krav på bevisningsskyldighet.

Det är också ostridigt, att lokalen behöves på en central plats, där man kan samlas. Men det är mycket möjligt, att höga vederbörande ofta icke tänka på detta, när lagen icke uttryckligen säger det. Nu tvingas man kanske ofta att lägga lokalerna långt borta i obygd, och detta därför att jordägarna säga, att endast där kunna vi medgiva det. Då jag själv en gång för flera år sedan i

Värmland skulle hålla ett föredrag i ett Folkets hus, så fick jag gå inemot 3 km. från den plats, där folket bodde, därför att där huset uppförts vidtog den förste självägande bondens jord, och han hade varit hyggelig att upplåta tomt. I övrigt var det ett stort värmländskt bolag, som rådde om marken, och de tillläto icke, att jord uppläts för sådant ändamål. Så nog är det bekymmersamt för det så kallade folket, ibland åtminstone, om också icke lagutskottet känner det på så sätt.

*Om ändring
i bestämmel-
sena ang.
expropriation
av mark.*

(Forts.)

En sådan här lag framför allt behöver givetvis kompletteras och förbättras, och jag skall då be att få göra ett yrkande för att angiva min mening. Jag hemställer därför i anledning av motionen, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t, efter eventuell utredning om verkningarna av ifrågavarande lagstiftning, ville överväga de förbättringar i densamma, som kunna anses vara av förhållandena påkallade.

Denna sak kommer igen i evighet, herr talman, tills den blir löst. Varför icke då lösa den i rättvisans namn så gärna först som sist?

Herr Petré, Bror: Det yrkande, som framfördes av herr Lindhagen, gick, såvitt jag uppfattade det rätt, vida utöver, vad motionären avsett och begärt.

Jag begärde emellertid ordet för att för motionären påvisa ett misstag, som han begick i sitt sista yttrande. Han sade däri, att justitiekanslern skulle hava till honom fällt det yttrandet, att motionen skulle hava bifallits under förutsättning att de i motionen påkallade ändringarna varit vidtagna. Jag har här i min hand Kungl. Maj:ts utslag i det av motionären berörda ärendet. Det lyder så här: »Enär den ifrågasatta expropriationen avser ändamål, som omförmäles i 1 § 8) i lagen om expropriation den 12 maj 1917, men den till expropriering avsedda marken icke visats vara belägen å sådan ort, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark möter på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samma eller ett fåtal ägare, finner Kungl. Maj:t, jämlikt 104 § i nämnda lag, den begärda expropriationsrätten icke kunna beviljas.» Det är således uppenbart, att Kungl. Maj:t icke har kommit till ett avslag på grund av att det i det ifrågavarande lagrummet står »väsentlig» i stället för »avsevärd» del av befolkningen, utan att det har skett enbart på det i utslaget angivna skälet, och det påverkas på sätt jag nämnde, icke av, om den av motionären påyrkade ändringen i § 104 sker eller icke sker, utan vad som varit det bestämmande vid avgörandet har varit, huruvida all jord inom ett vidsträckt område tillhört samme eller ett fåtal ägare. Om det kan man måhända hava olika meningar i det föreliggande fallet, men det är i allt fall på uppfattningen därutinnan enbart, som Kungl. Maj:ts avslag är grundat.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att den i ämnet väckta motionen skulle bifallas; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t, efter eventuell utredning om verkningarna av ifrågavarande lagstiftning, ville överväga de förbättringar i densamma, som kunde anses vara av förhållandena påkallade.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 73 §§ i sjömanslagen den 15 juni 1922; samt

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande ett å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921 antaget förslag till konvention angående minimiålder för eldare och kollämpare ombord å fartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

*Anslag till
höjande av det
mindre
jordbruket.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner nämligen nr 27 i första kammaren av herr *Elisson* m. fl. och nr 38 i andra kammaren av herr *Ryberg* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra reservationsanslag av 325,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten under åberopande av det däri anförda hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å de i ämnet väckta motionerna I: 27 och II: 38 till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Gabrielsson* och *Johansson* i Hallagården, som ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde finna, har jag jämte en ledamot av andra kammaren i denna punkt avgivit en reservation, vari vi hemställa, att riksdagen måtte bifalla de i ämnet väckta motionerna. Här har Kungl. Maj:t för främjande av det mindre jordbruket föreslagit ett anslag på 300,000 kronor, vilket sedan tillstyrkts av jordbruksutskottet. Utskottet säger, att det till fullo inser vikten av att medel för ifrågavarande

ändamål beredas i största möjliga utsträckning, men att utskottet på grund av de ekonomiska svårigheterna icke kan vara med om högre anslag än 300,000 kronor. Under en följd av år, eller åren 1919—1921, har däremot för samma ändamål beviljats ett anslag av 400,000 kronor årligen, och det har också ansetts vara behöfligt. Efter den utredning, som här förebragts av Kungl. Maj:t, visar det sig, att om de ansökningar, som inkommit till hushållningssällskapen, skola kunna bifallas, behövas 420,000 kronor för nästkommande budgetår. Nu har likväl av Kungl. Maj:t för detta år begärts ett anslag av endast 300,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Det är ju ingenting att klandra, att man försöker vara sparsam, men när det gäller en så pass viktig sak som denna, anser jag det icke vara lämpligt att spara alltför mycket.

*Anslag till
höjande av det
mindre
jordbruket.
(Forts.)*

Utskottets vice ordförande, professor Hellström, har under en följd av år varit jordbrukspremieringsnämndens ordförande i vårt nordligaste län, och jag tror, att han kan vitsorda, att de pengar, som beviljas för uppmuntrande av det mindre jordbruket, äro bland de allra bäst använda pengar, riksdagen anslår. Då han under sina resor efter 2 à 3 år kommit tillbaka till en gård, vilkens ägare fått ett anslag på 50 à 75 kronor, och sett vad som därav blivit gjort, måste han säga sig, att de pengarna har staten icke använt för något obehörigt ändamål, utan att de komma att giva staten en mycket god ränta. Jag tycker nu för min del, att då det gällt att understödja denna sak, skulle också utskottets vice ordförande, vilken tillika är ordförande på den avdelning, som behandlat denna fråga, kunnat vara med om en höjning av detta anslag.

Jag vill som jag förut nämnt visserligen icke klandra vare sig statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet eller utskottet för att de vilja spara, och jag skall villigt erkänna, att jordbruksministern har behandlat jordbrukets huvudtitel synnerligen välvilligt. Det framgår också därav, att det är ytterst få motioner, som väckts angående höjning av de av honom begärda anslagen. Och jag skall därför uttala min tacksamhet härför, men jag skulle naturligtvis ha varit ännu mera tacksam, om herr statsrådet — liksom även jordbruksutskottet — kunnat förorda det högre anslaget här. Även om vi nu höja detta anslag med 50,000 kronor, blir ändå var fjärde man, som begär bidrag från anslaget till premiering av mindre odlingsföretag, utan bidrag. Om vi få ytterligare de begärda 25,000 kronorna, blir åtminstone icke mer än var sjätte sökande ställd utanför möjligheten att delta i jordbrukspremieringen.

Ja, det skulle vara en hel del vidare att tillägga, men jag skall icke trötta kammaren längre. Jag skall inskränka mig till att hemställa om bifall till motionärernas förslag, nämligen att anslaget till höjande av det mindre jordbruket måtte höjas till 325,000 kronor.

Herr Hellström: Den ärade reservanten har åberopat min erfarenhet som förutvarande ordförande i en premieringsnämnd till stöd för sitt yrkande, att riksdagen skulle bevilja 325,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 300,000 kronor. Med anledning därav vill jag säga, att både jag och jordbruksutskottet liksom, efter vad jag vet, jordbruksministern, vilken kommit med detta förslag, ha samma uppfattning. Vi ha nämligen allesammans varit övertygade om, att det skulle vara synnerligen önskligt, att detta anslag kunnat höjas. Då vi i jordbruksutskottet emellertid icke varit med på motionärernas förslag, beror det helt enkelt därpå, att man får lov att väga skäl och motskäl mot varandra. Det är visserligen mycket önskligt att kunna få en höjning av anslaget. Kungl. Maj:t har emellertid anført statsfinansiella skäl för det lägre beloppet, och jordbruksutskottet har haft den uppfattningen, att när det gäller att pröva förslag, som framkomma från enskild motionär om höjning av det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, så måste det anföras synnerligen goda skäl för att man skall kunna gå med på en ökning. Kommer en motionär

Anslag till
höjande av det
mindre
jordbruket.
(Forts.)

endast med *samma* skäl, som Kungl. Maj:t anfört, och endast med anförande härav yrkar på en höjning, kan man icke vara med därom. Jordbruksutskottet har också åberopat statsfinansiella skäl. Det är naturligtvis lättare för Kungl. Maj:t, när det gäller att avväga de olika anslagen, att komma med ett förslag till högre anslag, därför att Kungl. Maj:t kan överskåda icke endast utgiftssidan utan även inkomstsidan. I riksdagen däremot blir det för de enskilda utskotten litet svårare att utan vidare höja utgiftssidan, då man icke vet, om det också finns möjlighet att höja inkomstsidan. Nu har emellertid statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet på den här punkten visat mycket stort tillmötesgående mot lantbruksstyrelsens förslag att höja anslaget. Förut utgick detta nämligen med ett belopp av 250,000 kronor, nu har det höjts med 50,000 kronor. Motionärerna ha, med åberopande i huvudsak av samma skäl som statsrådet, föreslagit, att beloppet skulle höjas med 75,000 kronor. Ett dylikt förslag utan närmare motivering har utskottet icke ansett sig kunna taga hänsyn till.

Jag ber med anledning härav, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag i denna punkt.

Herr **Elisson**: Den siste ärade talaren yttrade, att om det gäller att höja ett anslag utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, så skall det föreligga särskilt starka skäl för anslagets ökande. Han framhöll också, att förut var detta anslag bara 250,000 kronor, och nu har Kungl. Maj:t föreslagit en höjning till 300,000 kr. Men det är ju bara det senaste året, som anslaget varit 250,000 kr. Det har förut varit 400,000 kr. flera år i rad och det är endast en tillfällighet, att det sänkts. Nu har också lantbruksstyrelsen framhållit, att det behöves minst 325,000 kr., och det är anledningen, varför jag och flera motionerat i denna fråga.

Vad beträffar uttalandet, att det bör föreligga särskilt vägande skäl, för att man skall höja ett anslag utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, så tror jag, att sådana här kunna presteras, ty om man granskar de anslag, som utgå under nionde huvudtiteln, så är det väl knappast något anslag, som man kan peka på som i verkligheten visar så märkbara frukter som just detta, som utgått till premiering av det mindre jordbruket och odlingsföretag samt till anläggande av gödselstäder.

Nu framhålles, att det finansiella läget är särskilt kritiskt för staten, men är det så för staten, är det så även för de mindre jordbrukarna. I dessa tider ha de det nog så kritiskt, och skall det bli en förbättring i fortsättningen, måste det ske som hittills, ty det har visat sig, att få de premielån, satsa de själva en del, och så blir det förbättring undan för undan. Oaktat det under de år, som gått, gjorts mycket, återstår så ofantligt mycket att göra på detta område, att det hade varit önskligt, om man kunnat sätta detta anslag ännu högre.

Nu har jag hört berättas i dag, att det skulle finnas reserverade medel på 15,000 kr. av detta anslag sedan förra året, så att även om anslaget stannar vid vad Kungl. Maj:t föreslagit, så skulle det bli 315,000 kr., som kunde disponeras. Det vore väl om så vore, då ringa utsikter lära finnas, att dessa motioner bifallas av riksdagen.

Jag skall icke vidare uppta tiden, oaktat det är vissa saker, som jag kunnat ytterligare framhålla, utan jag skall be att nu få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 15—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för främjande under kalenderåret 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 50,000 kronor.

*Anslag till
landsbygdens
elektrifiering.*

Därjämte hade inom riksdagen väckts följande till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) nr 113 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Boa m. fl., likalydande med nr 44 i första kammaren av herr *Clemedtson* m. fl., vari hemställt, att riksdagen för främjande under kalenderåret 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering måtte anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 100,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t äskade 50,000 kronor;

2) nr 130 i första kammaren av herr *Lundell* m. fl., likalydande med nr 250 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Skövde m. fl., vari hemställt, att riksdagen ville för främjandet under år 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 75,000 kronor att under villkor Kungl. Maj:t kunde föreskriva ställas till förfogande för länsstyrelserna och riksföreningen för landsbygdens elektrifiering.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å de i ämnet väckta motionerna I: 44 och 130 samt II: 113 och 250 för främjande under kalenderåret 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 50,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundell* och *Ingeström*, greve *Wachtmeister* samt herrar *Gabrielsson*, *Lorichs* och *Johansson* i Hallagården, som ansett, att utskottet bort tillstyrka herr *Lundells* motion om ett anslag av 75,000 kronor.

Herr Lundell: Herr talman! Då jag reserverat mig emot utskottets beslut i denna fråga, skall jag tillåta mig att angiva några skäl härför.

Tidigare har under flera år ett anslag av 100,000 kronor utgått för detta ändamål. Under innevarande år utgår det med 50,000 kr., och för kommande budgetår är av Kungl. Maj:t likaledes föreslaget ett anslag på 50,000 kr. Dessa anslagsmedel ha förut av Kungl. Maj:t fördelats mellan länsstyrelserna och riksföreningen för landsbygdens elektrifiering. Länsstyrelserna ha återigen efter prövning utlämnat dessa medel till lokala organisationer inom länen. Därjämte ha inom länen hushållningssällskap och landsting i regel tillskjutit ett lika stort belopp för dessa organisationer. När nu staten minskar sitt anslag till hälften av vad det ursprungligen har varit, kan det ju hända, att även både landsting och hushållningssällskap anse sig icke behöva skjuta till så stora belopp som förut. Det finns ej heller någon utsikt, att dessa organisationer skola kunna inom sina föreningar utdebitera ett belopp, som möjligen skulle kunna fylla ut det minskade anslag, som de nu få av staten. Därför komma dessa organisationer att få det synnerligen bekymmersamt, och det är möjligt, att deras verksamhet måste inskränkas betydligt. Som bekant går deras verksamhet ut på att genom konsulenter sprida kunskap om elektrifieringens nytta på lands-

Anslag till
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)

bygden. Dessa konsulenter tillhandagå dessutom såväl enskilda som distributionsföreningar med uppgörande av planer för elektrifiering och se dessutom till, att anläggningarna bliva ekonomiska i utbyggnaden och även ekonomiska i driften. Det torde icke vara någon, kan man säga, som icke erkänner den stora nytta, som dessa organisationer gjort på landsbygden, men de ha även en annan betydelse. Genom dessa organisationer blir det ju en större anslutning till statens kraftnät, och därigenom tillföres staten också större inkomster sedermera. Därför menar jag, att detta lilla belopp, som nu är föreslaget i den motion, jag i frågan väckt, i det jag nämligen föreslagit höjande av anslaget med 25,000 kr., det kommer säkerligen tillbaka till staten många gånger om genom att större inkomster sedan tillföras statens kraftverk.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min m. fl. reservation.

Herr Hellström: Om det ifrågavarande anslaget gäller i stort sett det samma, som jag yttrade om det, som vi senast debatterade.

Det är givet, att det är ett synnerligen behjärtansvärt ändamål, som det här gäller, och hade man bara gott om penningar, så är det icke fråga om, att man borde bevilja, icke bara det av motionärerna och reservanterna föreslagna beloppet, 75,000 kr., utan 100,000 kr. eller kanske 120,000 kr., såsom den sakkunnige i jordbruksdepartementet ursprungligen föreslagit. Men tiderna äro ju sådana, att då det gäller ökning av ett anslag, som Kungl. Maj:t hos riksdagen äskat, torde man göra klokt i att komma ihåg det gamla ordspråket, att mycket kan gå åt, men litet kan också räcka. Jag anser, att den motivering, som reservanterna böra komma med, ifall de skola kunna kullkasta de statsfinansiella skälen, icke skall vara ett påvisande, att anslagsökningen skulle vara välkommen hos länsföreningarna, utan i stället bör gå ut på att visa, att det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, är satt så lågt, att det syftemål, som därmed avses, kommer att äventyras. Men det tror jag det skall bliva ganska svårt för reservanterna att bevisa. Det är givet, att om man icke får större belopp än 50,000 kronor i stället för de äskade 100,000 kronorna, får man iakttaga större sparsamhet än eljest, men tiderna äro sådana, att man måste spara, och man får göra det på alla områden, även på detta. Här gäller det ekonomiska sammanslutningar mellan intressenter, och det kan ju vara mycket önskligt, att de kunde få så stora bidrag som möjligt, men få de icke tillräckligt stort bidrag från staten, så återstår alltid för dem den möjligheten att till täckande av de alldeles oundgängliga utgifterna göra en utdebitering bland medlemmarna själva.

Jag anser icke, att man vare sig inom utskottet eller här i kammaren, hittills åtminstone, anfört sådana skäl, som kunna anses som fullgott motiv för att man i dessa tider skulle utan vidare höja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med 50 %. På grund därav ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Greve Wachtmeister: Jag har ej mycket att tillägga utöver vad den ärade representanten på Skaraborgslänsbanken yttrat i frågan. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på, att det är många föreningar med ifrågavarande syfte landet runt, som ingalunda kunna räkna på att få sitta i orubbat bo och att få samma tillskott som nu av det nu utgående anslaget, vilket Kungl. Maj:t föreslagit skall gälla även för nästa år, utan detta bidrag måste komma att minskas, därigenom att det uppstår nya föreningar, som uppfylla de uppställda villkoren för bidrags erhållande. Ett exempel härför hava vi i Blekinge. Där bildades en förening. Hushållningssällskapet och landstinget lämnade ett bidrag på 3,000 kr. Denna förening har på grund av bristande

medel av statsanslaget endast kunnat få 250 kr. Det kan rimligtvis ej få fortgå på detta sätt, utan anslaget måste höjas, och även de nya föreningar, som komma att bildas, måste erhålla tillräckligt bidrag. Men deras anslag komma att tagas av de äldre, redan bildade föreningarnas anslag, om icke statsanslaget höjes. Det är därför jag varit med om att skriva under denna motion, vari begäres en höjning av anslaget till 100,000 kronor. Men då det torde vara större utsikt att erhålla 75,000 kronor, som herr Lundell föreslagit, har jag förenat mig med övriga reservanter om att föreslå detta belopp.

Utskottets ärade vice ordförande har ju som skäl för avslag anfört det vanliga motivet, de statsfinansiella skälen. De äro ju mycket tungt vägande, men ingen regel utan undantag. Herr Lundell har påvisat, att dessa medel, om de användas på rätt sätt, så gott som direkt främja statens produktiva verksamhet och öka dess inkomster. Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, då jag icke vill längre taga tiden i anspråk, att få yrka bifall till herr Lundells m. fl. reservation.

Herr Gabrielsson: Utskottets vice ordförande ansåg, att man för att kunna med utsikt till framgång påyrka en höjning i det av Kungl. Maj:t begärda anslaget skulle påvisa, att syftemålet med det anslag, som en del motionärer velat höja med 25,000 kronor, icke skulle vinnas, om man satte anslaget så lågt, som här är föreslaget, eller till endast 50,000. Jag skall i någon mån försöka bevisa, att det är så, även om det är omöjligt att exakt kunna göra det. Det är dock så, att det i vårt land bildats ett stort antal föreningar, som ha till uppgift att verka för landsbygdens elektrifiering. Dessa föreningar ha, åtminstone är det så vad mitt län beträffar, anställt en sakkunnig elektrifieringsingenjör, som har till uppgift att stå allmänheten till tjänst med att uppgöra planer och förslag till utvidgning av elektrifieringen. En sådan person måste naturligtvis avlönas, och den, som vi ha haft förut, har uppburit en avlöning av 9,000 kr. För ett år sedan ansåg sig länsföreningen icke kunna fortsätta med denna konsulentverksamhet på grund av bristande anslag. Landstinget hade anslagit 3,000 kronor, hushållningssällskapet lika mycket, men föreningen såsom sådan hade inga tillgångar, och således kunde man inte gärna fortsätta med den verksamheten. Nu har den återupptagits, då man beräknat att få statsanslag till konsulentens avlöning. Så är det icke bara i Västerbottens län utan i flera län, där man anställt sakkunniga, elektriska ingenjörer.

Vidare är det en annan sak, som påpekats av herr Lundell, nämligen att staten har nytta av att kunskap om elektricitetens användning sprides på landsbygden. Ett kraftverk bygges nu vid Norrforsen, för vilket staten har anvisat 6,5 miljoner kronor, och det skall naturligtvis distribueras kraft därifrån, och då är det frågan, om icke genom det lilla bidrag, som staten ger till denna konsulentverksamhet, staten får indirekt nytta av, att kunskapen om elektrifieringen sprides. Staten får ju ersättning för den elektriska kraft, som den levererar. Det har också klagats synnerligen mycket under flera år över att taxorna äro så ofantligt olika. Det hör också därvidlag vara till nytta, om det står till förfogande en sakkunnig person inom varje län för att undersöka detta förhållande.

Jag vill därför påstå, att om staten icke ger anslag tillräckligt, måste dessa föreningar inskränka sin verksamhet, och då har man icke vunnit det ändamål, som man avsett med att lämna statsbidrag för att sprida kunskap om nyttan av landsbygdens elektrifiering.

På grund av vad jag nu anfört skall jag be att få yrka bifall till den av herr Lundell m. fl. avgivna reservationen i denna punkt.

*Anslag till
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)*

Anslag till
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)

Herr **Schedin**: Jag behöver knappast framhålla denna sakens vikt för landet i dess helhet, då det så ofta resonerats om de elektriska föreningarnas utveckling särskilt de sista åren. Men jag kunde icke underlåta att begära ordet för att påvisa något av de skäl för det högre bidraget, som utskottets vice ordförande här har efterlyst.

Man behöver icke vara alltför mycket hemmastadd i och ha reda på förhållandena ute i bygderna för att gång på gång erfara, hurusom det finnes distributionsföreningar, som ha en avgift per kilowatt, som ibland med 100 % överstiger det genomsnittliga priset, i det att de få betala 60, 70, 80 öre per kilowattimme. Under sådana förhållanden lär man nog få erkänna att det är skäl, att något göres för denna sak.

Och frågar man, vad som är orsaken till ett så urbota och ruinerande förhållande, så blir svaret, enligt motionen, att något planmässigt ordnande av elektrifieringen mångenstädes icke förekommer. Då anser jag, att det är mycket starka skäl, som tala för stöd av en mera planmässig och bättre ordnad verksamhet på området. Därtill behöves givetvis penningar. Jag vill nu icke ifrågasätta välviljan hos jordbruksdepartementets chef herr statsrådet Linders, men nog borde denna fråga ägnats större intresse. Jag vill såsom representant utifrån bygderna påpeka, att här finnas så ofantligt många små i samhället, som ovillkorligen måste ha ljus, elektrisk energi m. m., men på grund av förhållanden, som stå hindrande i vägen, knappast kunna få det till billigt och överkomligt pris. Detta synes mig vara ett område, där vi riktigt skulle kunna enas för en gångs skull, även om vi skulle frånga jordbruksutskottets här fattade beslut i denna fråga. Jag tänker mig, att jordbruksutskottets vice ordförande, som framställt sina synpunkter så sympatiskt, även i detta fall skulle kunna visa sig medgörlig och inte alls taga illa upp, om kammaren i denna punkt ej följde utskottet. I den föregående punkten har det ju gått så, att reservanterna fått ge vika. Vid den punkt det nu gäller förmodar jag, att votering blir begärd, och om så skulle bliva fallet, så föreligga enligt min mening mycket goda skäl ur alla synpunkter för att biträda reservationen. Därför, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **Hellström**: Med anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag säga, att jag personligen icke alls skulle tycka illa vara, om reservationen ginge igenom här i kammaren, men jag anser icke, att det under för handen varande förhållanden vore lämpligt. Jag ber att få bringa i erinran, att det visserligen finnes ett stort behov av anslag till understöd av de elektriska föreningarna, men å andra sidan ha vi också kännedom om, att elektrifieringen i vissa avseenden kanske gått något för fort. Och jag tror, att då det gäller ökning av ett av Kungl. Maj:t för detta ändamål begärt anslag, kan det ha sina risker att bifalla ett sådant förslag. Jag önskar denna sak all möjlig framgång, men jag skulle vilja till de ärade reservanterna och till dem, som för övrigt ivra för denna sak, hemställa, om det icke skulle vara lämpligt att hos Kungl. Maj:t göra framställning om höjning av detta anslag till nästa år. Den debatt, som här ägt rum, och de skäl, som här anförts, skola helt säkert komma att göra ett kraftigt intryck på Kungl. Maj:t i detta avseende. Att kammaren nu i år på enskild motionärs förslag skulle höja detta anslag, anser jag däremot vara olämpligt, ej minst på grund därav att andra kammaren redan med mycket stor majoritet har godkänt jordbruksutskottets förslag. Jag har hört uppgivas, att det varit en majoritet på icke mindre än 70 röster. Reservanterna få sålunda taga med sig många i denna kammare för att ha utsikt att vid en kommande gemensam votering få riksdagen med sig.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr **Schedin**: Jag ber att med tacksamhet få anteckna ett par viktiga medgivanden av utskottets ärade vice ordförande. Han ansåg, att elektrifieringen gått något för fort, och i och med detsamma är det så gott som sagt, att den gått mindre planmässigt. Om nu icke denna verksamhet får det stöd, som en rationell ledning innebär, kan det komma att hämna sig även i fortsättningen vid utnyttjandet av våra rikliga tillgångar av elektrisk energi. Jag tycker icke, att man kan stå till svars med att biträda en ståndpunkt, som pekar på en fortsättning i den riktningen.

Det andra var ett medgivande från professor Hellströms sida, att diskussionen här gjort ett starkt och mäktigt intryck. Därav drar jag den slutsatsen, att reservationen varit mycket väl motiverad, och därför vill jag inhösta detta som ett ytterligare skäl för min förhoppning, att kammaren skall biträda reservationen.

Herr **Ingeström**: Det är nog så som utskottets vice ordförande säger, att elektrifieringen har bedrivits med en viss planlöshet. Så mycket viktigare är det då att få denna planlöshet rättad, och därigenom en planmässig organisation främjad. Det är alldeles givet, att ju planmässigare vi få elektrifieringen ordnad, desto mera elektrisk kraft kommer att användas, och då vi veta, att vid statens vattenfall ansevärd mängder vatten rinna bort utan nytta, så är det givet, att detta anslag har sin stora betydelse för försäljningen av kraft från statens vattenkraftsanläggningar. Det är således icke rätt som utskottet säger, att det på grund av statsfinansiella skäl icke kan tillstyrka det högre anslaget, ty helt säkert kommer en stor del av detta anslag tillbaka till staten.

Nu har, sedan anslaget minskats från 100,000 kronor till 50,000 kronor, en hel del indragningar ägt rum. Så har t. ex. den konsulent, som anställdes i Värmland, även fått Älvsborgs län som verksamhetsområde. Det är givet, att då Älvsborgs län icke har råd att ha en särskild konsulent, avsättningen från Trollhätteverken icke får den ökade omfattning, som alla ansevärd. Jag ser sålunda frågan från rent statsfinansiella synpunkter, då jag betonar, att det är viktigt att få statens vattenkraft tagen i anspråk.

Nu säger emellertid utskottets vice ordförande att, om dessa föreningar behöva mera pengar, så går det an att höja medlemsavgiften. Det är dock icke så lätt, därför att dessa medlemsavgifter äro så olikartade. Dels är det föreningar, som äro anslutna till en större förening, dels äro enskilda personer anslutna, och vi ha, åtminstone har det varit så under den tid jag sysslat med denna sak, funnit det vara svårt att kunna få en verkligt rättvis debiteringsgrund. Den väg, som vice ordföranden föreslagit, vill jag säga, är sålunda helt och hållet stängd.

Nu har utskottets vice ordförande också sagt, att denna debatt gjort ett ganska mäktigt intryck på herr statsrådet, som vi ha förmånen att se här närvarande. Tydligt mätte den debatt, som förts i andra kammaren, icke ha åstadkommit samma mäktiga intryck, och då få vi hoppas, att det mäktiga intryck debatten här kunnat medföra, skall ha till följd, att reservationen vid en gemensam votering skall komma att segra, den reservation, vartill jag nu ber att få yrka bifall.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till herr Lundells m. fl. i ämnet väckta motion; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till
landsbygdens
elektrifiering.*
(Forts.)

Herr *Lundell* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till herr *Lundells* m. fl. i ämnet väckta motion.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 42.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen, att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 52.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 9, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag m. m.; samt

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 26, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; samt

nr 29, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 27, för revisionssekreteraren m. m. E. G. Geijer att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 28, för t. f. expeditionschefen m. m. C. W. Aschan att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 30, för hovrättsrådet m. m. J. A. Samuelson att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 31, för revisionssekreteraren G. M. E. Bendz att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående övergångsbestämmelser i anledning av blivande beslut om uppflyttning i lönegrad av vissa tjänster, som tillhört förutvarande andra normalgraden m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 20 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Herr statsrådet *Olsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 49, angående pensioner åt vissa personer;
nr 53, angående ytterligare medel till uppförande av ett bangårdspostkontor i Stockholm m. m.;
nr 54, angående ändring i villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden;
samt
nr 56, angående ny stat för tandläkarinstitutet.

Justerades protokollen för den 14 och den 17 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelsen att den, som tillhör kyrkoförsamlings redovisningsskyldiga och avlönade betjänte, ej kan vara ledamot i kyrkoråd eller skolråd; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner om upphävande av spannmålstullarna;
nr 6, i anledning av väckta motioner om tillfällig tullfrihet å vissa slag av spannmål m. m.;

nr 7, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning angående utförelsebevis för råg och vete;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 27 april 1923 angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift;

nr 9, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser rörande beskattning av äkta makars inkomst; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1926 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevillning av inkomst m. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1925 den 19 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Dahlström, A.</i> , expeditionsföreståndare, Göteborg,	med 45 röster,
» <i>Neiglick, Fritz</i> , kapten, Göteborg,	» 45 »
» <i>d'Orchimont, F.</i> , f. d. handlande, Floda,	» 45 »
» <i>Larsson, L.</i> , landstingsman, Huveröd,	» 45 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Wikborn, N.</i> , lantbrukare, Arrie, Månstorp,	med 45 röster,
» <i>Cavalli, Gustaf</i> , överstelöjtnant, Malmö,	» 45 »
» <i>Johansson, P. A.</i> , kassör, Malmö,	» 45 »
» <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Vadensjö,	» 45 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Olsson, Ahlmans Olof</i> , f. d. riksdagsman, Insjön,	med 45 röster,
» <i>Nordin, G.</i> , major, Falun,	» 45 »
» <i>Sandström, Carl</i> , kamrer, Orsa,	» 45 »
» <i>Backelin, H.</i> , landstingsman, Falun,	» 45 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hällander, Alb.</i> , handelsföreståndare, Gävle,	med 45 röster,
» <i>Lindblom, Edw.</i> , handlande, Gävle,	» 45 »
» <i>Nord, Emil</i> , folkskollärare, Åshammar,	» 45 »
» <i>Aldén, Robert</i> , kontorschef, Gävle,	» 45 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Bökman, E.</i> , rektor, Halmstad,	med 45 röster,
» <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	» 45 »
» <i>Dahlberg, John</i> , handelsföreståndare, Halmstad,	» 45 »
» <i>Brodin, O.</i> , skomakaremästare, Halmstad,	» 45 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Berglund, Einar</i> , landstingsman, Strömnäs,	med 45 röster,
» <i>Törner, A.</i> , direktör, Härnösand,	» 45 »
» <i>Hallin, E.</i> , kassör, Örnsköldsvik,	» 45 »
» <i>Hesse, Samuel</i> , advokat, Härnösand,	» 45 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , Häradsköp, Skillingaryd,	med 45 röster,
» <i>Gislén, Knut</i> , landskamrerare, Jönköping,	» 45 »
» <i>Andrén, Fredrik</i> , ingenjör, Jönköping,	» 45 »
» <i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar,	» 45 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Nilsson, V.</i> , rostmästare, Kalmar,	med 45 röster,
» <i>Wickbom, J. A. O.</i> , rektor, Kalmar,	» 45 »
» <i>Modèer, Seth</i> , handlande, Mönsterås,	» 45 »
» <i>Olsson, John</i> , skräddare, Kalmar,	» 45 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr	<i>Rydén, Magnus</i> , förste marinintendent, Karlskrona,	med 45 röster,
»	<i>Appelkvist, Caspar</i> , handelsföreståndare, Ronneby,	» 45 »
»	<i>Lundblad, Hj.</i> , kyrkoherde, Hällaryd,	» 45 »
»	<i>Berg, Robert</i> , f. d. riksdagsman, Karlskrona,	» 45 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr	<i>Berg, N. A:son</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	med 45 röster,
»	<i>Falk, H. H. W.</i> , kapten, Karlstad,	» 45 »
»	<i>Göthberg, A. H.</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	» 45 »
»	<i>Mossberg, Gustaf</i> , handlande, Framnäs, Blomskog,	» 45 »

vid kontoret i Kristianstad

herr	<i>Svensson, M.</i> , kontorsbiträde, Kristianstad,	med 45 röster,
»	<i>Wingren, H.</i> , kamrer, Kristianstad,	» 45 »
»	<i>Åkesson, J. A.</i> , f. d. riksdagsman, Raskarum, S:t Olof,	» 45 »
»	<i>Jönsson, Sven</i> , f. d. riksdagsman, Fridhill,	» 45 » ;

vid kontoret i Linköping

herr	<i>Svensson, Joh.</i> , disponent, Linköping,	med 45 röster,
»	<i>Träff, J. A.</i> , f. d. riksdagsman, Mjölby,	» 45 »
»	<i>Hanzén, J.</i> , redaktör, Linköping,	» 45 »
»	<i>Rydén, C.</i> , järnvägskontrollör, Linköping,	» 45 » ;

vid kontoret i Luleå

herr	<i>Bezell, Albert</i> , stadsfogde, Luleå,	med 45 röster,
»	<i>Nordberg, Alb.</i> , kyrkoherde, Neder-Luleå,	» 45 »
»	<i>Bäckström, Amandus</i> , kommissionär, Öjebyn,	» 45 »
»	<i>Sandström, Robert</i> , handlande, Gammelstad,	» 45 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr	<i>Bolin, J. Z.</i> , skollärare, Fyrunga,	med 45 röster,
»	<i>Wallin, Erik</i> , handelsföreståndare, Lidköping,	» 45 »
»	<i>Johansson, Alf.</i> , lantbrukare, Rambotorp, Låstad,	» 45 »
»	<i>Andersson, Justus</i> , kommunalordförande, Karlsborg,	» 45 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr	<i>Eriksson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Lundby, Okna,	med 45 röster,
»	<i>Lagerbäck, E. A.</i> , kassör, Norrköping,	» 45 »
»	<i>Eriksson, Josef</i> , f. d. riksdagsman, Finspång,	» 45 »
»	<i>Jonsson, Edvard</i> , inspektör, Fiskeby,	» 45 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr	<i>Sjöström, G.</i> , kyrkoherde, Tuna, Larslund,	med 45 röster,
»	<i>Winblad, Oskar</i> , förvaltare, Nyköping,	» 45 »
»	<i>Sergel, F.</i> , kapten, Sponga, Årila,	» 45 »
»	<i>Strutz, O.</i> , f. d. riksdagsman, Katrineholm,	» 45 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Gustafsson, Gid.</i> , redaktionssekreterare, Sundsvall,	med 45 röster,
» <i>Carlström, L. W.</i> , bageriföreståndare, Sundsvall,	» 45 »
» <i>Eckholm, R.</i> , f. d. riksdagsman, Sundsvall,	» 45 »
» <i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö,	» 45 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Grafström, Hj.</i> , överste, Umeå,	med 45 röster,
» <i>Lagerkvist, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Skellefteå,	» 45 »
» <i>Ålund, W.</i> , jägmästare, Umeå,	» 45 »
» <i>Nilsson, O. A.</i> , fanjunkare, Umeå,	» 45 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Wiklund, Gustaf</i> , akademibokhållare, Uppsala,	med 45 röster,
» <i>Tapper, K.</i> , landstingsman, Uppsala,	» 45 »
» <i>Jansson, Hugo</i> , disponent, Uppsala,	» 45 »
» <i>Lundqvist, C. O.</i> , f. d. riksdagsman, Baggarbo, Skokloster,	» 45 » ;

vid kontoret i Visby

friherre <i>Kruuse af Verchou, H.</i> , major, Tingstäde,	med 45 röster,
herr <i>Larsson, K. L. J.</i> , riksdagsman, Bondarve,	» 45 »
» <i>Karlström, K.</i> , f. d. riksdagsman, L:a Atlings, Atlingbo,	» 45 »
» <i>Bastholm, G.</i> , lokomotivförare, Visby,	» 45 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Björklund, E.</i> , jägmästare, Vänersborg,	med 45 röster,
» <i>Lindkvist, G. E.</i> , landstingsman, Åmål,	» 45 »
» <i>Berggren, Gustaf</i> , stationskarl, Åmål,	» 45 »
» <i>Bergström, Arvid</i> , handlande, Vänersborg,	» 45 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Robsahm, G. W. T.</i> , kapten, Västerås,	med 45 röster,
» <i>Uggla, Claes</i> , f. d. häradshövding, Västerås,	» 45 »
» <i>Lindgren, Gustaf</i> , f. d. riksdagsman, Islingby,	» 45 »
» <i>Kättström, Knut</i> , landstingsman, Västerås,	» 45 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Ljungkvist, J. M.</i> , garvare, Växjö,	med 45 röster,
» <i>Johansson, G. W.</i> , hemmansägare, Östad, Täckaregård, Väckelsång	» 45 »
» <i>Hultin, Gustaf</i> , lokomotivförare, Älmhult,	» 45 »
» <i>Lindahl, Ernst</i> , lantbrukare, Lagan,	» 45 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 45 röster,
» <i>Gustafsson, Arv.</i> , kassör, Örebro,	» 45 »
» <i>Åqvist, Torsten</i> , direktör, Örebro,	» 45 »
» <i>Cederlund, C. F.</i> , affärschef, Örebro,	» 45 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Mattsson, Anders</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	med 45 röster,
» <i>Lundvall, A. W.</i> , grosshandlare, Östersund,	» 45 »
» <i>Roman, P. G.</i> , häradsskrivare, Östersund,	» 45 »
» <i>Olsson, O. P.</i> , affärschef, Östersund,	» 45 » ;

suppleanter:*vid kontoret i Göteborg*

herr <i>Rodhe, C. W.</i> , överstelöjtnant, Göteborg,	med 42 röster,
» <i>Börjesson, L. A.</i> , sjukkasseexpeditör, Göteborg,	» 40 »
» <i>Hjort, Gustaf</i> , direktör, Göteborg,	» 39 »
» <i>Ljungberg, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Lysekil,	» 38 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>von Porath, Wilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund,	med 42 röster,
» <i>Rosén, Anders</i> , lektor, Lund,	» 41 »
» <i>Hermansson, J. W.</i> , lagerbokhållare, Malmö,	» 40 »
» <i>Persson, Per Hjalmar</i> , lantbrukare, Klörup, Ahlstad,	» 39 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Skarstedt, W.</i> , f. d. riksdagsman, Falun,	med 42 röster,
» <i>Eronn, A.</i> , f. d. riksdagsman, Leksand,	» 41 »
» <i>Minör, P. A.</i> , landstingsman, Falun,	» 40 »
» <i>Olsén, Olof</i> , handlande, Orsa,	» 39 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Andersson, A. J.</i> , f. d. riksdagsman, Gävle,	med 42 röster,
» <i>Nyberg, N. A.</i> , trävaruhandlare, Gävle,	» 41 »
» <i>Nygren, G.</i> , konduktör, Gävle,	» 40 »
» <i>Berg, Fredrik</i> , bankdirektör, Gävle,	» 39 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Jönsson, C. B.</i> , f. d. riksdagsman, Röinge,	med 42 röster,
» <i>Johansson, Aug.</i> , lantbrukare, Skälmtorp, Slöinge,	» 41 »
» <i>Kindberg, A.</i> , läroverksadjunkt, Halmstad,	» 40 »
» <i>Svensson, Gustaf</i> , skomakaremästare, Slöinge,	» 39 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Sandström, Nils</i> , direktör, Nyland,	med 42 röster,
» <i>Björklund, Henrik</i> , köpman, Härnösand,	» 41 »
» <i>Bouvin, A.</i> , handlande, Sollefteå,	» 40 »
» <i>Hammarlind, Otto</i> , fabrikör, Nyland,	» 39 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Pettersson, J. Aug.</i> , landstingsman, Huskvarna,	med 42 röster,
» <i>Magnusson, August</i> , fabrikör, Svarvartorpet, Anderstorp	» 40 »
» <i>Svensson, Johan</i> , nämndeman, Fällinge, Smålandsstenar,	» 40 »
» <i>Gelotte, B. E.</i> , f. d. riksdagsman, Tranås,	» 39 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Jonsson, G. L.</i> , stadsfullmäktig, Kalmar,	med 42 röster,
» <i>Olsson, F.</i> , konditor, Kalmar,	» 41 »
» <i>Sjöberg, S.</i> , godsägare, Färjestaden,	» 40 »
» <i>Ander, E.</i> , lasarettssyssloman, Kalmar,	» 39 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Dahl, Aug.</i> , häradsdomare, Rosendal,	med 42 röster,
» <i>Olsson, N. P.</i> , kamrerare, Mjällby,	» 41 »
» <i>Andersson, Anton</i> , kakelarbetare, Karlskrona,	» 40 »
» <i>Klemedtson, Nils</i> , lantbrukare, Merserum,	» 39 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Johansson, Emil</i> , kyrkovärd, N:a Borgvik,	med 42 röster,
» <i>Huss, R.</i> , major, Karlstad,	» 41 »
» <i>Lind, A.</i> , landstingskamrer, Kil,	» 40 »
» <i>Svensson, Johan</i> , lantbrukare, Spånga, Östra Fågelvik, Skattkärr,	» 39 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Lorenzen, H. Chr.</i> , kamrer, Karpalund,	med 42 röster,
» <i>Olsson, Otto J.</i> , Hamnehög,	» 41 »
» <i>Persson, John</i> , handlande, Osby,	» 40 »
» <i>Sköld, H.</i> , folkskollärare, Kristianstad,	» 39 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Linköping,	med 42 röster,
friherre <i>Hermelin, Gösta</i> , Ulvåsa,	» 41 »
herr <i>Hallendorff, Joh.</i> , landstingsman, Gerstorp, Linköping,	» 40 »
» <i>Sköld, Carl</i> , redaktör, Linköping,	» 39 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Lindquist, Melker</i> , grosshandlare, Luleå,	med 42 röster,
» <i>Sundberg, Ragnar</i> , länsassessor, Luleå,	» 41 »
» <i>Lantz, E. P.</i> , landstingsman, Luleå,	» 40 »
» <i>Wikström, Arvid</i> , kyrkvärd, Öjebyn,	» 39 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Johansson, Alfr.</i> , Hallagården, Slutarp,	med 42 röster,
» <i>Lund, John</i> , lantbrukare, Rosenhaga, Lerdala,	» 41 »
» <i>Klen, David</i> , f. d. landstingsman, Tidaholm,	» 40 »
» <i>Johansson, K. E.</i> , landstingsman, Faleberg, Larv,	» 39 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	med 42 röster,
» <i>Johansson, Fredrik</i> , hemmansägare, Vevlöf, Östra Husby,	» 41 »
» <i>Ljungberg, A. J.</i> , förste lärare, Norrköping,	» 40 »
» <i>Frost, G. F.</i> , f. d. riksdagsman, Norrköping,	» 39 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Hedin, Karl</i> , ingenjör, Kärrobo, Nyköping,	med 42 röster,
» <i>Tottie, K. F.</i> , lantbrukare, Lilla Kungsladugården, Nyköping	» 41 »
» <i>von Sydow, C. O.</i> , kapten, Nyköping,	» 40 »
» <i>Fant, Gunnar</i> , borgmästare, Nyköping,	» 39 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Hellberg, Alfred</i> , kyrkvård, Högom, Sundsvall,	med 42 röster,
» <i>Hedqvist, P. L.</i> , landstingsman, Fagervik,	» 41 »
» <i>Andersson, Torsten</i> , e. o. hovrättsnotarie, Sundsvall,	» 40 »
» <i>Johansson, Gustaf</i> , disponent, Sundsvall,	» 39 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Conradson, R.</i> , apotekare, Nordmaling,	med 42 röster,
» <i>Säfsten, Emil</i> , landstingsman, Sävar, Umeå,	» 41 »
» <i>Karlsson, Nils</i> , nämndeman, Tavelnsjö,	» 40 »
» <i>Eriksson, E.</i> , f. d. riksdagsman, Böle,	» 39 » ;

vid kontoret i Uppsala

greve <i>von Rosen, Axel</i> , Vattholma,	med 42 röster,
herr <i>Norén, K.</i> , vattenrättsnämndeman, Rålunda, Häggeby,	» 41 »
» <i>Bengtsson, E.</i> , lantbrukare, Gunnarsbo, Löfsta bruk	» 40 »
» <i>Ekstrand, Åke</i> , e. o. hovrättsnotarie, Uppsala,	» 39 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Kullberger, Algot</i> , kamrer, Visby,	med 42 röster,
» <i>Lingström, Aug.</i> , f. d. riksdagsman, Klintehamn,	» 41 »
» <i>Karlström, Hugo</i> , f. d. riksdagsman, Lummelunda, Alartebo,	» 40 »
» <i>Hansén, Th.</i> , f. d. riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 39 »

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Andersson, Folke</i> , trafikassistent, Vänersborg,	med 42 röster,
» <i>Andersson, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Kroken,	» 41 »
» <i>Svensson, Birger</i> , landstingsman, Grovase, Varnumskulle,	» 40 »
» <i>Lundgren, Anton</i> , poliskonstapel, Vänersborg,	» 39 » ;

vid kontoret i Västerås

greve <i>Cronstedt, F. W.</i> , Fulleröd, Västerås,	med 42 röster,
herr <i>Zander, J. A.</i> , handelsföreståndare, Västerås,	» 41 »
» <i>Fröier, Isidor</i> , folkskollärare, Västerås,	» 40 »
» <i>Hedberg, A. M.</i> , kassör, Västerås,	» 39 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Borg, P.</i> , kantor, Lekaryd, Gåvetorp,	med 42 röster,
» <i>Ottoson, J.</i> , sjukskötare, Växjö,	» 41 »
» <i>Lindström, Herm.</i> , förvaltare, Östrabo,	» 40 »
» <i>Mattsson, V.</i> , lantbrukare, Enevera,	» 39 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Karlsson, Gottfr.</i> , nämndeman, Gillberga,	med 42 röster,
» <i>Pettersson, G.</i> , domänintendent, Runnaby, Örebro,	» 41 »
» <i>Abrahamsson, O.</i> , förrådsförvaltare, Örebro,	» 40 »
» <i>Linder, Hjalmar</i> , grosshandlare, Örebro,	» 39 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Östberg, Engelbert</i> , hemmansägare, Långåskans,	med 42 röster,
» <i>Olsson, Per</i> , mejeridisponent, Östersund,	» 41 »
» <i>Pålsson, Olof</i> , hemmansägare, Söre, Lit,	» 40 »
» <i>Karlsson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Östersund,	» 39 » ;

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom lottning bestämd.

A. Wachtmeister.

Edv. Björnsson.

K. A. Westman.

Karl Magnusson.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att protokollsutdrag härom skulle avgå till bankoutskottet med anmodan till utskottet att om valet låta underrätta ej mindre de valda än även fullmäktige i riksbanken samt vederbörande avdelningskontors styrelser.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 133, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess sjätte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner angående sättet för verkställande av öppen omröstning i riksdagens kamrar m. m., såvitt angick mom. a).

Herr **förste vice talmannen**: Jag hemställer, att första kammaren, som den 18 innevarande februari bifallit sitt tredje tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 1 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleda vidare yttrande.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 9 samt 14—17.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden uppföra först statsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden, därefter statsutskottets utlåtanden nr 9, 14, 15 och 16 i nu nämnd ordning samt därpå övriga ärenden i den ordning, vari de på dagens föredragningslista upptagas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 49 till bankoutskottet, nr 53 och 56 till statsutskottet samt nr 54 till jordbruksutskottet.

Herr *Lindhagen* väckte nedannämnda motioner:
nr 193, om kommunala handlingars offentlighet;
nr 194, om publicitet för vissa inrättnings- och stiftelsers handlingar;
nr 195, om övervägande, i vad mån juridiska personers handlingar böra underkastas offentlighet; samt
nr 196, om valbarhet till första kammaren för småbrukare.
Motionerna hänvisades till konstitutionsutskottet.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 73 §§ i sjömanslagen den 15 juni 1922; samt
nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande ett å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921 antaget förslag till konvention angående minimiålder för eldare och kollämpare ombord å fartyg.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 41, till Konungen angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 42, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.